

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Městské vsi a dvory města Plzně ve středověku a
novověku - vývoj jejich struktury a teritorializace
v zázemí města**

Bc. Lada Heřmanová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Archeologie

Studijní obor Archeologie

Diplomová práce

**Městské vsi a dvory města Plzně ve středověku a
novověku - vývoj jejich struktury a teritorializace
v zázemí města**

Bc. Lada Heřmanová

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Čapek, Ph.D.

Katedra archeologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Ladislavu Čapkovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a za konzultace, připomínky, ale především čas, který mi při jejím zpracování ochotně věnoval.

OBSAH

ÚVOD	1
ÚVOD DO PROBLEMATIKY VZTAHU MĚSTA A VENKOVSKÉHO ZÁZEMÍ	3
Vymezení pojmů	5
Šosovní/městské vsi.....	5
Vikbily	8
Zádušní vsi	10
Poddanské vsi	12
Městský cenzus a lózunga	12
Městský velkostatek	13
Mílové právo	14
PLZEŇ	16
Osídlení před založením Nové Plzně	16
Stará Plzeň	17
Nová Plzeň	20
Přírodní podmínky	20
O založení města a počátky vzniku pozemkového vlastnictví	21
Vývoj a rozsah plzeňského panství do 15. století (do doby předhusitské)	24
Městské právo a právní postavení obyvatel ve městě	26
Ekonomika města	27
Církevní instituce ve městě	29
Rozsah plzeňského velkostatku v době pohusitské až do třicetileté války	30
Ekonomika města, hospodářství a obchod v době pohusitské	33

Rozsah plzeňského velkostatku po třicetileté válce až do roku 1848	35
Ekonomika města, obchod a řemeslo v době pobělohorské až do zániku panství	37
Zádušní majetek ve správě města od doby pohusitské	39
ÚVOD DO METODIKY.....	42
Geografické informační systémy	43
Využití funkce ArcGis – ArcMap	43
Mapy stabilního katastru	44
Využití map stabilního katastru	44
Historické prameny	45
Archeologické prameny	45
Stavebně-historické prameny.....	45
MĚSTSKÉ VSI.....	46
Městské (šosovní) vsi v době při založení Nové Plzně.....	46
Malice	46
Skvrňany.....	46
Doudlevce.....	47
Městské (šosovní) vsi získané krátce po založení Nové Plzně	48
Koterov	48
Radobyčice	50
Černice	51
Božkov.....	52
Útušice.....	54
Městské (šosovní) vsi v době pohusitské	56
Lobzy	56
Vsi poddané městu v době pohusitské.....	57

Bolevec.....	57
Hradiště	59
Senec	60
Druztová	61
Chrást.....	62
Dolany	63
Zruč	64
Dýšina.....	65
Horomyslice.....	66
Střapole	68
Sedlecko.....	69
Smědčice.....	69
Zádušní vsi	70
Doubravka	70
Ejovice	71
Kyšice	72
Ledce.....	74
Bušovice	75
Letkov	76
Vsi poddané městu po třicetileté válce až do roku 1848	77
Habrová	77
Bukovec.....	78
Červený Hrádek.....	79
Újezd	80
Nová Huť	82
Nová Hospoda.....	83
Zaniklé vsi.....	84

Borek	84
Bukšice	85
Dubnice	86
Roudná	86
Týnec.....	87
Kokot/Kokotsko.....	87
Myší Újezd.....	88
Zábělá.....	89
Vývoj městského panství	90
Teritorializace městských a zádušních vsí	97
Půdorysné uspořádání městských vsí.....	98
Zástavba městský vsí	100
Agrární charakter vsí.....	100
Srovnání s Českými Budějovicemi	101
ZÁVĚR.....	104
SUMMARY	107
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	108
PRAMENY	111
ARCHIV MĚSTA PLZNĚ	112
POUŽITÁ LITERATURA.....	113
INTERNETOVÉ ZDROJE	121
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	123

ÚVOD

Tématem diplomové práce je studium městských vsí a dvorů města Plzně ve středověku až v novověku. V práci bude sledován vývoj venkovského zázemí od založení města na přelomu 13. a 14. století, kdy bylo vytvořeno stabilní zázemí v podobě městských vsí, až po proces přeměny těchto vsí na vsi poddanské. Cílem práce je tedy postihnout vývoj městského velkostatku a teritorializace městských vsí a řešení otázek spojených s ekonomikou a hospodářským potenciálem zázemí.

Diplomová práce navazuje na předchozí publikaci od Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012), která se zabývá rekonstrukcí sídelní sítě, majetkové držby, sleduje topografii, charakter sídel a podobu kulturní krajiny v zázemí města. Mimo to je věnována pozornost především zaniklým vsím v zázemí města Plzně v průběhu 15. století. Řešení otázek městských a zádušních vsí vychází z práce M. Malivánkové-Waskové (Malivánková-Wasková 2015), která na problematiku vývoje města nahlíží spíše z historického hlediska.

Práce je rozdělena na tři menší celky. První část se soustředí na problematiku vztahu města k venkovskému zázemí a způsobu jeho organizace. Tato část se rovněž týká otázek terminologie (vysvětlení a vymezení pojmů šosovní, vikbilní, městská, zádušní a poddanská ves), se kterou je důležité se nejprve na úvod seznámit. Další část práce se věnuje již samotnému městu Plzni a vývoji jeho zázemí a pozemkového vlastnictví od založení města na konci 13. století až do zániku panství v polovině 19. století. Podstatná část práce se zabývá podrobným rozborem jednotlivých městských a zádušních vsí. Jsou zde shrnuty všechny dosavadní archeologické výzkumy v jádrech městských vsí a zhodnoceny proběhnuvší stavebně-historické průzkumy vesnických staveb. Podle map stabilního katastru jsou popisovány intravilány a extravilány vesnic (půdorys vesnice,

uspořádání a podoba usedlostí, charakter plužiny). Poslední část práce se věnuje souhrnnému vývoji panství, kde je mimo jiné sledován ekonomický potenciál městských vsí a dvorů (alokace ve vztahu k typu půd a jejich bonitě). Součástí práce jsou rekonstrukční mapy města Plzně a jejího zázemí vytvořené v geografických informačních systémech, které ukazují na postupný vývoj městského velkostatku od 14. století až do roku 1848, a to včetně rekonstrukčních map znázorňujících typy krajin a půd, charakter klimatu a bonitu půdy.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY VZTAHU MĚSTA A VENKOVSKÉHO ZÁZEMÍ

Studiu vztahu města a jeho venkovského zázemí se dodnes nevěnuje dostatečná pozornost, a to jak z pohledu sídelně-historického, tak i sociálně-právního a ekonomického vývoje. Chybí systematictější zájem o studium měst a jejich venkovského zázemí, jako je tomu v západoevropské historiografii, označované jako *Stadt-Land-Beziehungen* (Žemlička 2013, 703). Problematika vztahu města a venkova je mnohvrstevnatá a k pochopení vztahu města a venkovského zázemí je potřeba využití interdisciplinárních přístupů, a to z pohledu řady oborů jako jsou sociální, hospodářské a právní dějiny, archeologie, toponomastika, stavební historie, dějiny umění a řady dalších (Lhoták 2013, 517–520).

Základy studia položili svými pracemi již B. Mendl a J. Mezník (Mendl 1916; Mezník 1930). Ti se zaměřili na otázky z oblasti sociálních a hospodářských dějin. Na Moravě se otázkou zázemí zabýval poprvé J. Mezník, který na příkladu města Brna sledoval venkovské majetky měšťanů (Mezník 1960). Otázek vzniku městských vsí, jejich právního postavení vůči městu a počátků utváření městského zázemí a městského velkostatkového hospodářství se dotkli ve svém díle R. Nový, J. Čechura, J. Kejř, J. Bakala a J. Žemlička. Z měst byla největší pozornost věnována Praze, Brnu, Českým Budějovicím a slezským městům (Nový 1971; Čechura 1985; Kejř 1997; Žemlička 1998; Bakala 2002). Obecně otázkou vzniku a vývoje středověkého města v Čechách a na Moravě se ve své monografii věnoval F. Hoffmann (Hoffmann 1992). Z novějších publikací lze zmínit studii J. Lhotáka (Lhoták 2013), M. Malivánkové-Waskové (Malivánková-Wasková 2015) a práci P. Černikovského (Černikovský 2003, 55–88), která se zaměřuje na období raného novověku.

Archeologie dlouho stála stranou zájmu o studium hospodářského zázemí. Z archeologického hlediska se tématem poprvé zabývali Z. Dragoun, Z. Smetánka a J. Klápště, a to v rámci zhodnocení výsledků archeologických výzkumů v zázemí historické pražské sídelní aglomerace probíhajících v areálech předměstí do počátku 80. let 20. století (Dragoun – Klápště – Smetánka 1983).

Mezi nejvíce systematicky studované městské regiony patří Most a Brno. V 90. letech se J. Klápště zabýval studiem vztahu středověkého města Mostu a jeho zázemí a jeho proměny ve 13. – 14. století. Ve své studii vytvářel rekonstrukční mapy, pomocí kterých přibližoval kapacitní možnosti Mosteckého regionu pro rozvoj hospodářských poměrů a jejich zonace (Klápště 1997). Počátkům vývoje města Brna, městského zřízení a utváření menších („satelitních“) měst v jeho okolí se věnoval R. Procházka a J. Doležal (Doležal 2000; Procházka – Doležal 2000).

Mezi města kde bylo studováno městské a hospodářské zázemí patří České Budějovice. Na příkladu Českých Budějovic J. Čechura v 80. letech definoval, na základě studia městských vsí, vznik a utváření městského velkostatku (Čechura 1985). O zázemí města z historického, archeologického i stavebně-historického hlediska, kde byl sledován vývoj a proměny městského regionu a rekonstrukce topografie městských vsí, pojednává studie L. Čapka (Čapek 2012).

Mimo výše uvedená města můžeme zmínit město Beroun, jímž se ve své studii zabýval M. Ježek (Ježek 1997, 309–320). Ten se ve své práci zaměřuje na rekonstrukci města ve 14 – 16. století.

Otázkou vývojem měst a jejich zázemí po době pobělohorské se na příkladu města Sušice věnoval ve své disertační práci J. Lhoták (Lhoták 2015). Dále nesmíme opomenout taktéž město Plzeň. Archeologicky vztah města k vesnickému zázemí zkoumali P. Vařeka, P. Rožmberský, L. Holata a Z.

Schejbalová, kteří se zaměřili na jednotlivé městské vsi, včetně již zcela zaniklých, náležejících do širšího zázemí města Plzně a zhodnotili je z historického, archeologického a stavebně-historického hlediska (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012). Z historického aspektu se na problematiku formování a vývoje panství města od jeho počátků až do novověku zaměřila M. Malivánková-Wasková. Ta studuje především šosovní a zádušní vsi a jejich vývoj v průběhu středověku a novověku (Malivánková-Wasková 2015).

Vymezení pojmů

Vsi v zázemí města můžeme rozdělit podle toho, jak se pod městskou vrchnostenskou správou dostaly. Setkáváme se šosovními vesnicemi, které ztotožňujeme se vsi městskými (*Stadtdörfer*). V souvislosti s městskými vsi, se objevuje termín vikbildy (*Weichbild*). *Stadtdörfer* a *Weichbild* jsou si obsahově podobné, ale rozdílné v hospodářském, právním a správním aspektu (Žemlička 2013, 716). Další vsi, se kterými se setkáváme ve vesnickém zázemí, jsou vsi zádušní (patřily církvi, ale byly pod městským dohledem) a vsi původně poddanské, které město získávalo postupně svým nákupem (Malivánková-Wasková 2015, 22).

Šosovní/městské vsi

Často v literatuře nacházíme pojmy městské nebo šosovní vsi, přičemž jsou interpretovány odlišně. S tím jsou však spojené interpretační nejasnosti a nejednotnosti (Lhoták 2013, 520). V německé literatuře se setkáváme s pojmem *Stadtdörfer* (toto označení použil již W. Kuhn), kdy čeština tento termín překládá jako městské vsi, anebo také šosovní vsi (Malivánková-Wasková 2015, 22–23). Ve starší literatuře se setkáváme častěji s pojmem šosovní vesnice, než městské vsi. Objevuje však i výraz příměstské vsi (Bakala 2002; Kejř 1998). Samotný pojem šosovní vesnice se odvíjí od slova „šos“, jenž František Hoffmann vyložil jako odvozeninu od německého *Schutz*,

označujícího „záštitu, ochranu“ (Hoffmann 2009, 135). Podle etymologického slovníku však zjistíme, že slovo *Schoss* má význam jako "plat, poplatek". Z tohoto pojmu pravděpodobně tedy vznikl pojem šos(ovní) vesnice. Dotyčná města si tak polepšila ve svém postavení, spojené s relucí roboty, kdy reluiční poplatek byl právě nazýván šosem. Od počátku raného novověku je však šos vyjádřením jakéhokoliv platu s ohledem na specifické území, z něhož byl odváděn, tedy území poplatné šosem. Šos lze ztotožnit s městskou berní dávkou tzv. *cenzus* a městskou dávkou tzv. *lózungou* (Lhoták 2013, 520–523).

V novějších studiích se otázkou samotného vymezení pojmů městských/šosovních vsí zabýval J. Lhoták a J. Žemlička (Lhoták 2013; Žemlička 1998; Žemlička 2013). Právě J. Žemlička nazval tyto vsi jako městské vsi a spojuje je se vsi šosovními. Definuje je jako vsi k městu přiřčené, řídicí se městským právem a „trpící“ s městem (Žemlička 1998, 513). Městské vsi spadaly také pod městskou správu. Měštům byla propůjčována veřejná autorita zajišťující právní, soudní a prostorovou jednotu takto vymezujícího útvaru (Žemlička 2013, 715). Vsi byly tedy nejen poplatné šosem, ale navíc městské vsi se lišily právním postavením (Lhoták 2013, 543).

Sídelně geografické pojetí chápe městské vsi jako příměstská a ponejvíce až s novodobým městem územně i ekonomicky propojená sídliště, dotvářející ráz urbánního komplexu (Žemlička 2013, 706). Od počátku zakládání samotných měst byla města v době předhusitské vybavována extramurálními pozemky nebo celými vesnicemi. Vesnice okolo města tak vytvářely prstence, které byly propojeny s městem různými způsoby (Žemlička 2013, 517). Právě tyto vesnice měly zajistit hospodářské posílení města nebo rozšíření životního prostoru v oblasti s již rozdělenými mocenskými pozicemi, které náležely do šlechtické či církevní držby (Malivánková-Wasková 2015, 22–23). Město tak byla od počátku vybavována agrárním zázemím (Lhoták 2013, 543). Bohaté pozemkové vybavení mohlo tedy sloužit jako lákadlo pro nově příchozí měšťany (Žemlička 1998, 514).

Vesnice byly k městu připoutány různými způsoby a některé mohly být předobrazem poddanským vsí. Městské vsi mohly být panovníkem připojeny již při samotném založení města, anebo později pro jeho přilepšení (Malivánková-Wasková 2015, 22–30). Do majetku města se však začaly městské vsi dostávat ve větší míře až po husitské revoluci (Hoffmann 1992, 173). Obyvatelé těchto vesnic však nebyli rovni měšťanům, nicméně měli podobné právní postavení. Obyvatelé se řídili městským právem, podléhali soudu městského rychtáře a podíleli se na berních a vojenských povinnostech města a na některých výsadách - daňové úlevy, právo vařit a ve městě prodávat pivo (Malivánková-Wasková 2015, 22–23). Neodlišovali se však od předměstských obyvatel (tedy těch, kteří žili ve městě, ale nevlastnili dům). Šosovní pozemky podléhaly městskému právu a právní pořizení jejich majitelů a obyvatel byla vkládána do městských knih (Lhoták 2013, 535). Je však důležité zdůraznit, že městské vsi byly poddané králi (Malivánková-Wasková 2015, 22–23).

Pro městské vsi platil specifický způsob zdanění. Nevztahoval se na dva stabilní termíny v roce, ale podřizoval se harmonogramu města. Městské vsi tedy musely odvádět *lózungu* na jeho vnitřní potřeby společně s měšťany. Rovněž se skládaly na královskou tzv. "zvláštní berní vybíranou" od měst a klášterů představující panovníkovo *dominium speciale*. Mimo to museli obyvatelé taktéž odvádět pravidelný městský *cenzus* ze svých pozemků, jenž patřily k městu stejně, jako zahrady, pole a pastviny měšťanů a sousedů (Malivánková-Wasková 2015, 24).

Hlavní otázkou tedy je, jakou měly městské vsi funkci. Předpokládáme, že byla hospodářského charakteru a kryla tak potřeby města v rámci poptávky agrárních produktů. Navzdory tomu, že městské vsi byly připojeny k městu, si zanechaly svůj agrární charakter a došlo tak k vzájemné symbióze s městem. Město získávalo pravidelné dodavatele zemědělských výrobků, rychtář zvyšoval svou autoritu větší územní pravomocí a plynul mu do měšce vyšší

podíl ze soudních pokut a konečně sedláci v městských vsích získali nejen odbytiště pro své produkty, ale především hospodářské výhody. Městské vsi si však nesměly a nemohly konkurovat v řemeslné výrobě ve městech a spadaly pod mílové právo (Žemlička 2013, 725). Vlastníkem veškeré půdy a vsí byl však panovník, který mohl městu vsi a pozemky přiřadit, ale zároveň je mohl kdykoliv směnit či odebrat (Lhoták 2013, 539).

Výhodou městských vsí bylo například to, že vytvářely městu předpolí ochranného a strategického významu, tzv. "ochranný plášť" (Čechura 1985, 67).

Se strukturou městských vsí se setkáváme ve městech zeměpanských - České Budějovice, Jihlava, Kouřim, Plzeň, Domažlice, Beroun, Klatovy, Chrudim, Stříbro, Sušice, Jaroměř nebo u měst a městeček poddanských jako Teplá, Náchod, Úterý nebo Příbram (Malivánková-Wasková 2015, 23). Jednalo se především o města v oblasti magdeburského městského práva, kdy bylo celkem běžné podřizovat instanci městského soudu okolní vesnice, které již existovaly, anebo ty, které postupně ve vymezeném okrsku založil příslušný rychtář (Šmahel 1993, 371). Postupem času v době pohusitské však města začala městské vsi postupně uvolňovat, a tak se z městských vsí stávají vsi poddanské. V některých případech se městské vsi drží svůj status až do novověku (Malivánková-Wasková 2015, 24).

Vikbily

Termín vikbily (něm. *Weichbild*) není v historické literatuře jednoznačný. První, kdo tento termín použil, byl A. Zycha, který ho definoval jako územní prostor obsahující město a několik vesnic, kde existuje právní jednotka, ztělesněná a vykonávaná městským rychtářem (Zycha 1914, 128–129). Otázkou vikbildu a jeho definicí se zabývalo mnoho autorů. U nás to byl například J. Vančura, J. V. Šimák nebo F. Hoffmann (Vančura 1927; Šimák 1938; Hoffmann 1961). Nejpřesnější definici však vyslovil J. Bakala (Bakala

1976), který vikbily označil za územní obvod, jehož vsi byly spravovány podle zásad městského práva, a kde vrchní soudní instanci tvořili představitelé městského soudu (tj. městský rychtář, přísežní). Dále upozornil na skutečnost, že vikbily mohly být i vesnice, které nebyly ani v majetku individuálního měšťana, ani městské obce. Další definici vyslovil J. Žemlička, který definuje vikbily jako správní okrsek tvořený městem a jistým počtem okolních vesnic, kde platilo městské právo, a jenž byl v právním, soudním, kulturním a hospodářském ohledu těsně spjat a spojen se „svým“ městem (Žemlička 1998, 522–523). Shrneme-li dosavadní definice, můžeme říci, že vikbily představují prostor v nejbližším okolí měst, který užíval městské právo, kdy ztělesnění vikbilního zřízení byl rychtář příslušného města, jenž řešil jakékoliv menší provinění obyvatel. Vážnějšími přestupky se pak zabýval městský soud. Vikbily nemusely být přesně prostorově ohraničené, jejich rozsah byl různý (Lhoták 2013, 546–549).

Z písemných pramenů víme, že termín *weichbild* se objevuje již k roku 1178 ve Vestfálsku, kdy se během kolonizačních pohybů šířil jako správně organizační útvar k východu. Alternativní označení pro vikbily, se kterým se můžeme setkat ze starší doby je *districtus*, *circuitus*, *teritorium*. Vikbily se nejvíce uplatňovaly hlavně u moravskoslezských královských měst (např. Uničov, Bruntál) v magdeburském právním okruhu (Bakala 1976, 77–88). První zmínka o vikbildech, kdy příslušnost vsí spadá pod jurisdikci městského rychtáře, je z Uničova, z listiny z roku 1223. Z ní se dozvídáme informace o teritoriu, dalších vsích a o magdeburském právu (Žemlička 1998, 522–524). Do Čech se dostávají až mnohem později. První zmínka je z roku 1265 při zakládání města Poličky, kdy u města vznikají věnce dalších vesnic, v nichž by menší případy soudili tamní rychtáři (Žemlička 2013, 691–692). Vikbily se však v Čechách neujaly tak jako na Moravě. A to hlavně z důvodu složité majetkové struktury v okolí měst (Žemlička 2013, 723).

Hlavní rozdíl mezi městskými vsi a vikbily je především v jejich postavení. Městské vsi plnily spíše hospodářský účel na rozdíl od vikbildních vsí, které vstupují do právní a správní dimenze. Vikbily nemusely dodržovat právo míle a vikbildní vsi někdy překračovaly hranici 11 km (Žemlička 2013, 716). Obyvatelé vikbild nemuseli být poddaní jen zeměpánovi, ale taktéž šlechtě nebo duchovenstvu (Lhoták 2013, 542–546).

Zádušní vsi

Tématem zádušních vsí se v Čechách nevěnuje dostatečná pozornost, jako je tomu například v německých zemích, kde má bádání dlouholetou tradici. Městským zádušním hospodařením se ve své monografii zabýval např. S. Shrocker nebo A. Reitemeier (Shrocker 1934; Reitemeier 2005). Z českých historiků stojí za zmínku např. práce B. Zilynské, P. Pumpra nebo J. Macka (Zilynská 1998; Macek 2001; Pumpr 2010). Ze starší literatury pak práci J. Schlenze (Schlenz 1928), který se zádušním vsím věnoval podrobněji, avšak práce je silně tendenční (Malivánková-Wasková 2015, 13)

Zádušní vsi byly součástí městského patrimonium. Majetek spadl k církevním institucím či jako vybavení (kostel, klášter, špitál, oltář, menší nadace...). Město z pozice patrona vykonávalo nad jeho svěřeným zádušním jměním pozemkově vrchnostenské pravomoci, zprostředkovávalo určené příjmy a s přebytkem nad stanovenou dotaci dále disponovalo. Správa záduší probíhala pod dohledem farní obce a církve a odděleně od městské pokladny. Dohled církve zastával kněz. Ve vyšší instanci biskup. Patronát musel ochraňovat svěřené jmění a dohlížet na jeho využití. Instituce záduší vznikla po prosazení patronátního práva. Původní *dos ecclesiae* se přetvořilo v beneficium (obročí), které sloužilo k výživě kněze, a ze zbožných darů se stalo záduší, které sloužilo výhradně k hmotné péči o církevní stavby. K rozdělení záduší od beneficia u nás docházelo kolem 14. století (Malivánková-Wasková 2015, 38–39).

Podle B. Zilynské má záduší tři významy. První je zbožné nadání, odkaz k chrámu, škole, faře, pro chudé odkaz ke špitálu. Dále je v užším významu záduší nadání kostela či soubor veškerého jeho movitého a nemovitého jmění nazýváno kostelní záduší. Výnos byl učen k péči o kostelní budovu a vybavení, pro potřeby provozování kultury a duchovní péče nebo k plnění závazků stanovených zakladatelem nadace nebo dárcem k příspěvku záduší. Poslední význam záduší je záduší jako osada. Ta souvisí s tzv. farním přímusem (Zilynská 1998, 535–536).

Jak již bylo zmíněno, záduší se vyvinulo ze zbožných darů věřících (Malivánková-Wasková 2015, 38–39). Dary sloužily k hmotné péči o církevní stavbu či fungování určité nadace (oprava kostela, založení nového oltáře nebo kaplanství atd.). Záduší však mohly tvořit i vesnice, domy, dvory, zahrady... Současně podléhalo kontrole patrona, ve městech však záhy do jeho správy vstupovali měšťané-farníci. Patronem záduší mohla být jakákoliv fyzická a právnická osoba, která založila konkrétní nadaci. Bylo to z toho důvodu, aby nedocházelo ke splynutí zádušního majetku s majetkem užívaným beneficiátem a konkrétní dary byly opravdu využity pro potřeby kostela (Pumpr 2010, 289).

V širším významu je záduší nadání za zbožným účelem, jehož vlastníkem je mystický subjekt (Bůh, svatí), kdežto klášterní komunita, chovanci špitálu apod. jsou pouze poživitelem jmění (Vaněček 1933, 33–41).

Za husitské revoluce si husitská města přisvojila záduší. Nastalo tak období "laické církve" a příjmy ze záduší se obrátily převážně na světské potřeby měst. Pozemkový majetek se tak stal v některých městech základem městského panství (Hoffman 1992, 172). Na prahu raného novověku se o správu majetku záduší zainteresovaly tři strany: zástupci farnosti, patrona a církevních orgánů (Pumpr 2010, 291). Od vlády Marie Terezie dochází k další

proměně záduší, kdy se zvyšuje zájem státu o kontrolu zádušních financí (Zilynská 1998, 540).

Na městském území se nacházely tři instituce, které se staraly o duchovní a charitativní péči. Byly jimi kostel, klášter a špitál. Patronátní právo k farním kostelům v královských městech náleželo panovníkovi, který je mohl předat jiné autoritě (např. církevní). Kláštery a špitály spadaly pod patronát svého zakladatele (Malivánková-Wasková 2015, 39).

Poddanské vsi

V poddanských vsích držely své majetky také měšťané. Mohly být i majetkově rozděleny mezi šlechtu a měšťany. V době, kdy se ještě nezkonstitoval dominikální trh a nebyla lepší příležitost než hledat odbytiště pro své výrobky na městském trhu, mohly poddanské vsi krýt potřebu města v dovozu zemědělských výrobků. Na tyto vsi si mohl panovník uplatnit panovnickou pravomoc a za příslušný majetek je směnit a posléze připojit k městu (Lhoták 2013, 544, 560).

V raném novověku měla na správu poddanských vesnic vliv patrimoniální správa (Černý 1930, 83). Půda většiny obyvatelstva byla hospodářsky podřízena držiteli velkostatku nebo majiteli rozsáhlejšího teritoriálního okrsku. Patrimoniální správa je soubor kompetencí a činností vykonávaných orgány, které byly zřizované majitelem panství. Panstvím může být samotné velkostatkové hospodářství, územní obvod poddanských vesnic či měst, kdy jejich obyvatelstvo bylo vůči vlastníkovi v poddanské závislosti (Janoušek 1948).

Městský cenzus a lózunga

Městský cenzus se vyměřoval při zakládání města v intramurálním prostoru a na předměstích z městišť a z orné půdy v extravilánu. Platil se

taktéž z vesnic příslušejícím k městu. Doklady o městském *cenzu* najdeme v berních knihách a rejstřících (Lhoták 2013, 523).

Lózunga byla městská sbírka, která přispívala na městské hospodářství na krytí městských investic. Byli jí povinni všichni vlastníci zpoplatněné nemovitosti, kromě měšťanů, předměstských sousedů a venkovských rolníků, duchovní anebo šlechtici. Předmětem zdanění byla nejdříve orná půda, domy a živnosti, později i louky, zahrady, chmelnice, vinice a další majetek předměstských obyvatel a vsi příslušející městu (Lhoták 2013, 523–525).

Městský velkostatek

Při studiu městských vsí je důležité nejdříve pochopit koncept městského velkostatku a blíže se seznámit s jeho vývojem.

Pojem městský velkostatek definoval v 80. letech J. Čechura (Čechura 1985). V rámci studia českobudějovických městských vsí charakterizoval J. Čechura městský velkostatek jako většinou souvislé území, představující relativně koncentrované pozemkové vlastnictví, skládající se z území obklopujícího město (předměstí a přiměřených lánů), z nekultivované nepřiměřené půdy v okolí města a ze vsí či dvorů. Obyvatelé se řídili městským právem a podléhali městským úřadům. Městský velkostatek se začíná utvářet ve 14. – 16. století, kdy prošel řadou změn a dlouhým vývojem. Důkazem je intabulace městských statků do desek zemských (Čechura 1985, 65). Objevují se však i velkostatky, které neměly zápis v deskách zemských (vytvářely je především kláštery). K formování městského velkostatku v době předhusitské však docházelo jen zřídka. V 15. století dochází k hromadnému zakupování pozemkového majetku městskými obcemi (Lhoták 2013, 552–558).

Definice však byla později reinterpretována, aby lépe odpovídala situaci vrcholně a pozdně středověkému městskému velkostatku. Jedná se tedy o

stabilní hospodářský útvar spočívající na stupni pozemkové koncentrace půdy, která patří nositeli pozemkové vrchnosti. Konstituující element je výkon pozemkově vrchnostenských práv nad touto půdou a lidmi jí obývanými, nikoliv majetková práva (Lhoták 2013, 552–558).

Venkovské statky zajišťovaly městu pravidelný příjem z poddanské renty a současně mu umožňovalo větší rozmach hospodaření ve vlastní režii na dvorech. Majetek na venkově usnadňoval městu nákup potravin i surovin. Kromě hospodářských výhod měl majetek měst na venkově politické výhody. Růst městského majetku, spravovaného radou, znamenal postupné snižování městských daní a městské rady mohly hradit stále více výdajů z obecných prostředků. Další výhodou bylo významné posílení prestiže politiky celého městského stavu (Janáček 1977, 420–426).

Mílové právo

Mílové právo sloužilo jako ochranná bariéra, která hájila městské podnikání před konkurencí. Odvozuje se od jedné míle (cca 11 km), kde v okruhu 11 km platil zákaz hospodářských činností, řemesel a obchodu. Okruh jedné míle se vyměřoval od bran města většinou jen po hlavních spojnicích (Sedláček 1923, 335–336, 286; Švábenský 1981, 81–83). K městům se vztahovala taktéž i krátká tzv. staročeská míle (zhruba 7,5 km) (Švábenský 1994, 177). Vzdálenost se mohla u různých měst měnit. U větších města jako Brno nebo Praha byla vzdálenost charakterizována až do tří mil (20 – 25 km) (Doležel 2000, 162).

Mílový okruh se mohl překrývat s tržním obvodem daného města (Žemlička 2013, 689). Udělen je z moci panovníka jeho privilegiem. Avšak v některých městech na Moravě se v listinách objevují určité odchylky a právo míle mohl stanovit královský úředník, biskup nebo hradištní opat, jako u příkladu města Horní Benešov, Kroměříž nebo Hranice (Kejř 1998, 180–184).

V Čechách se mílové právo zavádělo později než na Moravě, na níž bylo udělováno již v průběhu 13. století. Nejstarší ochrana městského obchodu je poskytnuta zákazem krčem v okruhu jedné míle. Krčmy měly před vznikem měst vyjma stravovacího a ubytovacího účelu i obchodní charakter. Stávaly se místem obchodu, anebo nahrazovaly trhy mimo trhové dny. A tak se vznikem měst se krčmy stávaly nebezpečnou konkurencí. První doklad máme z roku 1224 z Opavy, kdy ve vzdálenosti jedné míle od města nesmí stát žádná krčma. Nevztahovalo se to však na krčmy v majetcích církve. Další zprávy o zákazu krčem máme například z Brna z roku 1243, kde se však právo míle nevztahuje na statky patřící brněnskému notáři. Z Uničova se objevuje zpráva z roku 1234, která kromě krčem zakazuje v obvodu jedné míle taktéž obchod s potravinami. Není tedy v listinách tato výsada jednotná, ale přizpůsobuje se místním poměrům a mimoměstským majetkovým právům. K zákazům krčem se postupně přidávají i zákazy vaření piva a později i výkon samotných řemesel (Bakala 1973, 115–122; Kejř 1998, 180–184).

Z Čech máme první doklad mílového práva z města Poličky z 60. let 13. století. Zakládající listina města určuje zákaz krčem v okolních vsích v okruhu jedné míle. Neobvykle široké mílové právo udělil městu Most Přemysl Otakar II.. Zahrnuto v něm bylo vaření piva, řemesla a prodej zboží a navíc byli sedláci povinni nabídnout obilí k prodeji ve městě (Kejř 1998, 180–184).

Městský trh zastával důležitou stmelující roli mezi venkovem a městem (každodenní trh, týdenní, jarmark). Město nemohlo fungovat jako izolovaný solitér, a tak se snažilo vtáhnout venkov do svého trhu, který zastupoval důležitou hospodářskou roli (Žemlička 2013, 686).

PLZEŇ

Osídlení před založením Nové Plzně

Území Nové Plzně bylo osídleno již od raného středověku. Nejstarší doklady osídlení se objevují již od 7. až 8. století až do období 13. století. Dokazují to četné nálezy z prostoru pozdějšího středověkého města, tak i archeologické výzkumy raně středověkých sídlišť na katastru Černic (Beneš – Břicháček 1977), Křimic, Doubravky u kostela sv. Jiří (Metlička 2005, 160), Litic (Sokol 2001, 229), Radčic (Metlička 2005, 160) a Malesic (Metlička 2005, 160).

Ze starší doby hradištní přímo z Plzně známe nálezy z Karlovarské a Lochotínské ulice. Nálezy 23 sídelních objektů dokazují trvání sídliště již od 8. až do 13. století (Metlička 2005c, 158). Dále byly v Lochotínské ulici nalezeny střepy středověkých nádob ze starší až mladší doby hradištní pocházející z prostoru hrnčířského pracoviště na pozdějším plzeňském předměstí (Doubová – Nechvátal 1996, 64). Další nálezy datované do starší doby hradištní známe ze zahrádkářské kolonie v Plzni na Doubravce u kostela sv. Jiří nebo v sídlišti v Plzni v Radobyčicích. U Bukovce v poloze Holý vrch se nacházelo hradiště datované do konce 8. – 9. století. Největší rozkvět však hradiště zaznamenalo až ve starší fázi střední doby hradištní (Bašta – Baštová 1988, 12; Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 48).

Z přelomu starší a střední doby hradištní známe nálezy z Vochova z polohy Za Tratí východně od lobkovické cihelny. Zde byla prozkoumaná obilná sila (Břicháček 2002, 15–16). Další kolekce nálezů pochází z prostoru předhradí hradiště Hůrka u Starého Plzně (Doubová 1990, 33). Z přelomu starší a střední doby hradištní známe hradiště nacházející se na ostrožně v lese V Jamách u Radčic (Metlička 2005a, 232).

Ve střední době hradištní (9. – 1. pol. 10 století) již existovala sídliště v Plzni v Karlovarské ulici, na Doubravce, Radobyčicích, Křimicích a ve Vochově (Beneš 1968, 28). K zajímavému nálezu došlo při výzkumu pravěké mohyly v Nové Hospodě, kdy byly v mohyle 88 ve svrchní části náspu nalezeny zlomky keramiky a v mohyle 47 byla v jejím plášti vyhloubena čtyřiceticentimetrová jamka s popelovitou výplní a střepy ze střední doby hradištní (Jílková 1958, 322–330).

Při silnici ze Starého Plzeňce do Koterova bylo při povrchovém průzkumu u vodoteče nalezeno rozsáhlé sídliště z přelomu střední a mladší doby hradištní (Metlička – Řezáč 2009, 194). Ze Starého Plzeňce jsou známy nálezy pozůstatku sídliště z přelomu střední a mladší doby hradištní ze střední části Jiráskovi ulice. Sídliště z mladohradištního období bylo taktéž prokázáno v Sedlci (Frýda – Hus 1989, 219–232). Mimo sídlišť z mladohradištního období byla na katastru Plzně registrována plochá řadová pohřebiště, a to na Slovanech na vrchu Homolka, v Křimicích, Doubravce a Radčicích (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 292).

Nálezy raně středověkých sídlišť a pohřebišť ukazují na koncentraci osídlení již ve fázích starší, střední a mladší doby hradištní.

Stará Plzeň

V 10. století vniklo ve Starém Plzeňci přemyslovské hradiště, s centrální funkcí a vazbou na dálkovou komunikaci Řezenské a Norimberské stezky (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 298; Nováček – Široký – Kaiser 2004, 799). První zmínka o hradišti pochází z roku 976 a je spojována s císařem Otou II., který se na hradišti střetnul s českými vojsky Boleslava II. Zároveň se jedná i o první doklad příslušnosti Plzně a Plzeňska k přemyslovské doméně (Chronicon Thietmari, 104–105).

Jádrem osídlení Staré Plzně byl dvojdílný přemyslovský hrad, nacházející se na úzké klesající ostrožně nad řekou. Mezi jižním úpatím ostrožny a břehem Úslavy existoval samostatně vyčleněný areál plnící funkci opevněného podhradí. Reliktem jeho opevnění byl mohutný val na západní a zčásti i jižní straně areálu. Levobřežní část aglomerace představuje expanzi preurbánního osídlení na protilehlé straně údolí. Uspořádání aglomerace Staré Plzně a její struktura je podobná Praze a pražskému městu v raném středověku (Nováček – Široký – Kaiser 2004, 805). Na akropoli a na předhradích plzeňského hradiště se nacházely sakrální stavby, a to v západní části předhradí rotunda sv. Petra, v severovýchodní části předhradí kostel sv. Kříže a v blízkosti knížecího paláce na akropoli kostel sv. Vavřince (Široký – Kodera – Nováček – Šormová 2003, 5–6). V podhradí přemyslovského hradu na levém břehu řeky Úslavy byly položeny základy městské lokace doložené archeologicky ve Smetanově ulici zahloubenými stavbami, které byly interpretovány jako lokační suterény respektující uliční schéma a parcelaci (Nováček – Široký – Kaiser 2004, 816–817). Zmínka o doložené lokaci pochází z listiny z roku 1266, kdy král Přemysl Otakar II. dává chotěšovskému klášteru kostel sv. Vavřince na hradišti se vším uvedeným příslušenstvím (CDB V 1, č. 475, s. 703–705) a listiny papeže Řehoře X, který roku 1273 tuto donaci potvrzuje (CDB V, č. 708, s. 353–354). V obou případech je Plzeň označována jako *civitas* a listiny uvádějí *forum* jako součást zmiňovaného města. Mimo toho listina z roku 1266 obsahuje údaje o platu z měst Plzně, Stříbra a Domažlic (CDB V 1, č. 475, s. 703–705). V areálu města na levobřeží lze doložit čtyři kostely, a to kostel sv. Křtitele, sv. Martina, sv. Václava a kostel sv. Blažeje, který se však nacházel mimo město (Nováček – Široký – Kaiser 2004, 809).

Správu hradu vykonávali Přemyslovci prostřednictvím svých úředníků¹, a tak se mohla Stará Plzeň vyrovnat jiným významným hradům. Svoji významnost si hradiště získalo zejména na začátku 13. století, kdy jej spravoval Děpolt III. s bratrem Soběslavem a kralevic Václav, titulovaný roku 1224 jako kníže plzeňský a budyšínský (CDB II, č. 386, s. 434; CDB II, č. 259, s. 250). Dosazením výše zmíněných královských osobností došlo k posunu v organizaci úřednického aparátu a výkonnou složku kastelánské moci převzal komorník, úředník zodpovědný za finanční správu a výběr daní (Nováček 2014, 83).

Důvod, proč ve 13. století význam města upadá, přesně nevíme. Jedním z důvodů a podnětů založení Nové Plzně mohl být vliv chotěšovského kláštera, který získal od Přemysla Otakara II. patronátní práva ke kostelům ve Staré Plzni (Bělohlávek 1976, 29–32). Tento krok se ale jeví spíše jako řešení církevně právních a majetkových vztahů na staveništi nového města. Podle listiny Jana Lucemburského z let 1320 a 1328 (Listář I, č. 21, s. 16–17), Václav II. v souvislosti s lokací nového města donaci chotěšovskému klášteru revidoval a vesnice Štáhlavy a Sedlec, původně darované ke kostelu sv. Vavřince, vyměnil klášteru za Žerovice u Přeštic. Tato revize donace je tedy dokladem souvislosti projektu založení královského města Plzně se štědrými donacemi chotěšovskému klášteru. Po rozhodnutí o translaci města se změnilo majetkové zájmy kláštera i zeměpána a celá věc byla revidována. Dalším důvodem může být nezdařená lokace na levobřeží. Avšak o jejím neúspěchu toho příliš nevíme (Nováček – Široký – Kaiser 2004, 816–817).

I po translaci do nové polohy byla v polovině 14. století správa kraje ponechána Staré Plzni (Bělohlávek 1965, 34). Změna právního statusu byla

---

¹ V čele hradu stál kastelán - správce provincie. Zastupoval vrchní výkonnou moc s reprezentační a politickou úlohou (výběr daní, organizace veřejných prací a vojenské hotovosti) (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 83). První doloženým kastelánem byl Držislav (1160 – 1167), nejstarší známý předek pánů z Litic a Potštejna (CDB I, č. 208, s. 196; č. 227, s. 205; č. 399, s. 412).

změněna až roku 1361. Dokumentuje to privilegium Karla IV., kdy byli obyvatelé v souvislosti s výstavbou hradu Radyně osvobozeni od všech robot a dávek s výjimkou královské berně (CIM IV, č. 79, s. 123–125).

Nová Plzeň

Přírodní podmínky

Území Plzně se rozkládá na soutoku čtyř řek - Úslavy, Úhlavy, Mže a Radbuzy. Nadmořské výšky se pohybují od 290 – 447,5 m n. m. Území Plzně formují na jihozápadě široce rozevřená údolí s výraznými nivami a říčními terasami a malý výběžek Nýřanské kotliny. Střední a západní území tvoří Touškovská kotlina. Na severním a východním okraji se rozpíná členitá oblast Hornobřízské pahorkatiny s reliéfem rozsáhlých rozvodních hřbetů, Kožlanské plošiny a Klabavské pahorkatiny, které jsou charakterizovány erozně, tedy strukturně denudačním reliéfem. V jižní části se nachází plochá Štěnovická vrchovina s výraznými sukami a hřbety (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 290 – 291; Demek a kol. 1987). Oblast užšího zázemí Plzně obklopuje krajina členitých pahorkatin, jen v nepatrné části na severovýchodě v oblasti Berounky se objevuje krajina zaříznutých údolí² (Obr. I).

Z geologického hlediska tvoří Plzeň v oblasti podél Mže, Radbuzy, Úhlavy a Úslavy kvartérní sedimenty, které jsou složeny ze spraše, hlíny, písku a štěrku. Severozápadní stranu tvoří permokarbonské horniny jako pískovce, slepence a jílovce. Naopak na jihovýchodní straně převládají protezoické horniny assyntsky zvrásněné - břidlice, svory, fylity a pararuly. V jihozápadní a severovýchodní části se v malé míře vyskytují vulkanické horniny z části metamorfované jako amfobiloty, melafyry, porfyry a diabasy. V

---

² Český úřad zeměměřický a katastrální [online] [cit. 10.3.2019]. Dostupné z: <https://geoportal.cuzk.cz>

západní části se nacházejí terciérní horniny tvořené písky a jíly (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 291; Čepek a kol. 1961).

Většinu půdního pokryvu tvoří kambizemě, které nejsou zemědělsky výhodné. Ve střední části Plzně pokrývají většinou území uměle vytvořené antropozemě. V okrajových částech na jihovýchodě se objevují luvizemě, na východě a severozápadně pseudogleje, které se rovněž v zemědělství nedají výhodně využít (Tomášek 1995, 18). Omezeně se v severozápadní a jihovýchodní části podél menších toků vyskytují gleje. Pro zemědělství vhodnější fluvizemě lemují oblasti větších řek (Mže nebo Radbuza). Úrodné hnědozemě pokrývají v nevelkých plochách zbytek území³ (Obr. II).

Z klimatického hlediska spadá Plzeň do teplé až mírné teplé oblasti. Většina území spadá pod stupeň M11 (teplé klima), jen nepatrná severozápadní část zasahuje do stupně M10 (mírně teplé klima). Pro obě kategorie jsou typické zimní teploty kolem -2 °C až -3°C, naopak průměrné letní teploty se pohybují mezi 17 – 18 °C (Quitt 1971) (Obr. III).

O založení města a počátky vzniku pozemkového vlastnictví

Přibližně 9 km severozápadně od hradiště ve Starém Plzenci byla ve východním cípu Touškovské kotliny u soutoku řek Radbuzy a Mže vybudována Nová Plzeň. Krajina byla před založením města hojně zemědělsky využívána. Na území se před založením města nacházelo již několik vesnic, které byly vázány ke kostelu sv. Jiří na Doubravce, sv. Petra a Pavla v Liticích a Všech Svatých v Malicích. Brzy po založení města splynuly s Plzeňským předměstím (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 129–133; Šimůnek 2009, 3). Ke kostelům sv. Jiří a Všech svatých patřila taktéž opevněná sídla, tzv. Pecihrádek naproti sv. Jiří a Kunčín Hrádek naproti

---

³ Český úřad zeměměřický a katastrální [online] [cit. 10.3.2019]. Dostupné z: <https://geoportal.cuzk.cz>

kostelu Všech svatých (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 129). Některé starší předlokační vsi se záhy po založení města staly vesnicemi městskými a sloužily jako základ pro budování plzeňského velkostatku.

Před založením Plzně byly vesnice v okolí nového města rozdrobeny mezi několik majitelů. Avšak majetková situace na území pozdějšího města není ještě zcela objasněná. Nejstarší písemná zpráva se vztahuje k Liticím⁴ a Křimicím⁵, které patřily šlechticům z příslušníků Drslavců (Sedláček 1905, 244). Páni z Litic a Potštejna, potomci velmože Dr(ži)slava z rodu Drslavců, měli na vývoj jak Staré i Nové Plzně vliv. V Liticích vybudovali své sídlo a v průběhu 13. století svoji rezidenci přestěhovali do nově zbudovaného hradu na ostrožně nad řekou Radbuzou. V diplomu z roku 1437 označili představení plzeňských dominikánů nejmenovaného příslušníka rodu z Litic za spolu fundátora v klášterním kostele a zakladatele rodového pohřebiště v klášterním kostele. Páni z Litic se podíleli na založení nejvýznamnější církevní instituce v novém městě (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 132).

Kladrubskému klášteru náležela ves Malesice, která se objevuje v predikátu Zdeslava⁶, jenž směnil okolní vesnice s kladrubským klášterem v roce 1239 (CDB III/2, č. 219, s. 289–295). Mimo ves Malesice náležela kladrubskému klášteru pravděpodobně ves Skvrňany, která se objevuje v roce 1239 v majetku kladrubského kláštera (RBM I, č. 979, s. 455). Dále ves Újezd a Bušovice (CDB I, č. 390, s. 395–396). Ves Doudlevec držel ve svém vlastnictví klášter benediktýnek u sv. Jiří (CDB II, č. 378, s. 422). Chotěšovský klášter, který majetkově pronikal po polovině 13. století do oblasti kolem Plzně,

---

⁴ K roku 1216 se připomíná jistý Oldřich (CDB II, č. 125, s. 113).

⁵ K letům 1251 a 1252 se připomíná Půta z Křimic (RBM I, č. 1263, s. 586; RBM II, č. 2658, s. 1166).

⁶ Je pravděpodobné, že Zdeslav byl příslušníkem rodu s erbem labutě, pozdějších Švamberků (Rožmberský 1995, 4).

držel k roku 1266 pozemky v Malicích (CDB V/1, č. 475, s. 703–705), Doudlevcích (RBM II, č. 520, s. 202), Chrástu (RBM I, č. 1065, s. 504), Dýšíně (RBM I, č. 1065, s. 504) a v Dolanech (RBM II, č. 520, s. 202). Cisterciáckému klášteru v Plasích náležely k roku 1269 majetky v Ledcích (RBM II, č. 644, s. 251). (Obr. IV)

Počátky založení Plzně jsou nejasné a chybí přímá pramenná evidence. Nelze tedy s přesností říci, kdy byla Nová Plzeň založena. Postrádáme taktéž zprávy o majetkoprávních změnách a revindikacích v okruhu města, z nichž by bylo možné usuzovat, že panovník mohl disponovat pozemky budoucího města poměrně volně, bez ohledu na cizí majetkové nároky (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 127). Nejpravděpodobněji k založení však došlo v letech 1291–1295 (srov. Strnad 1894; Vojtíšek 1953). Hypotézu potvrzuje i zpráva z kroniky Beneše minority z druhé poloviny 15. století, která uvádí, že v roce 1297 byl v Nové Plzni zřízen minoritský klášter (*Benedicti Minoritae Dicti Chronica*, s. 372). Zakladatelem Nové Plzně byl Václav II., který vydal příkaz k založení města. Za lokátora pak lze považovat královského rychtáře Jindřicha (Bělohlávek 1965, 35–36). Město bylo založeno na rovné ploše vymezené přirozenými překážkami (Šimůnek 2009, 3). Půdorys tvořila pravouhlá síť ortogonálně rozvržených ulic. Tento půdorys byl rozdělen do 21 parcelních bloků (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 143–145). Toto rozvržení jasně ukazuje na promyšlené přizpůsobení ideálního urbanistického schématu konkrétním podmínkám (Nováček – Široký 2004, 13).

Obyvatelé Plzně se skládali převážně z původních příchozích obyvatel ze Staré Plzně nebo jiných měst či vesnic. Zpočátku mezi obyvateli dominují Němci, avšak na počátku 15. století již město ovládají čeští obyvatelé (Bělohlávek 1965, 57).

Vývoj a rozsah plzeňského panství do 15. století (do doby předhusitské)

Při zakládání měst byla města často vybavena lánovými pozemky. Tak tomu bylo i v případě Plzně. Ihned při založení města Václav II. připojil k městu 168 lánů pozemků po 42 jitrech (Listář I, č. 10, s. 7; č. 12, s. 8–9; č. 15, s. 11–12; č. 16, s. 12), což ve své době představovalo jednu z největkorysejších rozloh městského zemědělského zázemí v Čechách (druhá po Praze)⁷. V roce 1319 Jan Lucemburský daroval vyšehradskému proboštu Janu Volkovi všechny pozemky při městě Plzni (80 lánů), které byly získány novým přeměřením (RBM III, č. 550, s. 230–231). Jan Volek v roce 1321 daroval sedmdesát lánů v okolí Plzně vyšehradské kapitule (RBM III, č. 679, s. 284). Zbývajících deset bylo ponecháno městu. Ze 178 lánů město ročně platilo do královské komory 28 grošů z jednoho lánu. Velikost městského zázemí je možné odhadnout přibližně kolem 30 – 35 km² (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 126). Plzeň tak při svém založení dostává rozsáhlé vlastnictví pozemků, které se stalo základem pro utváření městského velkostatku.

Plzeňské panství se zpočátku skládalo ze tří skupin vsí odlišující se od sebe způsobem, jakým se dostaly pod vrchnostenskou správu města. Plzeňské panství se skládalo z městských (šosovních) vsí, zádušních vsí a vsí poddanských, které Plzeň získala později svým nákupem (Malivánková-Wasková 2015, 22).

Ačkoliv se městský velkostatek začínal rozvíjet až po husitských válkách, spojování městských obcí a vesnic do autonomních celků začalo mnohem dříve. Plzeň nebyla výjimkou a první vsi či jejich části příslušící

---

⁷ Jednalo se pravděpodobně již o území z velké části celistvé a osídlené, i když se neuvádějí žádná jména vesnic. Neosídlené území takového rozsahu bychom v zázemí města ve 13. století hledali jen ztěží (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 133).

pod vrchnostenskou pravomoc se začínají objevovat nejpozději k roku 1418 (Bělohlávek 1965, 39).

Při svém založení dostala Plzeň roku 1325 od Václava II. Štáhlavy a Sedlec⁸. Tyto vsi se však později již v souvislosti s Novou Plzní neobjevují. Lze tedy předpokládat, že vsi byly nakonec prodány nebo směněny pro svou nevýhodnou polohu a větší vzdálenost od města⁹. Namísto toho byly Plzni připojeny bližší vsi. Tato výměna měla taktéž pravděpodobně podíl na zvětšení lánové výměry kolem roku 1319 (Malivánková-Wasková 2015, 31).

K roku 1418 se v berním rejstříku objevuje osm vsí nebo jejich části náležejících Plzni - ves Útušice, Doudlevice, Skvrňany, Černice a části Lobež, Koterova a Božkova (srov. Strnad 1882, 1; Vojtíšek 1920; Macháček 1931, 6; Bělohlávek 1965, 39). Avšak jak poukázala ve své práci M. Malivánková-Wasková, výše zmíněná část Lobež se dostala pod plzeňský šos až v 1. pol. 16. století (Malivánková-Wasková 2015, 22–37)¹⁰. Kromě výše zmíněných vsí je důležité zmínit taktéž šosovní ves Malice, která ale postupem času splynula s plzeňským předměstím (Malivánková-Wasková 2015, 27). Výše zmíněné vsi získala Plzeň ihned při jejím založení (starší vsi byly přesazeny na německé právo) nebo později na přilepšení města (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 134) a staly se tak základním kamenem plzeňského panství až do konce patrimoniální správy. Plocha těchto vsí činí cca 30 – 35 km² a shoduje se tak s lánovou výměrou Nové Plzně (178 lánů). Kromě vesnic držela Plzeň ve svém vlastnictví taktéž šosovní dvory na Lochotíně, původně příslušné k rychtě a dvůr v Hradišti (Malivánková-Wasková 2015, 33).

---

⁸ Vsi původně patřily chotěšovskému klášteru. Pro zaopatření Plzně je panovník na základě nucené směny směnil za Žerovice (Listář I, č.21, s.16-17).

⁹ Vsi byly svoji polohou výhodnější spíše pro původní Plzeň (Malivánková-Wasková 2015, 31).

¹⁰ Podrobněji v samostatné kapitole o vsi Lobzy

Dále se objevují majetky patřící k záduší špitálu sv. Máří Magdaleny - dvory v Božkově, Doubravce, Ejpovicích a Kyšicích (Malivánková-Wasková 2015, 20). Starší literatura klade tyto zádušní vsi již do doby předhusitské (srov. Strnad 1882, 1; Vojtíšek 1920; Macháček 1931, 6; Bělohlávek 1965, 39), ale ve skutečnosti šlo jen o mechanické promítnutí mladšího stavu správy špitálu do minulosti. Až do druhé poloviny 15. století měli dohled nad hospodařením se špitálními majetky potomci fundátora Konráda z Dobřan (Listář II, č. 120, s. 107–108). Vsi tak připadly městu teprve až po polovině 15. století (Malivánková-Wasková 2015, 44–45; Karlová 2008, 147–159).

Ve srovnání s ostatními městy si Plzeň v držení šosovních vsí a dvorů v době předhusitské nevedla špatně. Stejný počet šosovních vsí mělo např. Stříbro nebo Beroun (Čechura 1985, 28–29). Větší počet šosovních vsí a dvorů mělo město Sušice, které vlastnilo osm celých vsí, dvě zčásti a tři dvory (Lhoták 2015), nebo České Budějovice, ke kterým patřilo dvanáct vsí a dvorů (Čechura 1985; Čapek 2012).

Městské právo a právní postavení obyvatel ve městě

Tak jako jiná města, i Plzeň se řídila městským právem. Od založení města se Plzeň řídila právem Starého Města pražského, které se utvořilo z práva norimberského (Šimůnek 2009, 5). Mimoto se stala Plzeň centrem vlastního právního okruhu, tvořeného menšími poddanskými městy v okolí. Městská správa stála na dvou protichůdných principech, na vrchnostenské správě panovníka a samosprávě městské obce. Vrchnostenskou správu reprezentoval úřad královského podkomořího¹¹, který zajišťoval pro panovníka správu a výběr platů z jeho přímého majetku, tzv. *dominia speciale*. Zájmy

---

¹¹ Většinou se jednalo o bohaté šlechtice, kteří poskytovali panovníkovi předem ze svých soukromých zdrojů předpokládaný výtěžek z důchodů královské komory a dodatečně si je pak vymohli na jednotlivých platcích (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková- Wasková 2014, 136–140).

panovníka pak hájil rychtář, který byl většinou lokátor daného města. V případě Plzně to byl v závěru 13. století lokátor Jindřich (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 136-140). Obyvatelé městských vsí měli stejná práva jako obyvatelé města. Obyvatelé městských vsí mohli vařit pivo a držba šosovního dvora stačila k získání měšťanství (Malivánková-Wasková 2015, 28; Listář 1, č. 236, s. 263–264).

Ekonomika města

Mimo město se na rozvoji podíleli taktéž měšťané jako soukromé osoby. Koupí nebo výstavbou izolovaných dvorů v městském katastru pronikali do existujících vesnic nebo zakládali vesnice nové. Ekonomickou stabilitu měšťanského majetku podpořil Václav IV. v roce 1372, kdy bylo měšťanům povoleno právo svobodného odkazu nebo v případě úmrtí bez přímých dědiců přechod majetku na nejbližší příbuzné. Jedná se o tzv. odúmrt' (Listář I, č.111, s. 118–120; Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 135).

Pro ekonomiku města byl důležitý rozvoj obchodu a řemeslné výroby. Ve vesnicích zůstala zemědělská výroba a do měst se přesunula řemeslná výroba. Tím se hospodářsky odlišovaly vsi od města. Nejpočetnějšími řemesly byla potravinářská a oděvní. Mezi lety 1400 – 1420 je v Plzni doloženo až na 46 řemesel (Bělohlávek 1965, 44). S rozvojem výroby souvisí i směna zboží, která byla možná jen v rámci městského trhu, kdy zemědělci z okolních vesnic mohli prodávat své zboží měšťanům. Městský trh v Plzni fungoval od jejího založení. Jednalo se o týdenní trh zaměřený na potraviny (Bělohlávek 1965, 39). Právo na výroční trh si Plzeň zasloužila až roku 1363 (Listář I, č. 87, s. 92–93).

V rámci obchodu se město zapojilo do mezinárodního tranzitního obchodu, kdy úzce spolupracovalo s významným bavorským obchodním střediskem Norimberkem. Do Bavorska přes Plzeň putovaly rudy barevných kovů, stříbro, med, kožešiny a dobytek. Do Česka se dovážela sůl, železné

nářadí a zbraně, hedvábí, šperky, barvy, víno, látky a koření. Na export se v Plzni vyrábělo na začátku 15. století bílé sukno, roušky a závoje, které se prodávaly na slezských a polských trzích. Výskyt plzeňských obchodníků je doložen také v Norimberku, Řezně, Mnichově, Frankfurtu nad Mohanem, Salcburku, Benátkách a Sv. Havlu u Bodamského jezera (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 136).

Vedle obchodu a řemesel se měšťané věnovali taktéž zemědělství. Zemědělci vlastnili dvory na předměstí nebo konkrétní usedlosti v okolních vesnicích (Bělohlávek 1965, 47–48).

K zamezení konkurence si město vymohlo právo míle. Jako první si mílové právo vyžádali k roku 1341 plzeňští řezníci (Listář I, č. 50, s. 53–54). Ve 14. století se mílové právo vztahovalo na vaření piva, kdy pivo směli vařit jen majitelé domů uvnitř hradeb. Mimoto směli vařit pivo taktéž obyvatelé šosovních vsí (Malivánková-Wasková 2015, 28).

Hlavním příjmem města v době předhusitské byla *lózunga* neboli městská sbírka. Ta se vybírala ihned po založení Nové Plzně. Vyměřována byla ze všech nemovitostí (domů, dílen, pivovarů, pozemků etc.). Vztahovala se rovněž na obchod, hotové peníze a úrok (Bělohlávek 1965, 52). Od 2. poloviny 15. století se dalším příjmem staly příjmy z vlastního režijního podnikání města. Ostatní příjmy městských pokladen se skládaly z poplatků za přijetí nového měšťana, za úřední výkony městské rady a kanceláře nebo ze soudní agendy. Mimo jiné se platila taktéž cla. Výdaje města představovaly investice do církevních staveb, hradeb nebo údržby komunikací. Největší výdaje však znamenaly berně a úrok odváděný panovníkovi (260 kop ročně). Další větším výdajem byly platy obecních zaměstnanců, náklady na chod městské správy a kanceláří (Nováček – Stočes – Široký – Malivánková-Wasková 2014, 141–143).

Církevní instituce ve městě

Velký vliv na vývoj předhusitské Plzně měla církev. Již na počátku svého založení vládla několika církevními institucemi (kláštery, fara, špitál a dům jeptišek). Vliv církve byl upevňován i prostřednictvím školy (Bělohlávek 1965, 53–58).

První doklad laických správců záduší se v Plzni objevuje již roku 1377 (Listář I, č. 121, s. 129). Je zároveň prvním důkazem o odevzdání dohledu nad zádušní nadací obci. Konrád, prokurátor Jindřicha, odkázal roční plat 80 grošů z kusu pozemků u řeky napůl mezi dominikánský klášter a farní kostel na jejich stavbu a opravu. Vrchní dohled nad činností kostelníků (zástupců farní osady) byl svěřen rychtáři a přísežným, s jistým akcentem na iniciaci vlastního inkasování roční částky. Město ještě nezískalo ani patronátní právo, ani nárok na majetkovou podstatu záduší a jím spojené ekonomické výhody. Ty získává až v průběhu 15. století, kdy Plzeň v pohusitské období zaznamenává hojný nárůst zbožných odkazů k záduší (Malivánková-Wasková 2015, 41–45).

Patronátní právo k farním kostelům dostali od panovníka němečtí rytíři. Ti vlastnili správu kostela sv. Bartoloměje a Všech Svatých, hřbitovního kostela sv. Mikuláše a duchovní správu špitálu s kostelem sv. Máří Magdaleny (Malivánková-Wasková 2015, 41). Hospodářské postavení německých rytířů bylo v Plzni velice dobré. Berní knihy z roku 1418 uvádějí, že fara vlastnila zdanitelný majetek z 30 kop grošů a vlastnila 3 masné krámy (Bělohlávek 1965, 54).

Ve většině případů byl ve městech jen jeden klášter, v Plzni byly dva. V areálu města byly v koutech městského půdorysu umístěny kláštery - v jihovýchodním koutě minoritský klášter a v severozápadním dominikánský klášter. Ve středu byl na náměstí postaven farní chrám sv. Bartoloměje, který byl zpočátku využíván k bohoslužbám a jako farní kostel Všech Svatých na severním předměstí (Šimůnek 2009, 3). Po vystavení kostela sv. Bartoloměje

udělil král Jindřich Korutanský patronátní právo německým rytířům. To vyústilo ve spor mezi německým řádem a faráři, kteří o faru usilovali. Spor vyhráli němečtí rytíři a až po smrti posledního z mistrů německých rytířů roku 1546 obdrželi Plzeňští od Ferdinanda I. právo patronátní (Bělohlávek 1965, 53–58).

Církevní instituce držely ve svém vlastnictví několik majetků. Dominikánský klášter do roku 1420 získal značné bohatství. V zázemí Plzně měly církevní instituce příjmy z dvorů v Doubravce, Božkově, Kyšicích, Hradišti u Černic a v zaniklé vsi Kokot (Bělohlávek 1965, 55). Naopak minoritský klášter, který byl chudší a vydržovaný především měšťany, držel ve svém vlastnictví zaniklou ves Borek a Nebílovy. Taktéž vlastnil dvůr na Lochotíně, Mirošově, Křimicích a Kyšicích. Špitál sv. Máří Magdaleny vlastnil dvory v Ejpovicích, Kyšicích, Božkově a Doubravce (Malivánková-Wasková 2015, 44).

Špatné vztahy mezi obyvateli, představiteli klášterů a církví, která disponovala velkým bohatstvím, spravovaném německými rytíři, vedly ke krizi a sporům, které vyústily později k husitského revolučního hnutí (Bělohlávek 1965, 53–58).

Rozsah plzeňského velkostatku v době pohusitské až do třicetileté války

Po husitských válkách Plzeň využila oslabení královské moci a v nepřítomnosti panovníka porušila královské právo týkající se majetkového prospěchu, dříve šosovní vsikonvertovala do postavení vsí poddanských. Již v době těsně pohusitské se objevují doklady o stále větším chápání šosovních vsí jako vsí poddanských. Z let 1435 – 1446 se dochovaly zmínky o platech, které město prodalo ve Skvrňanech, Božkově, Útušicích, Radobyčicích, Černicích a Doudlevcích a na jediné poddanské vsi Lobzy. Městská rada tak tyto vsi označovala od 40. let 15. století jako městské a jejich obyvatele označila jako poddané městu (Malivánková-Wasková 2014, 241; Malivánková-Wasková 2015, 35). Vsi tak již nebyly poddané králi, ale městu. Proces

degradace šosovních vsí na poddanské byl dokončen před polovinou 16. století. Šosovní vsi se již v berní knize z let 1471 – 1553 neobjevují (AM Plzeň, inv. č. 38, sign. 2a35). Jak k této proměně došlo prameny neuvádějí. Všechny šosovní vesnice si Plzeň nechala intabulovat do desek zemských v roce 1543 s dovětkem, že vesnice městu patřily od nepaměti (Malivánková-Wasková 2015, 34–36).

Po husitských válkách byla Plzeň hospodářsky a mocensky upevněna, neboť v době husitských válek stála na straně katolické církve a panovníka (Šimůnek 2009, 6). Plzeň byla upevněna především v hospodářském vývoji, který podpořilo privilegium Zikmunda Lucemburského vydané roku 1434 v Řezně pod zlatou bulou (Listář I, č. 342, s. 369–376). Plzeň byla osvobozena od královské berně, obyvatelé měli právo svobodného obchodu bez cel, mýt a jiných poplatků pro všechny druhy zboží v celém českém království¹² (Šimůnek 2009, 6–7). Přesto byla Plzeň stále zadlužena a hledala půjčky u domácích šlechty nebo v zahraničí. Byla nucena si půjčovat i od svých měšťanů. Roku 1435 tak Plzeň prodala několik ročních platů ze svých vesnic, aby získala potřebnou hotovost. Nové platy, prodané věřitelům za jejich půjčky, zatížily všechny vesnice vyjma Koterova. Nejlépe na tom byly Útušice, Skvrňany a Lobzy (Malivánková-Wasková 2014, 238). Tento proces úroků za půjčky však nebyl nikterak neobvyklý, pravděpodobně se jednalo o běžný stav v ekonomice města (Listář II, č. 71, s. 55–57; č. 223, s. 187–190).

Přesto se tak se Plzeň stala v polovině 15. století téměř obchodní velmocí v Čechách a získala si výhradní postavení v zahraničním obchodě s Norimberkem (Šimůnek 2009, 6–7). Plzeň využila této situace, kdy byla ekonomicky posílená, a přímým nákupem majetku začala rozšiřovat své

---

¹² Postupem času docházelo k jejímu upřesňování. Například v roce 1502 Vladislav Jagellonský stanovil, že osvobození od cla platí pouze pro plzeňské rodáky a usedlíky (Listář II, č. 531, s. 430 - 432).

panství. Skupovala tak okolní drobné tvrze, zemskodeskové dvory, celé vsi nebo jejich části a i plužiny zaniklých osad (Malivánková-Wasková 2015, 90).

Roku 1422 Zikmund Lucemburský zapsal Plzni náhradou za dva tisíce grošů Věžku a Chrást, odňaté Petrovi z Chrástu, a statek Štěnovice (Listář I, č. 270, s. 303–304). Dále roku 1425 ještě Plzeň doplnil o ves Losinou a Chválenice jako odškodné za ztráty způsobené Plzni obléháním. Ovšem žádný z těchto majetků si Plzeň neudržela a vsi byly se Zikmundových souhlasem vráceny zpět do soukromé držby (Listář I, č. 282, s. 313; Malivánková- Wasková 2015, 59).

Plzeň převzala začátkem 60. let 15. století minoritské a špitální majetky a držela tak poddané ve dvanácti vsích (Božkov, Ejpovice, Kyšice, Doubravka, Koterov, Lobzy, Doudlevce, Útušice, Černice, Radobyčice, Skvrňany a Borek) a patřil jí svobodný dvůr v Týnci. Dále nakoupila přímým nákupem ves Bolevec (Listář II, č. 72, s. 57–59) a deskový dvůr ve Skvrňanech (Listář II, č. 82, s. 70–71), které využila k budování režijního hospodářství.

Na větší rozšiřování svých pozemků počkala Plzeň až na skloněk 15. století, z důvodu velkého finančního zatížení rychty, k níž mohla přistoupit až v roce 1480. Až do doby třicetileté války se město rozrostlo o několik vesnic, mezi něž patřily Dolany, Druztová, Hradiště, Dýšina, Hrádek, Křínov, Sedlecko, Senec, Chrást, Zruč, Horomyšlice, Bukšice, Roudná, krčmy ve Smědčicích a Střapoli a Nevřeň s Kozolupy, které však byly prodány roku 1633 plzeňskému radnímu Bartoloměji Stehlíkovi z Čeňkova. Z pustých vsí to byl Myší Újezd, Dubnice a Kokotsko (Malivánková- Wasková 2015, 60–73).

Po husitských válkách se začala měnit taktéž krajina. Polovina 15. století přinesla zánik či zahájení existenciální krize středověkých vesnic. Do začátku 16. století zmizely vsi Dubnice, Bukšice, bezejmenná ves u Zábělé nebo Roudná. Vliv na zánik mělo i začínající režijní hospodářství. Skomíral taktéž Borek a Týnec (Malivánková-Wasková 2014, 263).

Ekonomika města, hospodářství a obchod v době pohusitské

Ve vývoji samosprávy v době pohusitské však byla Plzeň značně pozadu. Během husitských válek a pozdějších bojů se nepodařilo městu získat rychtu. Nakonec městu věnoval rychtu roku 1453 Ladislav Pohrobek po zesnulém Ondřejovi z Hodusic (Listář II, č. 20,21, s. 13–14). Proti výnosu krále však vznesla odpor Ondřejova dcera, a tak Plzeň o rychtu opět přišla. Teprve roku 1480 rychtu Plzeň se souhlasem panovníka odkoupila (Listář II, č. 252, s. 208; č. 253, s. 211; Bělohlávek 1965, 97–106). Získání rychty mělo pro město velký význam v podobě rychtářova majetku a příjmů. Město dostalo majetky k režijnímu podnikání a pronájmu. Součástí prodeje byly i šosovní nemovitosti v Plzni a ve Starém Plzenci (Malivánková-Wasková 2015, 61).

V době předhusitské byla hlavním příjmem města *lózunga*. V době pohusitské mimo *lózungy* potřebovalo město i jiné zdroje pro městskou pokladnu. Největší příjem plynul z obecního piva, které se vyváželo i mimo město, dále zisky plynuly z rybníkářství, z mlýnů, lesního hospodaření, živočišné výroby a z činnosti panského úředníka (Bělohlávek 1957, 43–50, 62–63). Postupem času se tak od *lózungy* začalo upouštět. Do deskových statků mohly být ukládány i finanční rezervy (Malivánková-Wasková 2014, 246).

Jak již bylo řečeno, po husitských válkách byla Plzeň hospodářsky upevněna, především díky zlaté bule vydané roku 1434 v Řezně Zikmundem (Listář I, č. 342, s. 369–376). Významnou roli pro hospodářství mělo rozšíření a ochrana odbytišť městských produktů v konkurenci šlechtických velkostatků a poddaných měst, nerespektující mílové právo a taktéž režijní podnikání. Ve vsi Bolevec, kterou město koupilo roku 1460, vybudovalo síť rybníků a začalo podnikat v rybníkářství (pro získání vsí museli Plzeňští upravit práva a Bolevec vysadil právem zákupním). Rybník vznikl taktéž v zádušní vsi Borek a od konce 15. století vybudovala Plzeň rybníční soustavu pod kostelem

Všech Svatých v Černicích (Malivánková-Wasková 2014, 246–247). Vesnice pod přímou správou města zajišťovaly odběr produktů, pravidelné a levné zásobování městského trhu zemědělskými produkty (Malivánková-Wasková 2015, 57).

Dalším výnosem bylo pivovarnictví. Právo vařit pivo měli měšťané od druhé poloviny 15. století, ale vářečné právo bylo v době svého vzniku jen osobním právem. Až od přelomu 15 a 16. století se rozšiřuje i do městských domů, kdy pivo mohlo být pak odprodáno. Každý měšťan si mohl zařídit sladovnu, hvozď, pánev na vaření a další. Avšak komplikovanost při vaření dala vznik novým řemeslům jako sladovníkům, sladomelům, pivovarníkům nebo bečvářům. Prodej piva se nepočítal mezi řemesla podléhající cechovní organizaci. Největší rozkvět zažilo pivovarnictví za vlády Jiřího z Poděbrad, kdy bylo vaření piva využito pro obohacení obecné pokladny. Ve stejné době se v pivovarnictví začala projevovat krize, která trvala až do 16. století, a to vlivem rostoucí konkurence (Malivánková-Wasková 2014, 249–250).

Jiří z Poděbrad v roce 1462 udělil Plzni právo na druhý výroční trh (Listář II, č. 453, s. 371–372). V polovině 15. století se taktéž přesunul mezinárodní trh do Prahy a Plzni zůstalo jen významné postavení v tranzitním obchodu s voly. Stále udržovala obchodní styky s Norimberkem, který představoval středisko zásobování jihu německých zemí hovězím dobytkem. Měšťané se stále živili převážně řemeslem a obchodem, kdy nejvýnosnějším řemeslem byli řezníci, soukeníci a obchodníci se závoji. Ve druhé polovině 15. století se rozvinula cechovní organizace. Plzeň na konci 15. století sdružovala dvanáct typů řemesel (např. sladovníci, pekaři, kováři, uzdaři, ...). V cechovní oblasti došlo v 16. století k proměně a dobrovolný vstup do cechu se změnil v povinnost, tzv. *přímus* (Malivánková-Wasková 2014, 254–255). Roku 1580 Rudolf II. Plzni udělil třetí výroční trh (Malivánková–Wasková 2014, 412).

Rozsah plzeňského velkostatku po třicetileté válce až do roku 1848

Během třicetileté války Plzeň zaznamenala obrovské finanční zatížení. Za svůj prohabsburský postoj během stavovského povstání tvrdě zaplatila a čelila tak obrovskému zadlužení. Musela tak prodat nebo zastavit svůj pozemkový majetek. Rokycanům nabídla část Ejpovic a později jim zastavila taktéž Dolany (Malivánková-Wasková 2015, 73–74). Fridrichu Švihovskému z Rýzmburka zastavila statek v Horomyšlicích a dvory v Dýšině, pusté vsi Kokotsko a Myší Újezd. Roku 1622 se majetek Plzni opět vrátil (AMP, SL, inv.č.52, sign. I 381). Kromě Kozolup a Nevřeně byla Plzeň nucena prodat taktéž ves Křínov (odprodala ji v roce 1640) (Malivánková-Wasková 2015, 74). Prodej těchto vsí nebyl ale pro plzeňský velkostatek nikterak zatěžující. Zbavila se jen nejdlejších vesnic.

Třicetiletá válka měla na Plzeňské vsi likvidační dopad. Podle berní ruly bylo v předválečném období (roku 1606) 21 plzeňských vsí, 207 poddaných usedlostí a 15 pustých dvorů. Devět usedlostí bylo během války opuštěno. Plzeň tak přišla celkem o 24 poddanských dvorů (Malivánková-Wasková 2015, 75).

I přes ekonomické zatížení po třicetileté válce si stále Plzeň udržela svůj pozemkový majetek získaný během 2. poloviny 15. století, a v 16. století opět vzkvétala. Od sklonku 17. století se objevují i dominikální osady, které město zakládalo k obsluze městských provozů (hutě, hamry a lesy) na rozparcelované dominikální půdě (Malivánková-Wasková 2015, 22). Kolem roku 1679 byly postaveny osady v Horomyšlicích, vznikla Nová Huť nebo hamr, který byl vybudován v Hradišti. K již starším režijním dvorům v Horomyšlicích, Doubravce, Smědčicích a Ejpovicích přibyla ves Habrová a Újezd. Plzeň přikoupila taktéž roku 1660 část Ledců a nedaleké lomy. Poslední vsí s dominikálním dvorem, která byla odkoupena Plzní, byly Bušovice. Ty již

od 15. století patřily k záduší farního kostela sv. Bartoloměje (Malivánková-Wasková 2015, 84).

V hospodářství se Plzeň po třicetileté válce začala soustředit na zboží s fungujícím dominikálním provozem. Obecních dvorů pro zisk bylo v polovině 18. století deset, a to v Doubravce, Horomyšlicích, Smědčicích, Ejpovicích, Habrové, Bukšisích, Doudlevcích, Červeném Hrádku, Újezdě a Doudlevcích. Kromě toho vlastnilo město i několik menších dominikálních provozů (např. mlýny v Ledcích, Černicích, Bukovci, pod Doubravkou, v Druztové, u Smědčic, v Chrástu, a Ejpovicích). Posledním přírůstkem do Plzeňského panství byla v 18. století Nová Hospoda (Malivánková-Wasková 2015, 78–85).

V roce 1848, kdy bylo zrušeno poddanství, k plzeňskému panství patřilo podle Palackého Popisu království 28 celých vsí: Bolevec, Božkov, Bukovec, Bušovice, Černice, Červený Hrádek, Dolany, Doubravka, Doudlevec, Druztová, Dýšina, Habrová, Hradiště, Chrást, Koterov, Kyšice, Letkov, Lobzy, Nová huť s Horomyšlicemi, Radobyčice, Sedlecko, Senec, Skvrňany, Smědčice, Střapole, Útušice a Zruč; dále 4 necelé lokality - Ejpovice (druhá část patřila městu Rokycany), Ledce (druhá část byla ve vlastnictví panství Nekmíř), Nová Hospoda (druhá část patřila k velkostatku Křimice), Újezd (druhá část spadala pod panství Kaceřov); a v neposlední řadě několik plužin-zaniklých vsí v 15. až 17. století - Borek, Bukšice, Dubnice, Kokotsko/Kokot, Myší Újezd, Roudná, Týnec a zaniklou ves nedaleko vsi Letkov (Malivánková-Wasková 2015, 20–22).

Ve srovnání s ostatními městy si Plzeň nevedla v počtu vesnic na sklonku patrimoniálního období špatně. Královská města vlastnila většinou okolo deseti až dvaceti vesnic (např. Sušice, Litoměřice, Klatovy, Písek, Chomutov). Jiná města, například Ústí nad Labem, držela pouhé čtyři vsi. Oproti Českým Budějovicím (43 celých vsí a 11 vsí zčásti) nebo Hradci

Králové (31 celých vsí a 1 ves zčásti) však zaostávala (Malivánková-Wasková 2015, 21).

Ekonomika města, obchod a řemeslo v době pobělohorské až do zániku panství

V době pobělohorské Plzeň dosáhla silného hospodářského a politického postavení, nejvyššího stupně samosprávy a udržovala rozsáhlé obchodní vztahy s Norimberkem, Lipskem a rakouskými městy. Toto postavení získala především díky tomu, že se distancovala od stavovského povstání roku 1547. Díky majetku, který v roce 1557 vlastnila, se stala po Praze druhým nejbohatším městem (Douša 2014, 402).

Nákupy pozemků probíhaly zásadně platbou v hotovosti, nikoliv prostřednictvím zapsání věcného úroku, jako tomu bylo v 15. století. Plzeňané mohli nakupovat statky k obecnímu, zádušním i k soukromým účelům a vkládat je do desek zemských bez relace. V roce 1567 byla zavedena tzv. domovní daň a od roku 1605 přibyla taktéž dávka z vína. O rok později byla zavedena daň z výroby a prodeje piva (Malivánková-Wasková 2014, 412).

V hospodaření nejvíce těžila z režijního hospodářství a stále docházelo k zakládání nových rybníků. I pivovarnictví patřilo mezi výnosné podnikání. Dominikální dvory Plzně dodávaly pšenici pro obecní pivovar a taktéž se uplatnily v trhu. Část produkce byla určena na tzv. deputáty - naturální odměny pro členy městské rady a obecné zaměstnance. Městskou kasu tak plnily výnosy z pivovarnictví, rybníkářství a zemědělství, taktéž i z celé řady malých podniků, které byly pronajaty soukromníkům.

Třicetiletá válka přinesla velké finanční zatížení (např. platy za výpalné, obranu města, vyplácení okupačních vojsk). Plzeň musela zastavit své kostelní cennosti a odprodat nebo pronajmout některé své vsi. I úmrtnost obyvatel byla vyšší především díky moru a nečistotě ve městě (Bělohlávek

1965, 227). Vytrvalé prosby Plzeňských o podporu vyslyšel Ferdinand II. a vydal roku 1627 zlatou bulu, která potvrzovala starší plzeňská privilegia a přidala i nové výsady (AM Plzeň, AMP, sign. I 381). Městu byla udělena samosprávná svoboda kontrastující se zeměpanským dohledem nastoleným v poražených městech. Plzeňské městské radě byla ponechána neomezená hospodářská, politická i soudní správa. Bula obsahovala nařízení vrátit všechny zastavené vesnice. Plzeň byla zproštěna povinnosti ručit za panovnické dluhy. Vybíralo se dvojnásobné clo v městských branách a Plzni byl povolen svobodný dobytčí trh. Kromě výše zmíněných výhod dostalo město výhodnou pozici na trzích jiných měst. Poslední výhoda se týkala cizích formanů a kupců skupovat obilí v okruhu dvou mil od města (Malivánková-Wasková 2014, 540). Roku 1680 byl Plzni udělen čtvrtý výroční trh (Šimůnek 2009, 11).

Díky vydané zlaté bule se město ze svých dluhů vzpamatovalo a začalo opět vzkvétat. Kolem roku 1700 se zbavilo válečného břemene. Pro ekonomiku města mělo velký význam zavedení železářství, kdy část plzeňského panství zasahovala do železářské oblasti Podbrdská. Na sklonku 17. a první poloviny 18. století se více zintenzivňovalo režijní hospodářství (např. rybníční hospodářství) a zemědělství, díky kterým docházelo i ke zvětšování pozemků (Malivánková-Wasková 2014, 544).

Nejsilnějšími cechy byly stále sladovníci a řezníci. Cecharní výroba se však udržela v soukromém měšťanském podnikání do 18. století, kdy byly zavedeny první manufaktury (Malivánková-Wasková 2014, 573).

Nově se rozvíjel také obchod. Dvakrát týdně se konal trh. Na jarmarcích se objevovali kupci ze vzdálenějších destinací jako z Norimberku nebo ze Štýrska. Vyváželo se plzeňské sukno, vlna, obilí, železo a železná ruda (Malivánková-Wasková 2014, 575).

Od roku 1749 byla Plzeň podřízena vrchnímu hospodářskému ředitelství, nově založenému jako guberniální oddělení s pověřením revidovat městské účty a schvalovat rozpočty. V únoru 1752 byl vydán všeobecný císařský reskript, nařídil prodeje a pronájmy veškerých obecných nemovitostí a důchodu, aby zlikvidoval chronické nedostatky v hospodaření. Menší podniky jako mlýny byly tedy odprodány a většina dominikálních provozů byla pronajata. Samo plzeňské panství bylo pak pronajato jako celek kolegiu podnikatelů z řad měšťanstva. Avšak tento koncept plzeňského velkostatku musel ustoupit a byl zaveden robotně aboliční systém. Privatizované obdělávání panské půdy bylo spuštěno koncem roku 1779 (tzv. raabizace). Roku 1783 bylo zrušeno člověčenství. Dominikální půda byla rozdělena. Příděly získali především bezzemci a domkáři nebo někdejší zaměstnanci velkostatku (Malivánková-Wasková 2015, 84).

Zádušní majetek ve správě města od doby pohusitské

I v době pohusitské hrála církev důležitou roli. Pohusitské období zaznamenalo nárůst zbožných odkazů ze záduší, kdy převzala jejich správu. Roku 1444 získává rodící se plzeňský velkostatek dvůr v Týnci, zatížen dvěma kopy k dominikánskému klášteru (Listář I, č. 182, s. 198-200; Malivánková-Wasková 2015, 43). Na počátku 60. let 15. století připadl Plzni celý majetek františkánského kláštera. Také dřívější klášterní statky převzalo město do své správy. Město získalo ves Borek, platy ze dvora v Mirošově a dvůr na Lochotíně, roční platy v Nebílovech, Křimicích, Kyšicích a na několika městských domech (Listář II, č. 73, s. 60–62; Malivánková-Wasková 2015, 46). Na přelomu 50. a 60. let 15. století získala platy ze záduší špitálu sv. Máří Magdaleny. Jednalo se o dvory v Božkově, Ejpovicích, Kyšicích a Doubravce (Malivánková-Wasková 2015, 44; Listář II, č. 120, 107–108). Taktéž majetky patřící k plzeňské faře, ke které náležel kostel Všech Svatých a sv. Bartoloměje spravované německými rytíři, byly předány městu. Získáním zádušního majetku se městský pozemkový majetek rozrůstá. U majetků

dominikánského kláštera však Plzeň nebyla schopna stát se vrchním správcem příjmů, a tak si v polovině 16. století jejich statky alespoň pronajala (ves Borek a dvůr v Újezdě). Avšak v roce 1599 si mniši zažádali o vrácení a město již nemělo povinnost o klášter se starat (Malivánková-Wasková 2014, 243–244).

První zádušní vsi začala Plzeň získávat již v roce 1485. Jednalo se o ves Nevřeň, kterou měšťan Vít odkázal městské radě s nařízením, že ze dvorů má být odváděno devatenáct kop ke dvěma oltářům v kostele sv. Bartoloměje (Listář II, č. 273 s. 228–229; č. 274, s. 229–230; č. 278, s. 234–237). Plzeň si ves však držela jen do roku 1637. Dalším zádušním přírůstkem byla ves Letkov (Listář II, č. 632, s. 526–528), kterou v roce 1505 odkázal ke kostelu sv. Bartoloměje Mikuláš z Tupadel (Malivánková-Wasková 2014, 244–245).

Roku 1596 získala Plzeň pozemky k záduší sv. Bartoloměje ve vsi Ledce, Zahrádka a Popovice. Zahrádka a Popovice však byly vzhledem ke špatné poloze prodány (AMP, SL., inv. č. 278, sign. I 396, N 149; Malivánková-Wasková 2015, 49).

Další vlna kupování zádušního majetku přišla až v 17. století. K zádušním vsím plzeňského panství k roku 1848 tak patřily vsi či jejich části - Božkov, Koterov, Ejpovice, Kyšice, Letkov, Ledce a Doubravka. Ze zaniklých osad pak ves Borek a dvůr v Týnci. Ze zádušních vsí Bukovec, Újezd a Bušovice Plzni až do 18. století plynuly platy jen zčásti, jinak byly v soukromé držbě (Malivánková-Wasková 2015, 53).

Všechny vsi si nechalo město do desek zemských intabulovat k roku 1753 (AMP, SL. inv., č. 132, sign. 1 501). Na rozdíl od ostatních vsí však vesnice Ejpovice, Kyšice, Doubravka a Božkov mají v deskách zemských vepsáno zvláštní postavení zádušního majetku pouze ve správě města (AMP, AM Plzeň, inv. č. 39, sign. 1b41, p. 216–213). V roce 1696 byla vydána listina, ve které je výslovně napsáno, že uvedené dvory jsou vlastnictvím špitálu

sv. Máří Magdaleny a město se považuje pouze za správce (AMP, SL, inv. č. 281, sign. I 403; Malivánková-Wasková 2015, 55).

ÚVOD DO METODIKY

Součástí práce je vytvoření rekonstrukčních map v geografických informačních systémech (GIS). Vytvořené mapy ukazují postupný vývoj plzeňského velkostatku a teritorializace městských, zádušních a poddanských vsí od 14. století až do zániku panství. V rámci problematiky týkající se hospodářských poměrů zázemí byly vytvořeny rekonstrukční mapy týkající se přírodního prostředí, tedy klimatické podmínky, typy půd a jejich bonita a typy krajín. Jako výchozí bod zájmové oblasti slouží území ohraničené okruhem jedné míle (cca 11 km), který je ve většině případů voleno jako základní geografický rámec pro vymezení městského regionu (Klápště 1997, 327). Území jedné míle však nemusí zcela odrážet reálnou hospodářskou, právní ani mocenskou situaci (Doležel 2000, 160).

Pro studium vesnických půdorysů, popisu zástavby usedlosti a plužin v extravilánu slouží tzv. retroregresivní metoda, která využívá kartografické prameny z 18. a 19. století, na nichž se snaží postihnout vývoj starší sídelní struktury, před pozemkovými reformami a výraznými zásahy do krajiny a v uspořádání sídel. Ze základních kartografických pramenů, které lze využít pro studium jsou císařské otisky a indikační skici stabilního katastru (Smetánka – Škabrada 1976, 55–59). Kromě retroregresivní metody lze přehlížet taktéž evidenčním pramenům, které představují katastry (soupisy majetku) jako berní rula (odkud můžeme sledovat vývoj městských vsí před třicetiletou a po třicetileté válce na příkladu počtu usedlostí) tereziánský katastr (sledujeme např. bonitu půdy) nebo josefínský katastr (Škabrada 1999, 46–52).

Nejdůležitější metodou pro studium je komplexní výzkum, který kromě výše zmíněných metod využívá taktéž historické, archeologické a stavebně-historické prameny. Skládají se z hodnocení psaných pramenů, historických map, novodobých kartografických map, průzkumu přímých stavebních pozůstatků raně a pozdně středověké vesnice (románské kostely, rezidua

pozdně gotické architektury usedlostí) a jejich datování, povrchového systematického sběru keramiky, průzkumu a zaznamenávání přírodních podmínek v zázemí (plužinu, zdroje stavebního materiálu apod.) (Smetánka – Škabrada 1976, 55–59; Škabrada 1996, 123)

Geografické informační systémy

V prostředí programu ArcGis – ArcMap 10 byly vytvořeny rekonstrukční mapy, pro lepší vizualizaci teritoriálního rozsahu městských vsí. Samotná definice GIS je poněkud složitá a různí autoři mají různé přístupy a názory. Shodují se však v názoru, že se jedná o informační systém určený pro analýzu a interpretaci prostorových dat (Galetič 2013, 12). Samotný geografický systém můžeme pak definovat jako soubor prostředků pro sběr, ukládání, vyhledávání. Transformování a znázorňování prostorových dat z reálného světa s ohledem na speciální účely jeho použití (Burrough 1986). GIS se skládá ze 4 složek a to hardwaru, softwaru, dat a uživatele (Tuček 1998; Korte 2000). GIS lze využívat např. v územním plánování, obchodě (analýza pro nalezení nejvhodnější lokality pro obchod), ochraně proti pohromám, životním prostředí (studium chování ekosystémů), vodohospodářství nebo v archeologii (Galetič 2013, 14).

Využití funkce ArcGis – ArcMap

V rámci problematiky byly zrekonstruovány mapy ukazující teritoriální rozsah městských vsí. Dále byly vytvořeny mapy s klimatickými podmínkami, typy půd a s ní spojenou bonitou půdy a krajinou v okruhu jedné míle.

Samotné mapy městských vsí byly tvořeny na online podkladové mapě zm 10 v rámci programu v souřadnicovém systému S-JTSK Křovák East North. Samotné body vsí byly vytvořeny jako bod pomocí *shapefile*. Tak tomu bylo i při vytváření samotných polygonů jednotlivých typů půd, bonity půdy,

krajiny nebo klimatických podmínek. Jako základ byly použity mapy typu půd, klima a krajiny¹³.

Pro rekonstrukci bonitních tříd byla využita bodová škála bonity z tereziánského katastru (tereziánský katastr..). Nakonec byl pomocí funkce *buffer* vytvořen okruh jedné míle od jádra města.

Mapy stabilního katastru

Císařské otisky stabilního katastru byly pořízeny během 2. čtvrtiny 19. století. Podmětem k vytvoření map se stala potřeba habsburského státního aparátu zvýšit příjmy plynoucí z daní, takže cílem bylo podchycení potenciálních plátců daně a stanovení rozsahu jejich majetku (Škabrada 1996, 76).

Mapy jsou vypracované v měřítku 1:2880 a zachycují sídla a krajinu v důležitém období, tedy před nástupem průmyslových změn (Škabrada 1996, 76). Stavby jsou na mapách barevně odlišené a to na spalné (ozn. žlutě) a nespalné (ozn. červeně) objekty. Mapy zachycují podrobný rozsah uspořádání půdorysu původní zástavby a jejího okolí (zahrady, plužiny, lesy, pole..).

Využití map stabilního katastru

Pro studium půdorysů městských vsí byly využity mapy stabilního katastru¹⁴. V rámci problematiky byly použity především povinné císařské otisky. Na nich můžeme odlišit spalné a nespalné objekty, které jsou barevně odlišené. Dále na nich pozorujeme tvar půdorysu vesnice a uspořádání usedlostí.

---

¹³ Český úřad zeměměřický a katastrální [online] [cit. 10.3.2019]. Dostupné z: <https://geoportal.cuzk.cz>

¹⁴ Ústřední archiv zeměměřictví a katastru [online] [cit. 14.4.2019]. Dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>

Pro studium plužiny bylo výhodnější využití indikační skici – původní náčrtky přímo z terénu¹⁵.

Historické prameny

Zmínky o vesnicích můžeme hledat v historických pramenech. Vesnice objevující se mezi lety 805 – 1240 najdeme v edicích *Codex diplomaticus Bohemiae*. Zde publikované listiny v kompletním znění, se týkají celého území středověkého českého království. Další vsi objevující se mezi lety 600 – 1369 najdeme v *Regesta Bohemiae et Moraviae*. Na rozdíl od CDB v ní najdeme jen kratší sumovní výtah obsahu listin. Vsi pod církevní správou se objevují v *Libri Erectionum*. Dalším pramenem, ve kterém se dozvídáme o vesnicích, je Strnadův Listář královského města Plzně (Strnad 1891).

Archeologické prameny

Informace o archeologických výzkumech v jádrech městských vsí byly čerpány z nálezových zpráv, které jsou dostupné v databázi Archiv¹⁶, a z publikovaných výsledků výzkumů.

Stavebně-historické prameny

V několika vsích se dodnes dochovaly objekty nejstarší zděné architektury. Informace ke stavebně historickému výzkumu, který ve vsích probíhal byly čerpány zejména z publikací J. Škabrady (Škabrada 1979; Škabrada – Švábek 1982), K. Fouda – T. Karla (Foud – Karel 1998) a J. Pešty (Pešta 2005).

---

¹⁵ Ústřední archiv zeměměřictví a katastru [online] [cit. 14.4.2019]. Dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>

¹⁶ Digitální archiv AMČR [online] [cit. 14.4.2019]. Dostupné z: <http://digiarchiv.arup.cas.cz>

MĚSTSKÉ VSI

Následující kapitola se věnuje souhrnu městských (šosovních), zádušních a původně poddanských vsí, které Plzeň získala svým nákupem. Nejprve jsou představeny zmínky o vsích v písemných pramenech a kdy se vsi staly součástí majetku města. Poté následuje popis intravilánu a extravilánu vesnice využívající především mapy stabilního katastru (císařské otisky a indikační skicy). Ve vsích, kde proběhl archeologický výzkum nebo stavebně-historický průzkum jsou shrnuty jejich výsledky.

Městské (šosovní) vsi v době při založení Nové Plzně

Malice

Ves Malice byla osada, na jejímž katastru byla založena dnešní Plzeň. Poprvé se objevuje v písemných pramenech v roce 1266, kdy pozemky držel ve vlastnictví chotěšovský klášter (CDB V/1, č. 475, s. 703–705). Nacházel se zde farní kostel Všech svatých, který byl až do roku 1322 využíván k bohoslužbám. Záhy po založení Plzně se staly Malice předměstím. V městských knihách a písemnostech se připomínají až do poloviny 15. století. Pak se vytrácí. Objevují se v až od 16. století, ale pod novým názvem Roudná (Bělohlávek 1997, 115).

Skvrňany

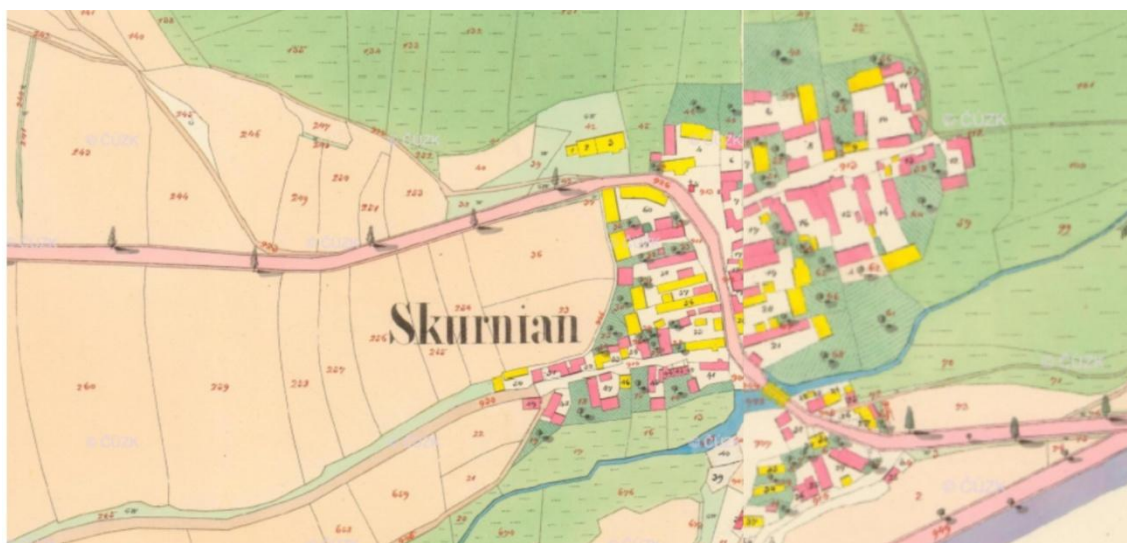
Skvrňany jsou plzeňskou městskou částí, nacházející se na západní straně města. První zmínka se objevuje k roku 1239, kdy byly v držení kladrubských benediktinů (RBM I, č. 979, s. 455). Vesnice je staršího původu než samotné město Plzeň a připojena byla pravděpodobně Václavem II. ihned při založení města (Malivánková-Wasková 2015, 32)¹⁷. Z roku 1418 uvádí

---

¹⁷ Lze soudit z Václavovy praxe nucené směny, kdy své právo uplatňoval u církevních institucí (Žemlička 1998, 527-528). Např. roku 1295 při vzniku Nové Plzně odňal majetky chotěšovskému klášteru (RMB II, č. 1098, s. 425-426).

berní rejstříky 24 osedlých (Bělohlávek 1965a,39). Skvrňany byly tedy po Černicích druhou největší vsí v majetku města. Počet osedlých však klesal a k roku 1654 uvádí berní rula jen 15 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Jádro vsi tvoří náves mírně trojúhelníkového tvaru, podél vesnice vede dlouhá komunikace. Domy jsou orientované štítem do komunikace a usedlosti jsou trojstranného uspořádání. Na císařských otiscích stabilního katastru převládají nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k délkové záhumenicové plužině. (obr. 1).

Obr. 1: Mapa stabilního katastru obce Skvrňany z roku 1838.

Doudlevce

Doudlevce leží 2,5 km od centra Plzně na levém břehu Radbuzy. První písemná zmínka se objevuje k roku 1227, kdy část vsi patřila benediktinskému klášteru sv. Jiří (CDB II, č. 378, s. 422) a k roku 1266 část patřila chotěšovskému klášteru (RBM II, č. 520, s. 202). Doudlevce byly pravděpodobně připojeny Václavem II. již v začátcích města¹⁸ (Malivánová-Wasková 2015, 32). K roku 1418 bylo ve vsi 12 osedlých (Bělohlávek 1965a, 39). Postupem času se ale počet snižoval a k roku 1654 bylo ve vsi jen 7 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

¹⁸ Taktéž jako v případě Skvrňan

Jádro vsi se rozkládá podél řeky, je protáhlé a zastavěné usedlostmi. Vesnici tvoří ulicovitá návěs situovaná severojižně k řece Radbuze. Domy jsou třístranně a čtyřstranně uspořádány. Na císařských otiscích převládají nespalné objekty. Plužina je záhumenicová a navazuje na jednotlivé usedlosti (obr. 2)

Obr. 2: Mapa stabilního katastru obce Doudlevec z roku 1838.

Ve sklepě usedlosti čp. 4 byl při stavebně-historickém průzkumu zjištěn při vstupu kamenný, polokruhově sklenutý okosený pozdě gotický portál (Foud – Karel 1998, 78).

Městské (šosovní) vsi získané krátce po založení Nové Plzně

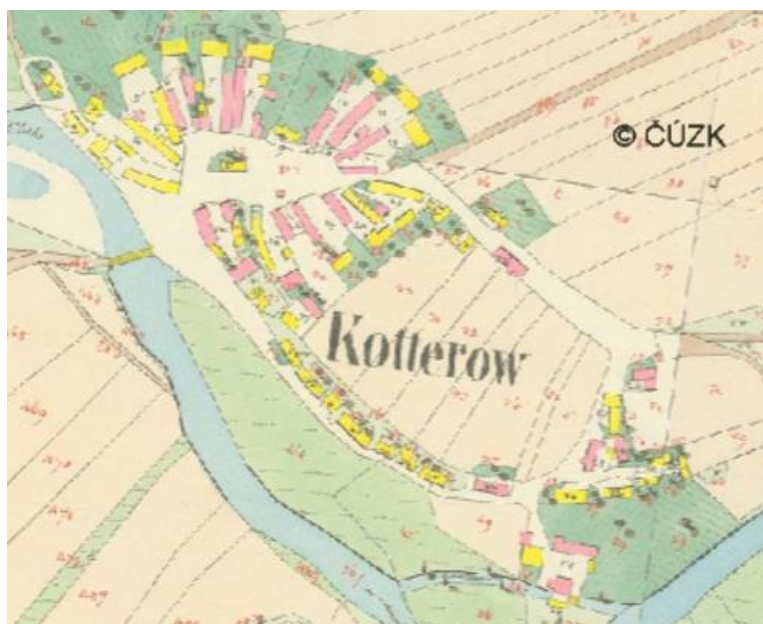
Koterov

Koterov leží na pravém břehu Úslavy na jihovýchodním okraji plzeňské kotliny. Vesnice je rozložena na svahu nízké terénní ostrožny, ze tří stran (ze severní, západní a jižní) ohraničené korytem řeky. Na východní straně terén zvolna stoupá k nevýraznému vrcholku Háje (435,6 m n. m.), rozrušenému lomu (Pešta 2005, 179). První zmínka o Koterově se objevuje v roce 1369, kdy plzeňský měšťan Vavřinec z Kralovic vysazuje právem ves Koterov, ke které náleželo 12 lánů (Listář I, č. 103, 110–113). Vesnici drželo ve vlastnictví

během 14. a 15. století několik majitelů¹⁹. V roce 1509 plzeňský měšťan Petr Ebrzvíň z Hradiště odkázal svůj majetek městu Plzeň k záduší farního kostela (Listář II, č. 717, s. 604). Plně však jeho majetek městu náležel až po jeho smrti v roce 1514 (Listář II, č. 767, s. 643). Výpisy z berní knihy z roku 1418 uvádí, že ve vsi se nacházelo 5 usedlostí (Bělohlávek 1965a, 39). Postupem času docházelo k nárůstu usedlostí, kdy k roku 1654 zde bylo celkem 14 osazených usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Púdorys jádra vesnice tvoří mírně svažité přibližně lichoběžníková uzavřená pravidelná návěs (návesní typ), která přiléhá z jihozápadní strany v těsné blízkosti s řekou Úslavou. Domy jsou orientované štítem k návsi a většinou se jedná o trojstranné uspořádání usedlostí. Ze staveb převažují spalné objekty. Plužina je záhumenicová a navazuje na usedlosti (obr. 3)

Obr. 3: Mapa stabilního katastru obce Koterov z roku 1838.

Ve vesnici jsou dodnes zachované hodnotné pozůstatky starší zděné zástavby, pocházející z období pozdního středověku. Jedná se ve většině případů o druhotně použité pozdně gotické stavební prvky. Objevují se v

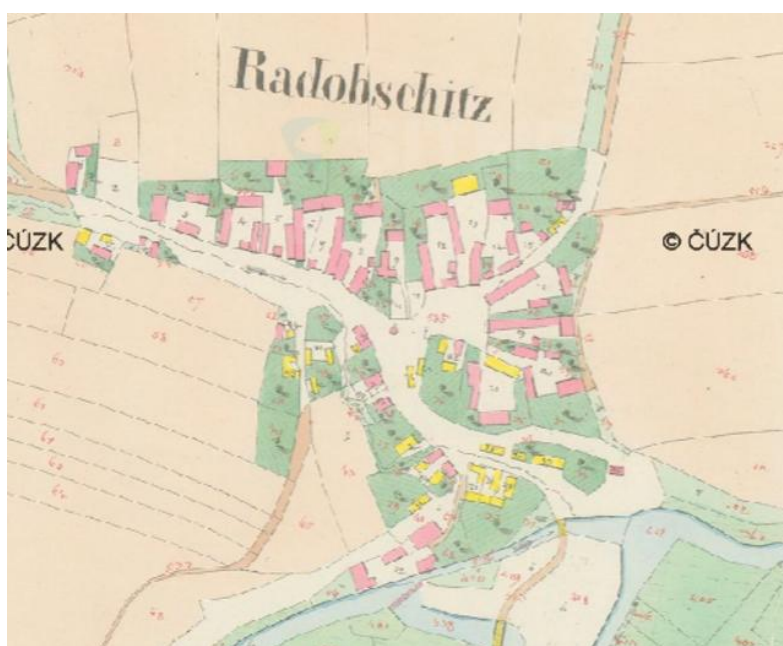
¹⁹ Např. východní část vsi vlastnila pražská kapitula sv. Apolináře (LE II, č. 344, s. 198).

usedlostech čp. 5 a čp. 7. Z usedlosti čp. 5 se na schodech do sklepa dochovalo pozdně gotické ostění a v usedlosti čp. 7 byly na portálech druhotně použity starší gotické prvky (Škabrada – Švábek 1982, 278).

Radobyčice

Ves Radobyčice se nachází jižně od města Plzně a protéká jí řeka Úhlava. První písemná zmínka se objevuje v roce 1418, kdy již ves patřila městu (Listář I, č. 370, s. 405). K témuž roku bylo zaznamenáno ve vsi 16 usedlých (Bělohlávek 1965a,39). K roku 1654 se počet osedlých snížil a evidováno bylo jen 9 osedlých (Doskočil 1952, 482).

Náves je mírně obdélného tvaru (návesní typ) zastavěná ze tří stran usedlostmi (usedlosti jsou trojstranně uspořádány) a domy jsou orientovány štítem k návsi. Ze staveb převažují nespalné objekty. Plužina je pravidelně rozměřená do jednotlivých pásů a je napojena na usedlosti, přirovnat jí můžeme k záhumenicové pásové plužině (obr. 4).

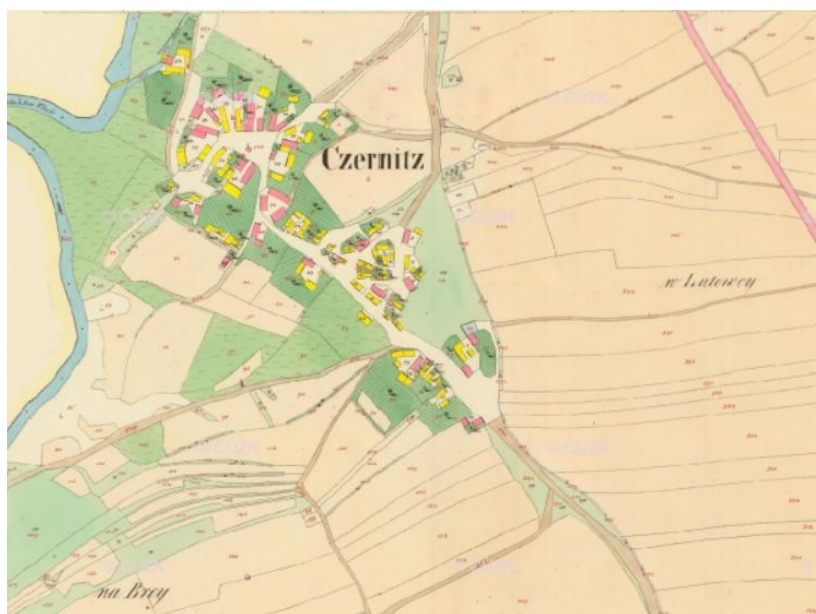

Obr. 4: Mapa stabilního katastru obce Radobyčice z roku 1838.

Černice

Vesnice Černice se nachází 6 km jihovýchodně od centra Plzně. Je rozložena na vyvýšené terase na svahu nad pravým břehem Úhlavy při jižním okraji kotliny. Východním směrem terén dále stoupá až k zalesněnému masivu Radyně (567,2 m n. m.) (Pešta 2005, 57). První zmínka se v písemných pramenech objevuje roku 1402 (SA IV, s.171), avšak podle dosavadních archeologických výzkumů je jádro vesnice pravděpodobně staršího původu (Foster 2003; Vladař 2006). Z roku 1418 uvádí berní knihy 27 osedlých (Bělohávek 1965a, 39), to dělá ves jednu z největších vsí v majetku města. Postupem času však dochází k úbytku usedlých a k roku 1654 berní rula uvádí jen 9 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Jádro vsi tvoří nevelká svažitá trojúhelníková návěs (návesní typ), ze všech stran zastavěná usedlostmi s domy orientovanými štítem do návsi (trojstranného až čtyřstranného uspořádání). Plužina je staršího typu, kdy jí můžeme přirovnat k plužině scelených úseků (obr. 5).

Obr. 5: Mapa stabilního katastru obce Černice z roku 1838.

Ve vsi se dochovalo několik staveb s gotickými prvky. Například na jihozápadní straně návsi v sýpce čp. 28 se dochovaly půlkruhové uzavřené pozdně gotické portály, s kolmo ukončeným okosením. V čp. 17 a 27 byly nalezeny druhotně použité fragmenty pozdně gotických kamenických článků (Škabrada – Švábek 1982, 280–283). Zajímavou stavbou je například usedlost čp. 21, kdy původní dvůr prošel několika etapami přestavby. Dnes si zachoval podobu z přestavby provedené ve 2. polovině. 19. století (Vladař 2006).

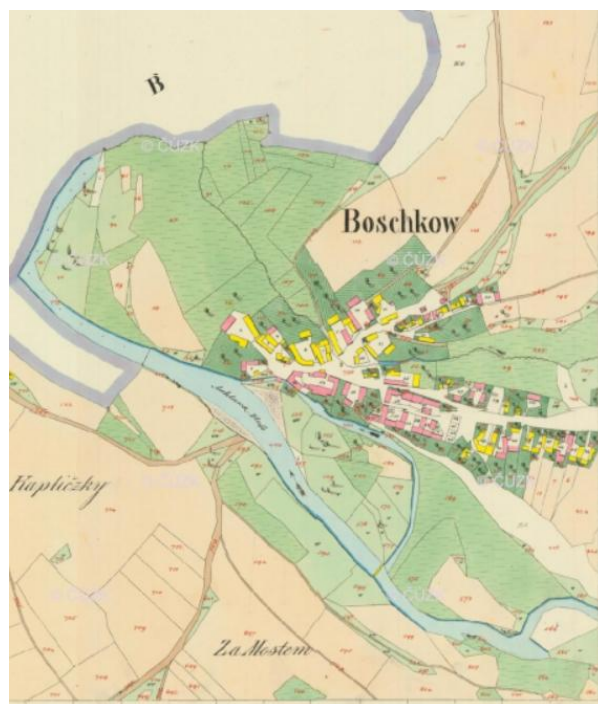
V objektu čp. 21 byl proveden záchranný archeologický výzkum, kdy před budovou usedlosti byl nalezen zahloubený oválný objekt, ze kterého byly vyzvednuty z větší části fragmenty keramiky z 1. a 2. třetiny 15. století a několik okrajů hrnců z 13./14. století. Umístění objektu ukazuje na stabilizaci půdorysu návsi a usedlosti již na počátku 14. století (Vladař 2006). Další záchranný archeologický výzkum byl proveden v usedlosti čp. 28, který byl vyvolán demolicí staré usedlosti. Ve východním profilu byly nalezeny zlomky keramiky s redukčně pálenou šedavou keramikou z 15./16. století, v jižním profilu byl nalezen objekt s keramikou ze 14. století a 2 malé kulové jamky. Tyto vrstvy a objekty dokládají středověkou zástavbu Černic v době jejího největšího rozmachu (15. století). Také potvrzují starší osídlení ze 14. století, tedy z období, ze kterého ještě neexistují písemné zprávy o vesnici (Foster 2003).

Božkov

Božkov leží v jihovýchodní části souvislé plzeňské aglomerace. Je rozložena v nivě Úslavy a na mírném svahu protáhlého jazykovitého výběžku mezi údolím Úslavy a Božkovského potoka (Pešta 2005, 46). První zmínka se v písemných pramenech objevuje v roce 1338 (RT II, s. 398). Ves byla rozdělena mezi několik majitelů (Ein Bernaregister, č. 59, s. 5). Jedním z majitelů byl měšťan Konrád z Dobřan, který daroval roku 1338 platy ze zdejších dvorů plzeňskému špitálu sv. Máří Magdaleny (Listář I, č. 42, s. 45–

46). Město se špitálního jmění ujalo po polovině 15. století. Avšak město bylo pouze správce, dvory byly ve vlastnictví špitálu (Malivánková-Wasková 2015, 44). Na stejném katastru zde existovaly dvě dnes již zaniklé vsi Bukšice a Dubnice (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012, 303). Podle berních knih z roku 1418, Plzeň vlastnila ves jen zčásti (Bělohlávek 1965a, 39). Celou jí získala až během 16. století, kdy roku 1541 kupuje od Štáhlavských z Doupova dva dvory a pustou ves Bukšice (AMP, AM Plzeň, inv. č. 214, sign.1c19, s.91r), a o dva roky později od Šebestiána Chlumčanského z Přestavlk dokupuje další dva dvory a jeden pustý v Bukšicích (AMP, AM Plzeň, inv. č. 39, sign.1b41, p. 218; Malivánková-Wasková 2015, 68). K roku 1418 v době předhusitské bylo ve vsi 8 osedlých (Bělohlávek 1965a, 39). Postupem času si ves přilepšila, a k roku 1654 bylo zaznamenáno 11 usedlých (Doskočil 1952, 482).

Jádro vesnice tvoří trojúhelníková návěs (návěsní typ) situovaná v blízkosti ústí Božkovského potoka. Obklopená usedlostmi byla nejspíše zprvu jen ze dvou stran (jižní a severozápadní). Ze staveb převažují spalné objekty. Domy jsou orientované štítem do návsi a usedlosti jsou ve většině případů trojstranně uspořádány. V 17. století na svahu na jihozápadním okraji vsi vznikl vrchnostenský dvůr (Pešta 2005, 47). Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 6)

Obr. 6: Mapa stabilního katastru obce Božkov z roku 1838.

I zde se dochovalo několik prvků z pozdně gotické architektury. Například v sýpce v usedlosti čp. 15 severozápadně od návsi se dochovaly pozdně gotické portály (Pešta 2005, 48). V čp. 12 se zachoval pozdně gotický hrotitý osazený portál. V usedlosti čp. 18 byl ve stodole nalezen pozůstatek okoseného portálu s půlkruhovou archivoltou. Kromě uvedených usedlostí byl v čp. 7 ve sklepě nalezen taktéž pozdně gotický portál (Škabrada 1979, 175–181).

V roce 1982 byl při průzkumu staveniště skladovacích nádrží teplárny 1600 m severovýchodně od mostu přes Úslavu v Božkově nalezen středověký objekt, ze kterého byly vyzvednuty 3 předměty datované do 13. – 15. století pravděpodobně se jedná o objekty zaniklé vesnice Bukšice nebo Dubnice (Rožmberský 1982).

Útušice

Ves Útušice se nachází jižně od města Plzeň u břehu Úhlavy. První zmínka se objevuje k roku 1393 (Listář I, č. 166, s. 188). Pravděpodobně po

jejím založení byla připojena k Nové Plzni. K roku 1418 bylo ve vsi zaznamenáno 12 osedlých (Bělohlávek 1965a, 39). K roku 1654 počet mírně klesl a evidováno bylo je 9 osedlých (Doskočil 1952, 452).

Jádro vsi tvoří malá mírně trojúhelníková návěs (návesní typ) zastavěná usedlostmi s domy orientovanými štítem do návsi. Usedlosti jsou dvojstranného a trojstranného uspořádání. Převažují nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k traťové plužině (obr. 7).

Obr. 7: Mapa stabilního katastru obce Útušice z roku 1838.

Při povrchovém sběru byly u Robčického potoka nedaleko Útušic nalezeny zlomky keramiky, pocházející pravděpodobně z mladohradištního osídlení (Sokol 2000).

Městské (šosovní) vsi v době pohusitské

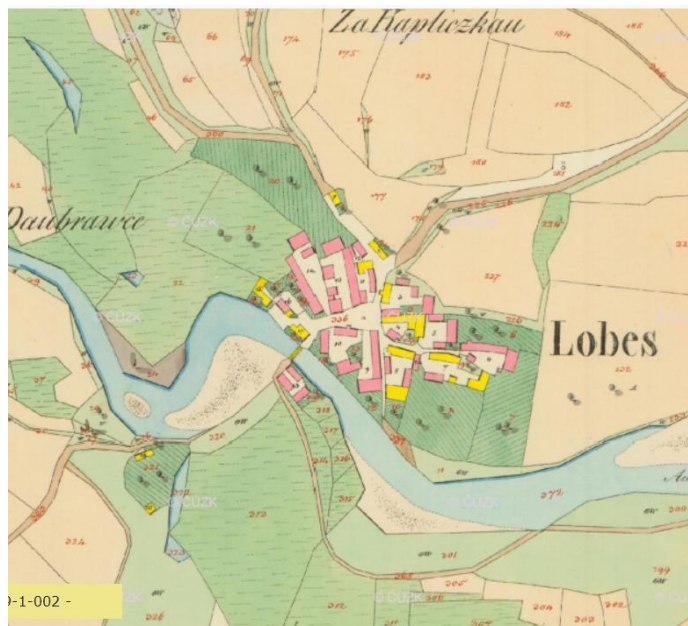
Lobzy

Ves Lobzy leží na východním okraji plzeňské kotliny v široké nivě a na přilehlém svahu na pravém břehu Úslavy. První zmínky se objevují v roce 1379 (Ein Bernaregister, č. 2, s. 1). Vesnice byla rozdělena mezi několik majitelů (Listář I, č. 175, s. 192; č. 190, s. 209–210; č. 193, s. 212). Část vsi získalo město pravděpodobně až po husitských válkách (Malivánková-Wasková 2015, 28–29). Berní rejstříky z let 1418 – 1421 Lobzy evidují jako ves, kterou město nabylo řádnou koupí a je odváděna *lózunga*, nikoliv již činže²⁰. Berní knihy z let 1418 – 1470, které evidují poplatníky jak *lózungy* a činže Lobzy neuvádí (Bělohlávek 1960a, 88). Lobzy se do berních rejstříků pravděpodobně dostaly začátkem 15. století, kdy sice jistý měšťan Václav z Manětína odkázal po své smrti roku 1407 svůj majetek plzeňským přísežným a Janu Jiříkovi jakožto komisaři, ale o dědictví vedla letitý spor jeho dcera Barbora (Listář I, č. 220, s. 242–245). Spor vyhrál Jan Jiřík a plzeňská obec. Lobzy byly počítány mezi plzeňské vsi tedy až ve 40. letech 15. století (Listář I, č. 363, s. 395–397). Město tak ves získalo odkazem. Z listin, které vznikly v souvislosti s jeho sporem, je patrné, že Václav z Manětína platil *lózungu*, ale jeho majetek byl zapsán do desek zemských, lze tedy jeho statek považovat za svobodný (Listář I, č. 262, s. 295–299). V případě Lobez se dochoval doklad o tom, jak se dostal jeden dvůr v Lobzích pod plzeňský šos. Jistý rybář Jan Jaklík roku 1465 přihlásil svůj svobodný dvůr k ochraně města a zavázal se platit berni ve výši tří kop grošů. Lze jí tedy považovat za šosovní ves, ale až po husitských válkách (Listář II, č. 124, s. 111–112, Malivánková-Wasková 2015, 27). V 16. století město již celou ves vlastnilo (AMP, AM Plzeň, RMR III 8/IX b 21/4; Malivánková-Wasková 2015, 73). Podle berních rejstříků z roku 1418, byly ve vsi zaznamenáni 3 osedlí (Bělohlávek 1965a, 39). K roku 1654 se počet navýšil a zaevidováno bylo celkem 11 osedlých (Doskočil 1952, 482).

²⁰ Indikátorem pro městský šos je jak *lózunga*, tak městská činže (Lhoták 2013, 525).

Zástavba vesnice je soustředěná okolo stísněné trojúhelníkové návsi (návesní vesnice ortogonální s uzavřenou návší), situované na svahu nad Úslavou. Domy jsou orientovány štítem do návsi. Usedlosti jsou třístranné až čtyřstranné. Převládají nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k úsekové plužině (obr. 8).

Obr. 8: Mapa stabilního katastru obce Lobzy z roku 1838.

V usedlosti čp. 1 se v barokní patrové stavbě v jejím suterénu dochovaly pozdně středověké relikty (Pešta 2005, 213–214).

Vsi poddané městu v době pohusitské

Bolevec

Bolevec leží na severním okraji souvisle urbanizované Plzeňské kotliny, která je lemovaná ze severní strany lesy, táhnoucí se od Berounky na východě až ke karlovarské silnici (Pešta 2005, 36). První zmínka o vsi se objevuje v písemných pramenech v roce 1382 v souvislosti s odkazem majetku pražské kapituly u sv. Apolináře (LE II, č. 106, s. 198). Plzeň ves odkoupila roku 1460 (Listář II, č. 72, s. 57). Téhož roku začala Plzeň v Bolevci budovat síť rybníků,

aby mohla začít podnikat v rybníkářství (Malivánková-Wasková 2014, 246–247). Berní kniha k roku 1654 eviduje 9 osedlých (Doskočil 1952, 482).

Jádro vsi tvoří lichoběžníková návěs (návesní typ) obklopená ze všech stran usedlostmi, situovaná v mělké svažité kotlině s prameništěm (Pešta 2005, 37). Domy jsou orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranně až čtyřstranně uspořádány. Převažují nespalné objekty. Plužina navazuje na usedlosti a přirovnat jí můžeme k záhumenicové pásové plužině (obr. 9)

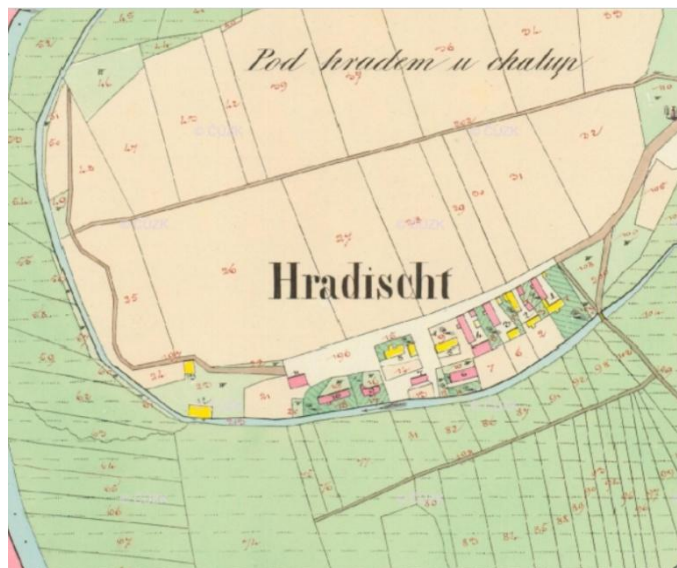
Obr. 9: Mapa stabilního katastru obce Bolevec z roku 1838.

Ve vesnici se dochovalo několik staveb, na kterých lze pozorovat pozdně středověké prvky. Bolevec vlastní nejhodnotnější soubor pozdně středověké architektury na Plzeňsku. V čp. 1 se ve sklepě dochovaly pozdně gotické kamenné portály. Jedním z cenných areálů je čp. 7, ve kterém se dochovalo několik architektonických prvků. U vjezdu do areálu se dochovaly pilíře, k jejichž vyzdění byly použity opracované články z pozdně středověké brány podobného typu. Dále v sýpce najdeme pozdně středověké portály. Mimo to se v usedlosti dochovalo taktéž okénko v podobě střílny (Foud – Karel 1998, 10). V usedlosti čp. 12 byly ve zdivu kamenných pilířů brány zjištěny okosené středověké portály. Ve sklepě v usedlostech čp. 13, čp. 14 a čp. 19 byly nalezeny části středověkého ostění (Škabrada 1979, 176).

Hradiště

Vesnice leží na jižním okraji ve smyčce Úhlavy asi 1,5 km před jejím ústím do Radbuzy. Krajina na sever od vsi je dnes zcela urbanizovaná. Lokalita byla osídlena již v pravěku (Pešta 2005, 131). První zmínka o vsi pochází z roku 1395 (Listář I, č. 178, 195–197). Ve stejném roce zde stál pravděpodobně jen jeden dvůr či tvrz, který spadal pod městský šos (Malivánková-Wasková 2015, 33; Listář II, č. 726, 613–614). V 15. století patřil Ebrzvínum z Hradiště. Sídlo však zaniká na počátku 16. století a v souvislosti s Hradištěm se hovoří jen o zdejších pozemcích (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012, 307). Roku 1531 odkoupila Hradiště Plzeň od dominikánského kláštera (AM Plzeň, iv. č. 214, sign. 1c19, s. 158v; Malivánková-Wasková 2015, 66) a roku 1686 zde nechalo město postavit dva železářské hamry, u kterých během 18. století vznikla nová osada Hradiště (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012, 307). Počet osedlých k roku 1654 berní rula neuvádí.

Náves tvoří dlouhá ulice (lánová ves), kdy z jižní strany je zastavěna usedlostmi v řadě s domy orientovanými štítem do ulice. Z jižní strany je přilnuta řeka. Usedlosti jsou jednostranného a dvojstranného uspořádání. Převládají nespálné objekty. Plužinu je záhumenicová (obr. 10).

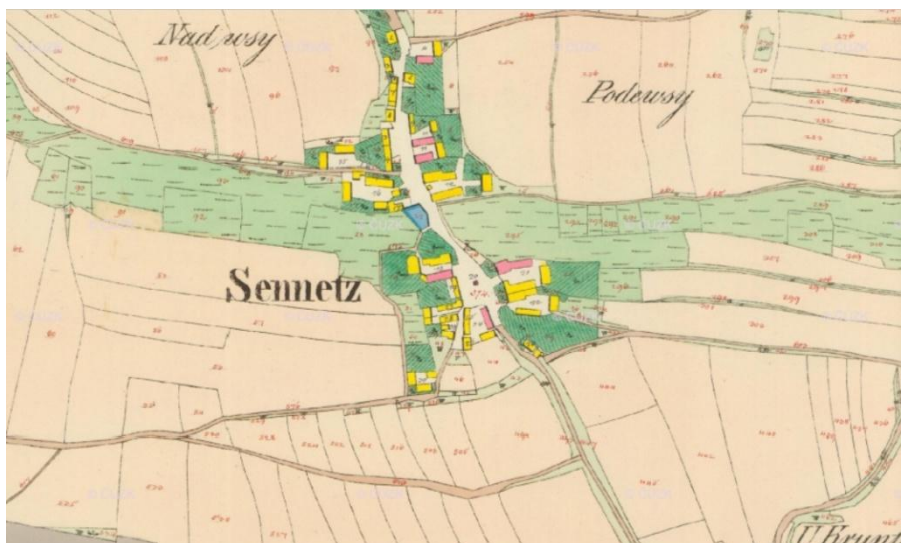

Obr. 10: Mapa stabilního katastru obce Hradiště z roku 1838.

Senec

Ves se nachází v okrese Plzeň - sever, po pravé straně silnice Plzeň - Zruč. První zmínka se objevuje roku 1295 (RBM II, č. 1674, s. 719). Ve 14. století patřila ves klášteru v Plasích. Plzeň získala ves až roku 1514 od bratří z Valdštejna společně se vsí Dolany, Druztovou, Zručí a Chrástem. Avšak bratři mohli vesnice odkoupit zpět. K definitivnímu odprodeji došlo o 3 roky později (Listář II, č. 768, s. 644–645) V roce 1654 bylo ve vsi zaznamenáno celkem 5 osedlých (Doskočil 1952, 481).

Náves se rozkládá na mírném svažitém terénu. Je protáhlého tvaru, přístupná jen z jedné strany a ze tří stran obklopena usedlostmi (typ lánové vsi). Domy jsou orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranně uspořádány. Přebírají spalinové objekty. Plužinu lze přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 11).

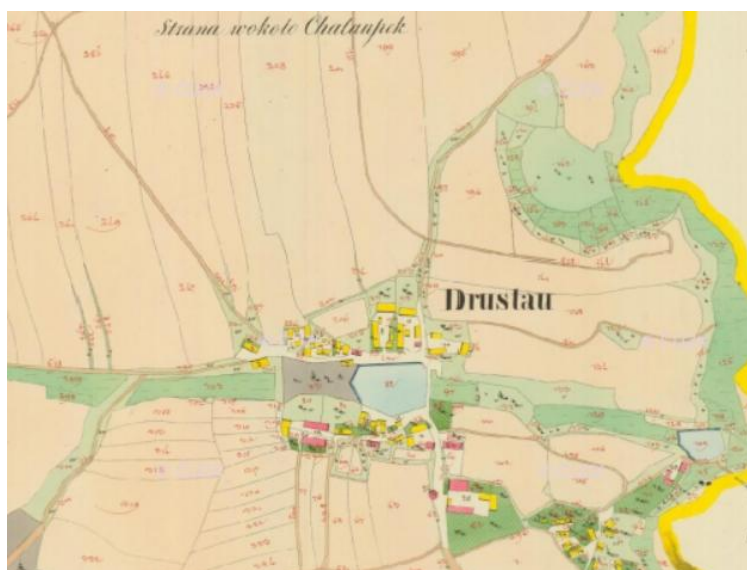

Obr. 11: Mapa stabilního katastru obce Senec z roku 1838.

Druztová

Vesnice se nachází jihovýchodně od města Plzeň. První písemná zmínka se objevuje roku 1351 v souvislosti s výstavbou hradu Věžka, nacházejícího se nedaleko vsi. Hrad patřil v té době Racku ze Švamberka (Listář I, č. 67, s. 75). V držení Věžky a vsi se vystřídal několik majitelů, až se dostal do držení bratrů z Valdštejna, kteří vlastnili také Dolany, Druztovou, Senec, Zruč a Chrást. Po smrti Bernarda z Valdštejna jeho bratr Jan roku 1517 vsi Plzni prodal (Listář II, č. 802, s. 671). Berní rula uvádí k roku 1654 celkem 4 osedlé (Doskočil 1952, 482).

Náves je obdélného tvaru (návesní typ), uprostřed se nachází rybník. Náves je zastavěna ze všech stran usedlostmi, které jsou převážně trojstranně uspořádané. Objevuje se i čtyřstranné uspořádání. Převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 12).

Obr. 12: Mapa stabilního katastru obce Druztová z roku 1838.

Chrást

Ves Chrást se nachází 10 km severovýchodně od centra Plzně. První zmínka se objevuje roku 1242 v listině Václava I., kdy ves patřila chotěšovskému klášteru (RBM I, č. 1065, s. 504), avšak ves je pravděpodobně staršího původu, jak dokládá samotná listina. Jedním z dalších majitelů byl jistý Petr z Chrástu, ten však o své statky přišel, když jí roku 1422 Zikmund Lucemburský zapsal Plzni jako náhradu za utrpěné škody při obléhání (Listář I, č. 270, s. 303). Ovšem s výjimkou, že Plzeň ves bude držet až do další královny vůle (Listář I, č. 282, s. 313). Avšak krátce na to byla ves se Zikmundovým souhlasem vrácena do soukromé držby (Malivánková-Wasková 2015, 59). Roku 1517 ves odkupuje od bratří z Valdštejna Plzeň a stala se tak další plzeňskou vsí (Listář II, č. 802, s. 671; Malivánková-Wasková 2015, 64). Po třicetileté válce bylo ve vsi evidovaných celkem 13 osedlých (Doskočil 1952, 482).

Náves je přibližně lichoběžníkového tvaru a ze všech stran zastavěná usedlostmi (návesní typ). Domy jsou orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranně uspořádány. Mírně převažují spalné objekty. Plužina navazuje na usedlosti a můžeme jí přirovnat k záhumenicové plužině (obr. 13).

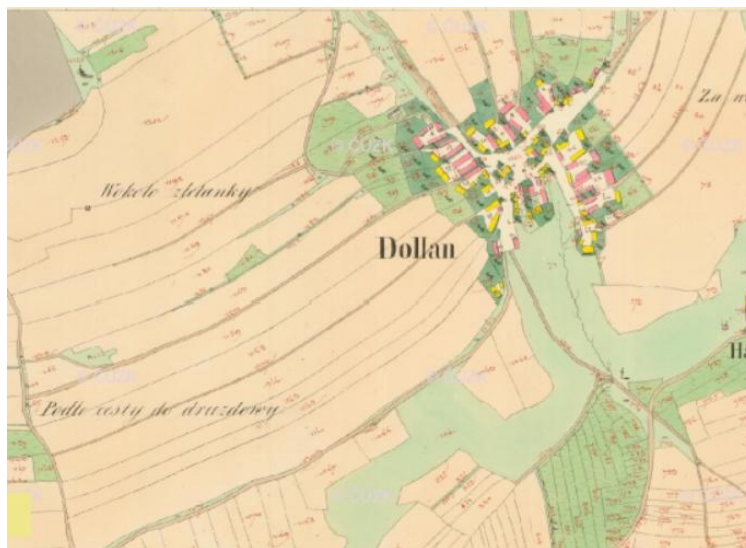
Obr. 13: Mapa stabilního katastru obce Chrást z roku 1838.

Dolany

Vesnice leží u povodí horní Berounky severovýchodně od Plzně. Vesnice je rozložena na okraji vysoké terasy nad údolím řeky, naproti Chrástu (Pešta 2005, 78). První zmínka se objevuje roku 1266, kdy patřila do majetku chotěšovského kláštera (RBM II, č. 520, s. 202). Ves je tedy staršího původu než město Plzeň, které vesnici odkoupilo roku 1517 od bratří z Valdštejna (Listář II, č. 802, s. 671). V období třicetileté války, v důsledku velkého zadlužení města, Plzeň roku 1619 zastavila část městu Rokycany. Roku 1622 byl majetek díky panovníkovu zásahu vrácen zpět do rukou města (AMP, SL, inv. č. 52, sign. I 381; Malivánková-Wasková 2015, 73). K roku 1654 bylo ve vsi doloženo 16 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Jádro vsi tvoří otevřená náves obklopená ze tří stran řadou usedlostí (návesní typ). Domy jsou orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou

dvojstranně a trojstranně uspořádané. Převažují spalné objekty. Na usedlosti navazuje pásová záhumenicová plužina (obr. 14).

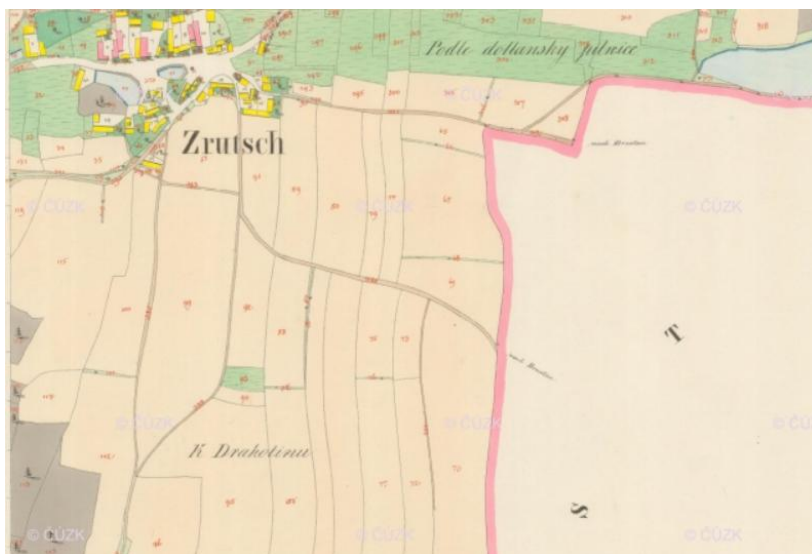
Obr. 14: Mapa stabilního katastru obce Dolany z roku 1838.

Zruč

Ves Zruč se nachází v okrese Plzeň-sever. První zmínka se objevuje v roce 1252 (CDB II, č. 239, s. 229). Plzeň získala ves zástavou od bratrů Jana a Bernarda z Valdštejna, kdy po smrti Bernarda z Valdštejna v roce 1517 jí Jan Zruč za 1792 grošů přenechal Plzni (Listář II, č. 802, s. 671). V roce 1654 bylo ve vsi zaznamenáno celkem 6 osedlých (Doskočil 1952, 482).

Náves je protáhlého lichoběžníkového tvaru (návesní typ), zastavěná ze tří stran usedlostmi. Domy jsou převážně orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou dvojstranně a trojstranně uspořádány. Plužinu lze přirovnat k záhumenicové plužině (obr. 15).

Obr. 15: Mapa stabilního katastru obce Zruč z roku 1838.

Dýšina

Ves se rozkládá na mírném svahu na západní straně širokého otevřeného údolí Klabavy. Východní strana údolí tvoří zalesněné svahy plochého hřbetu s vrchy Hradiště (430,2 m n. m.), Ostrý kámen (473,8 m n. m.) a Kokotsko (430,2 m n. m.). Západním směrem terén zvolna stoupá až k nevýraznému reliéfnímu předělu, za kterým se nachází zalesněné údolí Berounky (Pešta 2005, 104). První zmínka o vsi se objevuje roku 1242, kdy ves patřila chotěšovskému klášteru (RBM I, č. 1065, s. 504). Ves roku 1379 vlastnilo několik majitelů, kdy část patřila vsi Smědčice, část Újezdu, část místní faře a některé pozemky vlastnili drobní vladykové (např. Listář I, č. 188, s. 206). V 16. století patřila ves ke statku v Horomyšlicích a až roku 1563 jí město i s patronátním právem odkoupilo od hejtmana plzeňského kraje Adama Muchka z Bukova spolu s Horomyšlicemi (AMP, SL, inv.č. 107, sign. I 500, inv. č. 132, sign. I 501M). Ves byla odkoupena i s farním kostelem (Malivánková-Wasková 2015, 69–70). V roce 1619 byla Plzeň nucena kvůli zadlužení z důsledku dobytí a obsazení stavovskou armádou zastavit ves Fridrichu Švihovskému z Rýzemberka. Avšak roku 1622 získalo město ves zpět

(Malivánková-Wasková 2015, 73). K roku 1654 bylo zaznamenáno 14 osedlých (Doskočil 1952, 482). V minulosti byla Dýšina centrem železářství, kdy roku 1678 byla v Horomyslicích zřízena železárna (Pešta 2005, 104).

Jádro vsi tvoří mírně svažité nepravidelná lichoběžníková návěs (návěsní typ) zastavěná ze všech stran řadou usedlostí. Domy jsou orientované štítem do návsi a usedlosti mají trojstranné uspořádání. Mírně převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 16).

Obr. 16: Mapa stabilního katastru obce Dýšina z roku 1838.

Jihozápadním směrem od návsi stojí kostel Nejsvětější Trojice a sv. Apoštolů Šimona a Judy, který byl vysvěcen roku 1328. V lodi kostela se dnes dochovalo gotické zdivo a polygonální presbytář s žebrovou klenbou (Pešta 2005, 105).

Horomyslice

Ves Horomyslice je součástí obce Dýšina. První zmínka pochází z roku 1367 (LC Ib, s. 81). Plzeň odkoupila statek od hejtmana plzeňského kraje Adama Muchka z Bukova roku 1563. Jednalo se o tvrz a jeden poplužní dvůr, ovčín, pivovar, mlýn náchlební a ves. Plzeň mohla tak rozvíjet své režijní hospodářství. Samotná ves však do začátku 17. století zaniká, kdy jí vytěsnil pravděpodobně dominikální dvůr (Malivánková-Wasková 2015, 70). Kvůli

zadlužení byla roku 1619 nucena Plzeň svůj majetek v Horomyslicích zastavit Fridrichu Švihovskému z Rýzmburka. Naneštěstí jak dokládají obecný účty z let 1632 a 1635 (AMP, AM, Plzeň, RMR III /4/ IX b 12/16,20), byly pozemky vráceny zpět Plzni (Malivánková-Wasková 2015, 73). V roce 1678 zde nechalo město vybudovat železárnou (Pešta 2005, 104). V roce 1654 byl ve vsi evidován jeden dvůr (Doskočil 1952, 784).

Vesnici tvoří malá mírně čtvercová návěs (návěsní typ), kterou zastavuje pár usedlostí, které jsou jednostranně uspořádány. Převažují nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině scelených úseků (obr. 17).

Obr. 17: Mapa stabilního katastru obce Horomyslice z roku 1838.

Střápole

Vesnice se nachází v okrese Rokycany, jako součást vsi Bušovice. První písemná zmínka pochází z roku 1283 v souvislosti s jistým Leopoldem de Střápolitiz (RBM II, č. 1289, s. 555). K roku 1449 je majitelem vsi jistý Lipolt z Švamberka, který potvrzuje svým poddaným právo zákupní (Listář I, 386, 429-430). Plzeň roku 1581 ves odkoupila od potomků Anny Šefránkové z Poutnova spolu s tvrzí ve Smědčicích (AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501; Malivánková-Wasková 2015). Roku 1563 město ve Střápoli drželo krčmu (Malivánková.-Wasková 2015, 70). Podle berní ruly bylo roku 1654 ve vsi celkem 5 osedlých (Doskočil 1952, 482)

Vesnice má nepravidelný rozvětvený půdorys (návesní typ), ze všech stran obklopený usedlostmi. Usedlosti jsou trojstranného uspořádání. Převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 18).

Obr. 18: Mapa stabilního katastru obce Střápole z roku 1838.

Sedlecko

Stejně jako ves Střápole, se i Sedlecko nachází v okrese Rokycany, jako součást vsi Bušovice. První zmínka se objevuje již roku 1181 (CDB I, č. 296, s. 265) v souvislosti s klášterem v Plasích. Ves byla pravděpodobně Plzní odkoupena v roce 1581 od potomků Anny Šefránkové z Poutnova spolu se vsí Střápole a tvrzí ve Smědčicích (AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501; Malivánková-Wasková 2015, 70). Dále se o vsi mluví jako o pusté (Doskočil 1952, 841).

Celou ves utváří stísněná trojúhelníková návěs (návesní typ), zastavěná malým počtem usedlostí s domy štítem orientovanými do návsi. Usedlosti jsou jednostranně a dvojstranně uspořádány. Převažují nespalné objekty. Plužinu lze přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 19)

Obr. 19: Mapa stabilního katastru obce Sedlecko z roku 1838.

Smědčice

Smědčice se nachází v okrese Rokycany, u soutoku řek Klabavy a Berounky. První zmínka o vsi pochází z roku 1243, kdy se mluví o jistém vladykovi Abrahámu de Zmedcich (RBM I, č. 1091, s. 520). Roku 1563 od hejtmana plzeňského kraje Adama Muchka z Bukova město odkoupilo krčmu

a v roce 1581 koupila od potomků Anny Šefránkové z Poutnova pustou tvrz (AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501; Malivánková-Wasková 2015, 70). Oba nákupy tak přivádí do Plzně kompletní statek, na kterém v roce 1553 Šefránkový dědic Fridrich z Poutnova garantoval pravidelné odvádění zádušného platu ke sv. Bartoloměji. Plzeň koupila majetek pro sebe, nikoliv k záduší (Malivánková-Wasková 20015, 70). Podle berní ruly žili ve vsi po třicetileté válce celkem 3 osedlí (Doskočil 1952, 482)

Náves je polouzavřená, na severovýchodní straně mírně vějířovitého tvaru a zastavěná ze všech stran usedlostmi (návesní typ). Domy jsou orientované štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranně uspořádány. Převažují nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k traťové plužině (obr. 20).

Obr. 20: Mapa stabilního katastru obce Smědčice z roku 1838.

Zádušní vsi

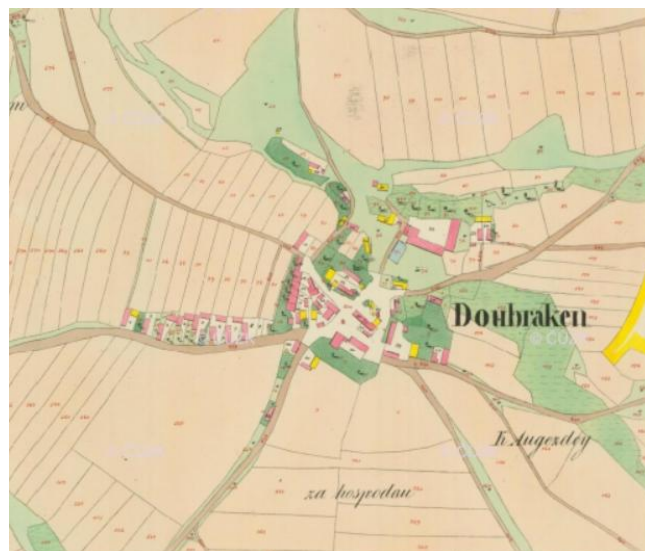
Doubravka

Ves se nachází severovýchodně od centra Plzně. První zmínka o vsi se objevuje roku 1338, kdy měšťan Konrád z Dobřan na tomto svém statku při zakládání špitálu sv. Máří Magdaleny odkázal k jeho výživě roční plat 2 kopy grošů (Listář I, č. 42, 45–46). Osídlení lokality je však mnohem staršího

původu, v raném středověku při soutoku řek, zde existovalo sídliště. Ke vsi ze starší doby není mnoho zpráv (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012, 304). Připomíná se až k roku 1509, kdy je ves odkoupena Plzní od sester Magdalény, Kateřiny, Doroty a Johanky z Doubravky (Listář I, č. 715, s. 602). Doubravkou vedla hlavní cesta do Prahy, a proto zde vznikla na počátku 17. století krčma, byl zde městský ovčín a kovárna (Bělohávek 1997, 46–48). K roku 1654 byli ve vsi jen 2 osedlí (Doskočil 1952, 482).

Jádro vsi tvoří uzavřená náves částečně obdélného tvaru (návesní typ), která je uprostřed zastavěna několika domy. Usedlosti jsou ve většině případů dvoustranně uspořádané a převládají nespalné objekty. Plužinu můžeme přiřadit k radiální záhumenicové (obr. 21).

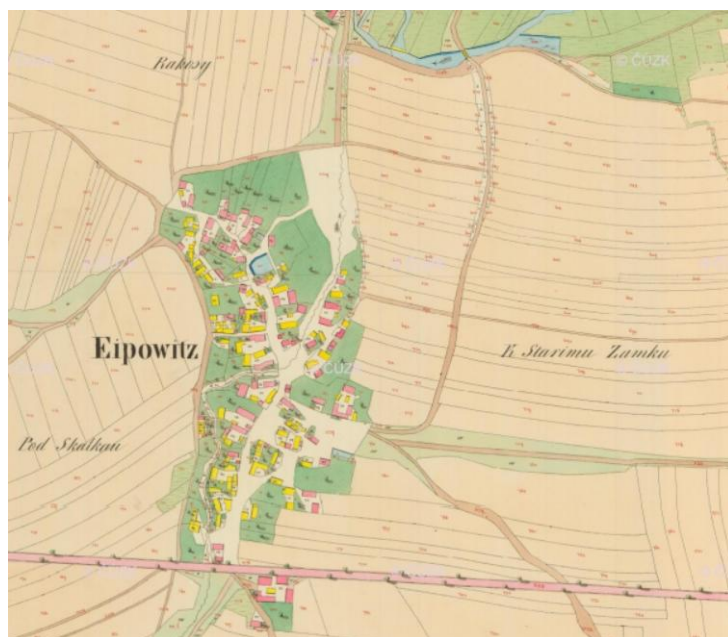
Obr. 21: Mapa stabilního katastru obce Doubravka z roku 1838.

Ejpovice

Ejpovice se rozkládají v širokém otevřeném údolí říčky Klabavy, 7 km nad jejím ústím do Berounky. Vesnicí protéká Ejpovický potok, levobřežní přítok Klabavy (Pešta 2005, 107). První zmínka se objevuje k roku 1331, kdy ves patřila ke špitálu sv. Máří Magdaleny, který jej získal darem od svého zakladatele plzeňského měšťana Konráda z Dobřan (RBM IV, č. 2167, s. 845). Město se špitálního jmění ujalo po polovině 15. století (Malivánková-Wasková

2015, 44). Později část vsi patřila Švamberkům a od 15. století vladyckému rodu Vejnovských ze Štáhlav. Ti si zde postavili tvrz (Listář II, č. 639, 533). Roku 1537 prodali tehdejší majitelé Točnickové z Křimic Plzni tvrz a deset poddanských usedlostí (Malivánková-Wasková 2015, 67). V roce 1619 však byla nucena Plzeň nabídnout část městu Rokycany (Malivánková-Wasková 2015, 73). K roku 1654 bylo ve vsi evidováno 11 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Vesnice má nepravidelný rozvětvený ulicovitý půdorys. Domy jsou převážně orientované štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranného uspořádání. Převládají spalné objekty. Plužinu tvoří dlouhé tratě, přirovnat jí můžeme k nepravé traťové plužině (obr. 22).

Obr. 22: Mapa stabilního katastru obce Ejpovice z roku 1838.

Kyšice

Kyšice se nacházejí asi 8 km od centra Plzně. Rozkládají se na svažité pláni na úpatí zalesněného návrší Na Pohodnici (498,6 m n. m.). Severovýchodním směrem terén klesá do údolí Klabavy, ústící asi 6,5 km severně odtud v Chrástu do Berounky. V okolí vsi se v minulosti těžila ruda a

jílové hlíny (Pešta 2005, 196). Poprvé se objevují v pramenech v roce 1336 (RBM IV, č. 291, s. 116). Ves byla z počátku rozdělena mezi více majitelů, část měl v držení špitál sv. Máří Magdaleny (Listář I, č. 310, s. 263), avšak plat se odváděl ke kostelu sv. Petra pod Řebříkem (Listář I, č. 609, s. 505). Město se špitálního jmění ujalo po polovině 15. století (Malivánková-Wasková 2015, 44). V roce 1537 Plzeň ves odkoupila od Točníků z Křimic (Malivánková-Wasková 2015, 67). V průběhu 16. století ves demograficky stagnovala, pravděpodobně ves zanikla a po třicetileté válce byla ves přeložena na dnešní místo (Pešta 2005, 197). K roku 1654 bylo ve vsi evidováno 9 usedlostí (Doskočil 1952, 482).

Vesnické jádro tvoří lichoběžníková návěs (návěsní typ), situovaná v mírně terénní úžlabině a je zastavěná usedlostmi, které jsou převážně orientovány štítem do návsi (trojstranného uspořádání). K jižní části návsi se v pravém úhlu připojuje ještě široké ulicovité prostranství, které navazuje na uzel vějířovitě uspořádaných cest do Letkova, Tymákova a Ejpovice (Pešta 2005, 197). Podle císařských otisků stabilního katastru převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k pásové záhumenicové (obr. 23).

Obr. 23: Mapa stabilního katastru obce Kyšice z roku 1838.

Ledce

Ledce se nachází v okrese Plzeň sever. První zmínka se objevuje již z roku 1180, kdy ves patřila klášteřu v Plasích (CDB I, č. 296, s. 291). V 60. letech 13. století patřila část vsi pod plaský klášter, který si ho udržel až do počátku 15. století. Od té doby se ve vsi vystřídalo několik majitelů. V roce 1660 odkoupila Plzeň od Jana Viléma Kynšperského Vřesovce dvůr a nedaleké lomy a také dvory Ledců coby záduší k farnímu kostelu (AMP, SL, inv. č. 132, sign. I501; Malivánková-Wasková 2015, 53). Druhá část Ledců patřila až do konce pozdního středověku k nekmírskému panství (Malivánková-Wasková 2015, 20). K roku 1654 bylo ve vsi evidováno 15 usedlostí, z nichž třetina byla zpustlá (Doskočil 1952, 466).

Náves je přibližně lichoběžníkového tvaru (návesní typ), přes kterou protéká místní vodoteč a dělí náves na dvě části. Domy jsou převážně orientovány do návsi a usedlosti jsou trojstranně a čtyřstranně uspořádány. Převažují spalné objekty. Plužina je traťová (obr. 24).

Obr. 24: Mapa stabilního katastru obce Ledce z roku 1838.

Na návsi stojí kostel sv. Jakuba Většího, který je zmiňován již v roce 1180. Z období gotiky se zachovala část presbytáře a část zdiva druhotně prodloužené lodi (Janeček a kol. 1999, 115).

Bušovice

Ves najdeme blízko povodí Mže, severozápadně od Rokycan. První zmínka se objevuje již v roce 1115 v listině Vladislava I., kdy Bohuchval z Bušovic daroval své popluží a dvůr kladrubskému klášteru (CDB I, č. 390, s. 402). O 50 let později byla na čas připojena k Bušovicím i tvrz ve Střapolích (Malivánková-Wasková 2015, 70). Ves vystřídalo v držení několik majitelů, jedním z majitelů byl Ebrzvíň z Hradiště, který své majetky připsal k záduší kostela sv. Bartoloměje (Listář II, č. 760, s. 637–639). Po své smrti svěřil ves ke správě plzeňským konšelům, kteří budou předávat stanovené peníze kaplanství. Avšak po jeho smrti Plzeň do své správy Bušovice nepřezvala. Až k roku 1515 je uváděn jako vlastník Jan Muchka z Bukova a na Oseku. Zádušní dvory tak spadaly až do roku 1675 do oseckého panství (Malivánková-Wasková 2015, 50–51; Doskočil 1952, 436). Až roku 1745 Plzeň odkoupila od jistého pána z Helversenu svobodný statek se vsí, zámkem, dominikálním dvorem a pivovarem (AMP, SL inv. č. 124, sign. I 493; Malivánková-Wasková 2015, 80). Tento nákup měl rozmnožit městské režijní podnikání. Po třicetileté válce k roku 1654 byly ve vsi 10 osedlých (Doskočil 1952, 436).

Náves představuje protáhlá ulice (typ lánové vsi), která je přerušena místním rybníkem a rozděluje tak ves na dvě části. Komunikaci lemují z obou stran usedlosti. Usedlosti jsou trojstranně uspořádány. Převažují nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k traťové plužině (obr. 25).

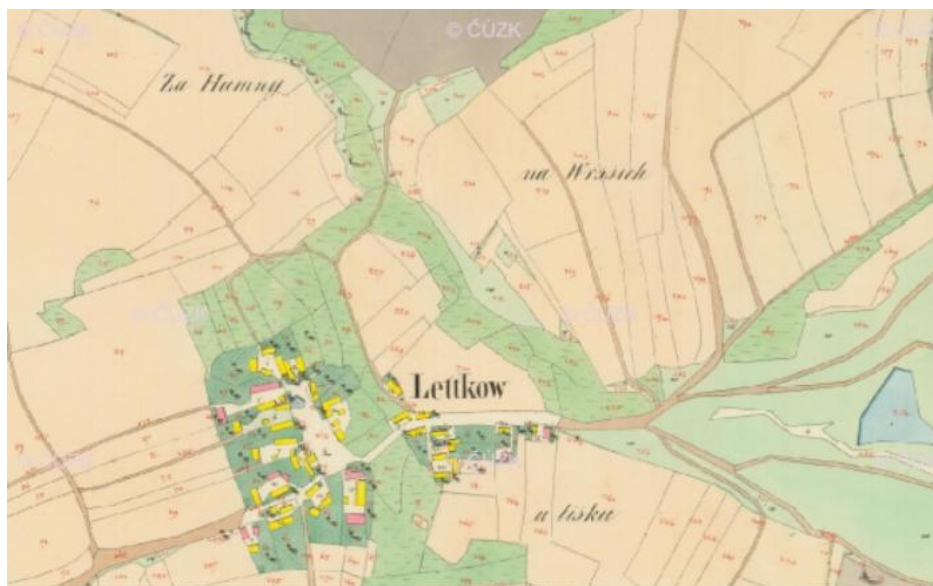

Obr. 25: Mapa stabilního katastru obce Bušovice z roku 1838.

Letkov

Ves Letkov se nachází v okrese Plzeň-město. Leží v mírné kotlině, na východ od Brdského podhůří. První zmínka se objevuje roku 1325 (RBM IV, č. 2150, s. 838). Část vsi patřila městu Rokycany a část vladykovi Bohuslavovi z Letkova, který jej dostal od Krále Jana za své služby (RBM IV, č. 2150, s. 838). Poblíž vesnice stála tvrz (Listář I, č. 362, s. 395). V držení vesnice se vystřídalo několik majitelů, kdy posledním byl jistý vladyka Mikuláš, který odkazuje roku 1505 ves ke kostelu sv. Bartoloměje do Plzně (Listář II, č. 632, s. 526). Podle berní ruly bylo v roce 1654 celkem 5 osedlých (Doskočil 1952, 482).

Náves je obdélného tvaru (návesní typ), přístupná jen z jedné strany a ze tří stran zastavěná usedlostmi. Domy jsou převážně orientovány štítem do návsi. Usedlosti jsou trojstranně a čtyřstranně uspořádány. Převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 26).

Obr. 26: Mapa stabilního katastru obce Letkov z roku 1838.

Vsi poddané městu po třicetileté válce až do roku 1848

Habrová

Ves Habrová se nachází severovýchodně od Plzně a jihovýchodně od vsi Dolany (Pešta 2005, 79). První zmínka se objevuje roku 1401, kdy ves ve svém vlastnictví drželo rokycanské proboštství (AČ 2, č. 530, s. 451). Roku 1653 jí od Rokycan odkoupil plzeňský měšťan Mikuláš Mirobell z Treuhoffu (Hrachová a kol. 2011, 90). Roku 1692 jí dědicové Mikuláše prodali Plzni. Ta si zde zřídila režijní dvůr (Malivánková-Wasková 2015, 78). Počet osdlých k roku 1654 berní rula neuvádí.

Jádro vsi představuje protáhlá ulice, která je podél zastavěná řadou domů. Usedlosti převažují jednostranné nebo dvojstranné. Mírně převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k traťové plužině (obr. 27).

Obr. 27: Mapa stabilního katastru obce Habrová z roku 1838.

Bukovec

Bukovec leží na zvlnitém členitém terénu na svahu nad velkým zákrutem Berounky severovýchodně od centra Plzně. První zmínka se objevuje roku 1379, kdy Bukovec patřil Heřmanovi z Nečtin (Ein Bernaregister, s.1). K roku 1503 odkázala plzeňská měšťanka Anna Šefránková z Poutnova k záduší farního kostela plat z Bukovce. Avšak Plzni ves připadla až roku 1724 a to vlastní nákupní aktivitou od Jáchyma Harnacha, nikoli záduším na začátku 16. století (AMP AM Plzeň, ivn.č.245, sign. 1d17; Malivánková-

Wasková 2015, 79). K roku 1654 bylo ve vsi evidováno 5 osedlých a jeden pustý statek (Doskočil 1952, 460).

Jádrem vsi je ulice rozšířená v dolní části v trojúhelníkovou návěs s kapličkou (návěsní typ). Domy jsou orientovány štítem do návsi a usedlosti jsou trojstranného uspořádání. Převažují nespalné objekty. Plužinu tvoří krátké pásy a přirovnat jí můžeme k pásové záhumenicové plužině (obr. 28).

Obr. 28: Mapa stabilního katastru obce Bukovec z roku 1838.

Červený Hrádek

Červený Hrádek leží při východním okraji plzeňské kotliny. Nad vsí protéká vodoteč, která protéká Újezdem a pod kostelem sv. Jiří na Doubravce, kde západně odtud ústí do Berounky (Pešta 2005, 62). První písemná zmínka se objevuje roku 1384 (RT I, s. 500), kdy ves patřila jistému Hermannu de Hradek. V roce 1445 držel ves ve vlastnictví jistý vladyka Martin, kdy se zde nacházelo i vrchnostenské sídlo, to však k roku 1550 zaniká (Sedláček 1905, 240). K Červenému Hrádku patřila nedaleká ves Bukovec. Ten i s Červeným Hrádkem zastavil roku 1564 Jiřík Malesický městu Rokycanům (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012, 307). Roku 1724 jí i s Bukovcem

koupila od Františka Jáchyma Harnacha Plzeň, a připojila se k městským vsím (AMP AM Plzeň, ivn. č. 245, sign. 1d17; Malivánková-Wasková 2015, 79).

Púdorys vsi je nepravidelný a jádro vsi tvoří nevelká trojúhelníková náves s kapličkou (návesní typ). Náves je přístupná ze všech stran a obestavěná zástavbou. Usedlosti jsou dvojstranně a trojstranně uspořádané. Převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k záhumenicové plužině pásové (obr. 29).

Obr. 29: Mapa stabilního katastru obce Červený Hrádek z roku 1838.

Újezd

Vesnice Újezd leží na zvlněném terénu na východním okraji plzeňské kotliny. Vsi protéká v širokém úvalu místní vodoteč, pramenící nad Červeným Hrádkem a ústící pod Doubravkou do Berounky. První zmínky se objevují již roku 1115 v kladrubském falzu (CDB I, č. 390, s. 401), jedná se o nestarší ves doloženou v písemných pramenech. Vesnici ve 14. století vlastnilo několik majitelů. Část vsi patřila rokycanskému proboštství a zbylé části soukromým držitelům z města (např. Listář I, č. 103, 110–113). Roku 1503 odkázala měšťanka Anna Šefránková z Poutnova k záduší plat k farnímu kostelu. Po její smrti zdědili ves její příbuzní, kteří museli nadále odvádět plat ve prospěch všech církevních institucí v Plzni (Listář II, č. 545, s. 441–444). Avšak Plzeň

ves odkoupila až roku 1731 (AMP, SL, inv. č. 122, sign. I 491) od Fridricha Uhla a to ve svůj prospěch nikoliv k záduší. Město si zde vybuodovalo režijní dvůr (Malivánková-Wasková 2015, 80). K roku 1654 bylo v obou dílech vsi zaznamenáno celkem 6 usedlostí, z toho jeden byl pustý (Doskočil 1952, 422).

Na půdorysné uspořádání vsi mělo vliv rozdělení majetku mezi více majitelů. Náves je polouzavřená (lánová ves), kdy západní stranu tvoří vějíř usedlostí. Přístupná je jen z jedné strany komunikací. Domy jsou z větší části orientované štítem do návsi a usedlosti jsou dvojstranně a trojstranně uspořádány. Mírně převažují nespalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině dělených úseků (obr. 30).

Obr. 30: Mapa stabilního katastru obce Újezd z roku 1838.

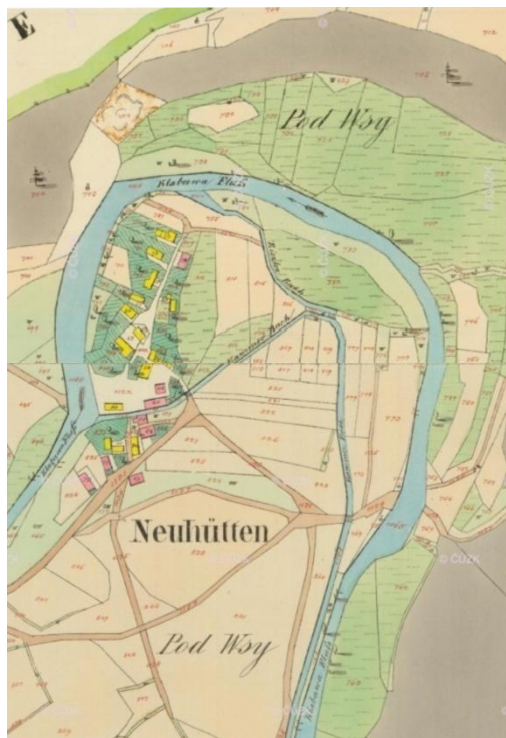
Na západní straně návsi v čp. 10 se dochovala patrová pozdně gotická sýpka s otvory ve tvaru křížových střílen (Pešta 2005, 363).

V roce 1999 při rekonstrukci ulice v areálu raabizovaného vrchnostenského dvora, byla v rýze pro elektropřípojku před čp. 3/21 zdokumentovaná svrchní část přemístěného 50 cm spáleništního souvrství z 15. století, ze kterého byla vyzvednuta mazanice, zlomky kachlů a keramiky (Nováček 1999).

Nová Huť

Plzeň od druhé poloviny 17. století začíná zakládat nové osady pro rozvoj režijního podnikání. Tyto osady poskytují lidské zdroje pro městské provozovny. Jedním z příkladu je právě ves Nová Huť, která zásobovala pracovní silou železný hamr v Horomyslicích (Malivánková-Wasková 2015, 84). Vesnice je součástí obce Dýšina a nachází se severovýchodně od Dýšiny. Protéká jí říčka Klabava. První zmínka pochází až z roku 1788 v souvislosti s hamrem v Horomyslicích (Schaller 1788, č. IX, s. 73).

Náves je lichoběžníkového tvaru (návesní typ) a je těsně přimknuta ke Klabavě. Usedlosti jsou jednostranně uspořádány. Převažují spalné objekty. Plužinu můžeme přirovnat k plužině scelených úseků (obr. 31).

Obr. 31: Mapa stabilního katastru obce Nová Huť z roku 1838.

Nová Hospoda

Nová Hospoda se nachází na jihozápadní straně města Plzeň. Poprvé se objevuje až roku 1720 (Schaller 1788, č. IX., s. 112), kdy na kraji Křimického panství vznikl panský dvůr, ze kterého posléze vznikla osada Nová Hospoda (Malivánková-Wasková 2015, 85). Již v roce 1690 na území stál dominikální dvůr Grunhof, kdy součástí dvora byla v roce 1713 zájezdní hospoda, která rozrůstající se osadě dala jméno (Bělohlávek 1997, 84–85). V 18. století zde vznikly 2 usedlosti. K roku 1838 bylo ve vsi zaznamenáno 28 usedlostí, které byly postaveny na místě rozparcelovaného panského dvora (Foud – Karel 1998, 102). Plzeň ves odkoupila v polovině 18. století (Sommer 1838, 43).

Náves je protáhlého obdélného tvaru zastavěná ze tří stran usedlostmi (návesní typ). Usedlosti jsou dvojstranně a trojstranně uspořádány. Převládají nespalné objekty. Plužinu lze přirovnat k pásové záhumenicové (obr. 32).

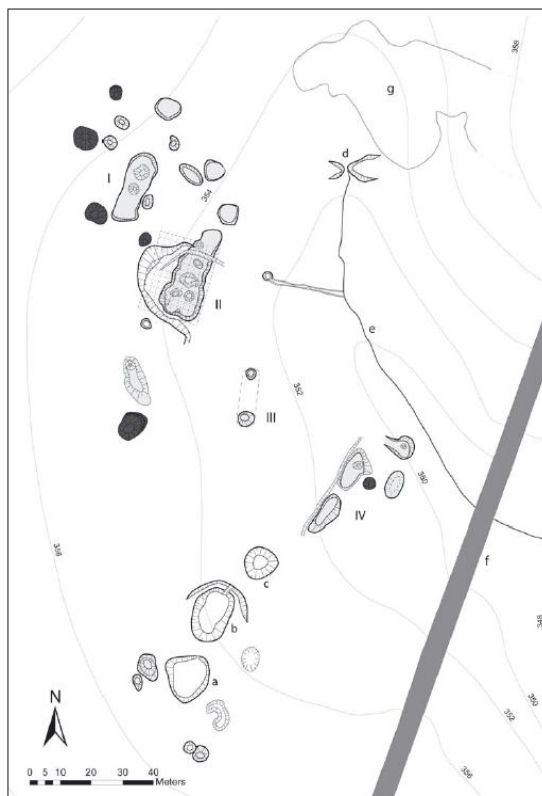
Obr. 32: Mapa stabilního katastru obce Nová Hospoda z roku 1838.

Zaniklé vsi

Borek

Zaniklá ves Borek se nacházela za vsí Bolevec na jihozápadní straně pramenné pánve příležitostné vodoteče, která na východě ústí do údolí Merán do Boleveckého potoka. Poprvé se v pramenech objevuje v roce 1454 (Listář II, č. 25, s. 18), kdy měšťan Václav Pumba daruje po své smrti ves františkánskému klášteru. Vzhledem k tomu, že nejsou zaznamenány platy poddaných lze předpokládat, že již ves byla pustá. K roku 1543 jsou evidovány 4 pusté dvory (Doskočil 1952, 419; Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305).

Při archeologickém výzkumu bylo odkryto 31 reliéfních tvarů, které vymezují 4 usedlosti tvořící řadu od severozápadu k jihovýchodu o délce 140 m. Domy byly kamenné konstrukce. V destrukci domů byly vyzvednuty zlomky rezné keramiky pálené v redukčním prostředí, a z dvora světlé glazované fragmenty. Doloženy byly nálezy zlomků převážně nádobkových kachlů. Nálezy jsou datovány do konce 15. a počátků 16. století (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305-306) (Obr. 33).

Obr. 33: Plán reliktvů zaniklé vsi Borek (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012)

Bukšice

Ve středověku Bukšice spadaly pod katastr Božkova (Pešta 2005, 46). Ves se pravděpodobně nacházela v poloze Na Zámečku na levém břehu Božkovského potoka (Rožmberský 1986, 13). Poprvé se ves objevuje v predikátu Racka z Bukšic v roce 1327 (RBM III, č. 1350, s. 527). Vesnice pravděpodobně zaniká na počátku 16. století (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 303).

V roce 1979 byla ves lokalizovaná P. Rožmberským, v poloze Na Zámečku byly vyzvednuty fragmenty zvířecích kostí, mazanice, keramiky a železných artefaktů. V 80. letech při průzkumu staveniště byl odkryt objekt se spáleništní vrstvou, kamennou destrukcí obsahující zlomky keramiky, cihel, malty a různé železné předměty. Keramika byla datována do 13. – 15. století

(Rožmberský 1985, 15–16). Jihovýchodně od polohy Na Zámečku se nacházela pravděpodobně tvrz. Při dalším výzkumu se podařilo zachytit do svahu zapuštěnou plošinu a líc zdi o délce 9 m a další nálezy pozdně středověké keramiky (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 303).

Dubnice

Stejně jako Bukšice, ves Dubnice patřila ve středověku pod katastr vsi Božkov (Pešta 2005,46). Nacházela se severovýchodně od Božkova u lesa V Pytli (Rožmberský 1986, 14–15). První zmínka se objevuje v roce 1377 (RTT I, s. 451). Vesnice pravděpodobně zaniká v roce 1483, kdy se ve vsi nachází jen dvě chalupy (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 303). V první polovině 16. století je již zmiňován jen les Dubnice (Sedláček 1905, 241), který roku 1556 kupuje Plzeň od Václava Úlického (Malivánková-Wasková 2015, 66).

Roudná

Ves byla situována severovýchodně od městské části Bílá Hora nad strmým břehem Berounky (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 304). Poprvé se objevuje roku 1321 v predikátu Vojslava z Roudné (RBM IV, č. 2137, s. 830). Ves byla odkoupena Plzní v roce 1495 (Listář II, č. 405, s. 336). Pravděpodobně ves zaniká před polovinou 16. století (Uherský 2004, 17). Mezi lety 1550 až 1563 město své pozemky rozprodalo a vnikla zde chmelnice plzeňských měšťanů (Malivánková-Wasková 2015, 62).

Při povrchových sběrech v roce 1998 a 2004 byla na zemědělsky využívané půdě nalezena keramika z 13. – 15. století a tesané kvádry (Beneš 1984, 91). Při záchranném výzkumu v letech 2003, 2006-2007 byl proveden geofyzikální průzkum a byly odkryty relikty nadzemních staveb, výrobní objekty (pece) a příkopový útvar z 13. – 13/14.století (Dudková 2008, stránka).

Týnec

Vesnice se nacházela přibližně v blízkosti Doubravky severně od kostela Všech svatých. První zmínka se objevuje roku 1377 (Listář I, č. 121, s. 128), kdy patřila plzeňskému rychtáři. V roce 1444 odkoupila Plzeň dvůr, který byl zatížený platem k dominikánskému klášter (Listář I, č. 368, s. 402–404). Již k roku 1465 se ves uvádí jako pustá (AČ 37, č. 93, s. 1107–1108). Ves posléze byla obnovena a první polovině 16. století je v Týnci evidováno 11 dvorů a tvrz (Bělohlávek 1997, 116). Po druhé polovině 16. století opět ves pravděpodobně zaniká a Plzeň všechny pozemky připojila k vrchnostenskému dvoru v Doubravce (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305).

Na konci 19. a začátku 20. století byly severovýchodně od centra Plzně, mezi levým břehem Mže a pravým břehem Úslavy v blízkosti jejich soutoku při stavebních pracích nalezeny kachle, základy staveb, studna, fragmenty keramiky a nejspíše i základy tvrze (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305).

Kokot/Kokotsko

Ves se nachází v Kokotském lese na rozhraní katastrů Dýšina, Bušovice a Litohlavy, přibližně 5 km od města Rokycany (Vařeka a kol. 2008, 53–117). První zmínka se objevuje roku 1358, kdy část vsi patřila ke Smědčicím (DD, č. 15, s. 93). Vesnice zaniká po polovině 15. století, kdy se pozemky ve vsi uvádějí jako pusté (Rožmberský 2006, 36). V roce 1563 Plzeň kupuje spolu se statkem v Horomyšlicích pusté pozemky a čtyři kokotské rybníky (Zeman 1957,15), které měly nemalý význam pro městské režijní podnikání (Malivánková-Wasková 2015, 69). O tyto pozemky se posléze v roce 1699 pře Plzeň s Rokycany, kdy tento spor má zapříčinění dnešního stavu, kdy bývalé středověké pozemky jsou rozděleny mezi 3 katastrální území (Anderle – Rožmberský 1994, 177).

První výzkumy zaniklé vsi byly provedeny v roce 1930, kdy byly při lesních pracích nalezeny fragmenty keramiky z 15. století (Vařeka a kol. 2008, 53–117). V roce 1980 byl proveden povrchový průzkum, při kterém se podařilo identifikovat zbytky kruhového tvrziště a nalezeny byly další fragmenty keramiky datované do 14. století. Dále byl nalezen hrncový kachel, vápenná malta, množství hřebíků a okraj nádoby z 2. pol. 13. století (Anderle – Švábek 1990, 22; Anderle – Rožmberský 1994). Novější výzkumy z let 2007 a 2008 přinášejí detailní poznání vesnice, její struktury, zástavby a celkový pohled na zázemí vsi. Byl proveden povrchový sběr a mikrosondáže, ze kterých byly získány zlomky keramiky, mazanice a uhlíky (Buračinská 2008, 53–117) (obr. 34).

Obr. 34: Plán zaniklé vsi Kokot (Buračinská 2008)

Myší Újezd

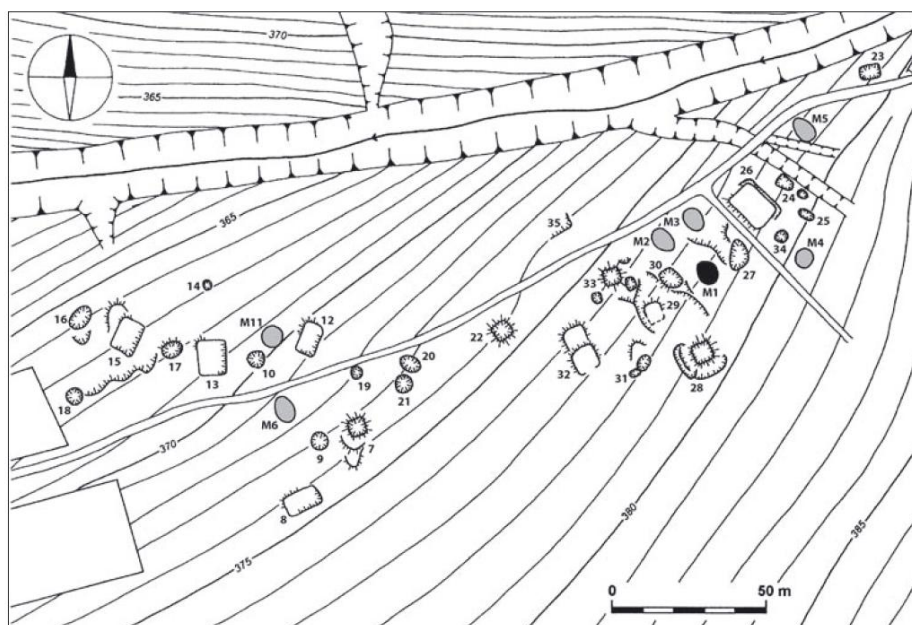
Dnes již zaniklá ves se nacházela v okrese Rokycany, východně od obce Bušovice. První zmínka se objevuje v roce 1375 (LC III, s. 31). Zaniká pravděpodobně roku 1503, kdy se o ni píše jako již o pusté (Profous 1957, 432

Břevnovský 1997, 33). Pustou ves koupila Plzeň roku 1563 od hejtmana plzeňského kraje Adama Muchka z Bukova (AMP, SL, inv. č. 107, sign. I 500, Malivánková-Wasková 2015, 69).

Zábělá

Zaniklá ves v lese Zábělá se nachází nedaleko za hranicemi okresu Plzeň-město na katastru Chrást, severně od Bukovce. V písemných pramenech o ní však nejsou žádné zmínky (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305). Její existence je známá až od první poloviny 19. století a objevují se o ní zmínky v mladších vlastních vlastivědných pracích (Dunder 1845; Brož 1931, 16; Macháček 1941, 182). V roce 1982 byl na lokalitě proveden výzkum P. Rožmberským, který vyhodnotil situaci jako středověkou vesnici. Druhý výzkum se uskutečnil roku 2004, který realizoval M. Metlička a M. Uherský. Celkem bylo zdokumentováno 35 reliéfních tvarů o délce 280m a šířce 100 m v nadmořské výšce 366 – 382m. Objekty tvoří konvexní "mohylovité" útvary kruhového nebo oválného půdorysu, konvexní objekty kruhového nebo čtvercového půdorysu s pokleslou střední částí, plošiny ve svahu obdélného půdorysu a konkávní reliкty převážně kruhového nebo oválného půdorysu. Tento objekt byl interpretován jako pozůstatek výrobního či zpracovatelského pyrotechnologického zařízení. Ves lze datovat do konce 13. až první čtvrtiny 15. století. (Metlička – Uherský 2007, 135; Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 306) (obr. 35).

Obr. 35: Plán zaniklé vsi Zábělá (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012)

Vývoj městského panství

Při zakládání nových měst, byla města vybavena extramurárními pozemky nebo celými vesnicemi, aby posílily jejich hospodářské zázemí a rozšířily životní prostor města. I v případě Plzně tomu nebylo jinak a při svém založení dostala od Václava II. několik vesnic. Při svém založení dostala Plzeň pravděpodobně do držení ves Skvrňany a Doudlevice. Doudlevice se dostaly do držení města nejspíše již koncem první poloviny 14. století. Ukazuje to arondace pozemků v jejich blízkosti, kterou provedla Plzeň se svolením panovníka roku 1343 (Malivánková-Wasková 2015, 32; Listář I., č. 55–57, s. 50–64). Skvrňany se nejspíše do držení města dostaly formou Václavovi nucené směny (Malivánková-Wasková 2015, 32). Třetí vsí, kterou Plzeň získala při svém založení, byly Malice, které se ale záhy staly plzeňským předměstím (Strnad 1894, 20). Další vsi, které jsou zmiňované k roku 1418, se

připojily k městu až později během 14. a 15. století (Božkov 1338, Útušice 1393, Koterov 1369, Černice 1402, Radobyčice 1418.). Avšak je pravděpodobné, že tyto vsi již v době lokace existovaly (Malivánková-Wasková 2015, 32), jak potvrzují dosavadní výsledky archeologických výzkumů v intravilánech obcí (např. Černice). Kromě vesnic patřily pod šos dvory v Hradišti (Listář I., č. 178, s. 195–197) a Lochotíně (Listář I., č. 218, s. 238–241), které byly v držbě měšťanů. Až do husitských válek Plzeň neudělala další nákup vsí a dvorů (obr V).

Až doba pohusitská přinesla řadu nových nákupů. Město začalo podnikat v režijním hospodářství a začalo se rozšiřovat směrem do svého zázemí. Na začátku husitství Plzeň ve 40. letech 15. století spravovala tři poddané v Lobzích (Listář I., č. 363, s. 395–397). Získává taktéž majetky záduší. V roce 1444 získává Plzeň dvůr v Týnci. Odkazuje ho Plzni jistý Tomáš Nárožník s povinností odevzdávat z něj každoročně dvě kopy k dominikánskému klášteru (Listář I., č. 368, s. 402–404). V roce 1460 spadl městu do klína celý františkánský majetek, s povinností financovat údržbu kláštera. Jednalo se o vsi Borek, který byl již zaniklý a Nebílovy. Získává taktéž další dvůr na Lochotíně, Křimicích, Mirošově a Kyšicích (Listář II., č. 73, s. 60–62). V 60. letech 15. století získala Plzeň platy ze záduší špitálu sv. Máří Magdaleny v Božkově, Ejpovicích, Kyšicích a Doubravce (Malivánková-Wasková 2015, 44; RMR III 8/IX b 21/4; RMR III 8/IX b 21/11). Získala jej roku 1465 od potomků fundátora Konráda z Dobřan (Listář II., č. 120, s. 107–108). O několik let později v roce 1484 se město rozšiřuje o ves Nevřeň, kterou získává od Víta soukeníka. Plat měl plynout kaplanu u oltáře nejsvětější Trojice a Navštívení Panny Marie v kostele sv. Bartoloměje (Listář II., č. 274, s. 229). V roce 1505 odkazuje ke kostelu sv. Bartoloměje Mikuláš z Tupadel ves Letkov (Listář II., č. 632, s. 526–528). Další majetky k záduší získává město až po třicetileté válce.

Roku 1422 zapisuje král Zikmund Lucemburský Plzni statek Věžku, Chrást a statek ve Štěnovicích, který patřil měšťanovi Pabiánkovi (Listář I., č. 270, s. 303–304). Roku 1425 ještě doplňuje vsi o ves Losinou a Chválenice (Listář I., č. 282, s. 313). Tyto vsi měla jen do odvolání krále. Nakonec si však Plzeň neudržela ani jeden majetek a vsi byly vráceny do soukromé držby (Malivánková-Wasková 2015, 59).

V rámci svého režijního hospodářství, se Plzeň rozhodla o několik přímých nákupů (předešlé vsi ve většině případů získala odkazem). Roku 1460 kupuje za 200 kop grošů od kapituly sv. Apolináře prostřednictvím věčného úroku ves Bolevec, na které si nechala vybudovat rybniční soustavu (Listář II., č. 74, s. 62, č. 97, s. 83–85). Ve smlouvě bylo stanoveno, že Plzeň bude na místě této sumy vyplácet věčný plat 20 kop grošů ročně z městské pokladny a dluhu se zbaví tím, že zakoupí ve prospěch kapituly plat ve stejné výši na vhodném statku poblíž Prahy. Plzeň odváděla věčný úrok z Bolevce až do roku 1565, kdy byl převeden jinak (Malivánková-Wasková 2015, 60). Téhož roku taktéž získává od Ctibora z Martic a Jana z Lestkova deskový dvůr ve Skvrňanech (Listář II., č. 82, s. 70). Na další nákupy si Plzeň počkala až do roku 1480, kdy získala zpět rychtu. V roce 1493 kupuje za 12 kop od Jana Harapraska z Hodustic Hrádek. Ten jej ve stejném roce rozprodává i dvěma měšťanům (Listář II., č. 327, s. 278–279). O dva roky později, roku 1495, kupuje od Martina Mertlíka Roudnou za 200 kop míšeňských grošů. Jednalo se o tvrz s poplužním dvorem. Ta roku 1543 zaniká a mezi lety 1550 až 1553 na jejím pozemku vznikly chmelnice (Malivánková-Wasková 2015, 62). V roce 1495 si ves nechala Plzeň intabulovat do desek zemských (Listář II., č. 405, s. 336). Roku 1507, kdy se město zbavilo svého odpovědníka Jana Bavora ze Švamberka, dostala Plzeň od Vladislava II. Jagellonského jako kompenzaci za škody utrpěné Bavorovou činností ves Křínov (Listář II., č. 672, s. 564–565; č. 673, s. 566; č. 674, s. 566–567). Jednalo se o ves vzdálenou od Plzně 40 km vzdušnou čarou. Přesto za ní město roku 1519 zaplatilo 200 kop grošů jako

vyrovnání sporu mezi Plzní a Klárou Lichtensteinerovou (Listář II., č. 822, s. 685). Další přímý nákup pozemkové držby udělala Plzeň po čtrnácti letech. A to roku 1509, kdy kupuje od sester Magdaleny z Vochova, Kateřiny, Doroty a Johanky z Doubravky svobodný dvůr v Doubravce. Tato investice opět sloužila na rozšíření režijního hospodářství (Listář II., č. 715, s. 602–603). Plzeň však již část Doubravky držela jakožto záduší. Roku 1514 získává od bratrů Bernarda a Jana z Valdštejna zpět část statku Věžka, který dostala roku 1422 darem od Zikmunda Lucemburského, ale neudržela si jej (Listář I., č. 270, s. 303–304). Dále od nich dostává za 1 792 grošů vsi Druztovou, Dolany, Chrást, Zruč a Senec. Smlouva však zaručovala možnost odkoupení vsí zpět do vlastnictví bratrů (Listář II., č. 768, s. 644). K definitivnímu odprodeji tak došlo až roku 1517, kdy Plzeň ještě přidala 200 kop grošů (Listář II., č. 802, s. 671). Téhož roku získává Plzeň další dvůr tentokrát v Týnci od jistého Ondřeje Rajslíka za 1751 kopů grošů (Listář II., č. 801, s. 671). Tak jako v Doubravce i zde již dlouhá léta Plzeň vlastnila jeden dvůr jakožto záduší. Další nákupy uskutečňuje Plzeň až ve 30. letech 16. století, kdy se opět soustřeďuje převážně na přímé nákupy. Zaměřuje se hlavně na scelování nejbližšího okolí. Roku 1531 vykupuje od dominikánského kláštera zpustlý dvůr v Hradišti s pozemky za 330 kop grošů (Malivánková-Wasková 2015, 66; AMP, AM Plzeň, inv. č. 214, sign. 1c19, s. 158v). O rok později kupuje purkmistr a konšelé od Markéty Šmidyaklové a jejich synů Mikuláše a Ludvíka dvory v Borku (Malivánková-Wasková 2015, 66; AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501). V Borku se nacházel rybník, který pravděpodobně mohla Plzeň využít ke svému podnikání.

Jak můžeme pozorovat (obr. V), z geografického hlediska Plzeň své nákupy cílí směrem na sever podél Mže a Úslavy. Tyto lokality navazují na již ovládané území. Lze tedy hovořit o systematickém rozšiřování bezprostředního venkovského zázemí ve směru, z něž město nechránily zádušní a někdejší šosovní vesnice (Malivánková-Wasková 2015, 65)

V druhé polovině 30. let 16. století se Plzeň snažila scelit území, které vlastnilo jen z části. Proto odkupuje zbytek Týnce a Božkova, Kyšic a další díl Ejpovic. Roku 1537 kupuje ejpovický statek od bratrů z Točníků z Křimic. Městu jej prodali za 500 kup grošů společně s poplužním dvorem a vsí Kyšice a poplužní dvůr Hrádek a lesy náležející k Hradišti, s mlýnem a krčmou (Malivánková-Wasková 2015, 67). Roku 1540 kupuje další část v Týnci. Avšak na začátku 60. let 16. století se o něm píše již jako o pustém (Holata – Rožmberský – Schejbalová – Vařeka 2012, 305). Téhož roku taktéž kupuje další dva dvory v Božkově a pustou ves Bukšice (Malivánková-Wasková 2015 68; AMP, AM Plzeň, inv. č. 214, sign. 1c19, s. 91r). O dva roky později ještě přikupuje od Šebestiána Chlumčanského z Přestavlk dva dvory a jednu poustku v Bukšicích za 185 kopů grošů (AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501). Tímto nákupem získává Plzeň již celý Božkov. Od husitských válek až do poloviny 16. století tak Plzeň vlastní vsi Koterov, Božkov, Skvrňany, Černice, Radobyčice, Letkov, Bolevec, Ledce, Lobzy Nevřeň, Křínov, Kyšice, Zruč, Senec, Dolany, Druztovou, Útušice, Chrást, Křimice, Týnec, Lochotín, Hradiště, Doubravku, část Ejpovic a zaniklé vsi Roudná a Borek (Obr. VI). Všechny vsi si Plzeň nechala nejpozději k roku 1545 intabulovat s tím, že všechny vsi patřily Plzni už od nepaměti.

Ve druhé polovině 16. století, roku 1556 kupuje Plzeň za 225 kop grošů od jistého Václava Úlického z Úlic les zvaný Dubnice s loukou Mazínem, chmelnicí, a kusem řeky. Tyto pozemky pravděpodobně navazovaly na šosovní půdu (Malivánková-Wasková 2015, 66). O pozemky okolo Mazína si Plzeň dělalo nárok již ve 2. pol. 15. století (Listář II., č. 121, s. 109; č. 275, s. 230–231). V 50. letech 16. století se začíná rozšiřovat i za hranice existujícího velkostatku a Plzeň získává roku 1552 do zástavby Kozolupy, kdy půjčila pražské kapitole 750 kop grošů na protitureckou daň. Plně je převzala ale až roku 1565 (Malivánková-Wasková 2015, 69). O několik let později se Plzeň začala rozšiřovat směrem na severovýchod, kdy přikoupila roku 1563 od

Adama Muchka již fungující režijní statek v Horomyslicích. Koupila jej za 6 650 kop grošů spolu s tvrzí v Horomyslicích, ovčínem, pivovarem, náhlebním mlýnem, včetně řeky nad Ejpovickým mlýnem až do Klabavy, rybníčkem s loukou Vokrouhlice pod ejpovickým poplužím, ves Dýšinu s patronátním právem a poddanské dvory, pusté vsi Myší Újezd a Kokotsko. Dále i krčmy ve Smědčicích a Střapoli (Malivánková-Wasková 2015, 69; AMP, SL. inv. č. 107, sign. I 500, inv. č. 132, sign I 501). Zaniklé vsi byly buď zalesněny, nebo využity k rybníkářství. Samotná ves Horomyslice však v 17. století zaniká, kdy ji pravděpodobně vytěsnil dominikální dvůr (Malivánková-Wasková 2015, 70). Roku 1581 pak dokoupila od potomků Anny Šefránkové z Poutnova pustou tvrz Smědčice, tamní poplužní dvůr a ves Střapoli a pustinu Sedlecko a mlýn s kusem řeky (Malivánková-Wasková 2015, 70; AMP, SL. inv. č. 132, sign. I 501). Získala tím i zádušní platy ke sv. Bartoloměji.

Na konci 16. století se město obohatilo o další vesnice a to o Kozolupy na katastru plzeň – sever, dále se začala rozšiřovat na severovýchod – Sedlec, Střapole, Horomyslice, Dýšina a Smědčice. Nakonec získala i zaniklé vsi Myší Újezd, Dubnice a Kokotsko. Roku 1596 byla založena zádušní fundace ke sv. Bartoloměji a k němu připojeno několik usedlostí v Leducích, Zahrádce a Popovic. Avšak Zahrádka a Popovice byly posléze prodány (Malivánková-Wasková 2015, 53) (obr. VII). Plzeň dosud usilovala o eliminaci vlivu cizích vrchností ve většině rozdrobených vsí.

Třicetiletá válka přinesla velké finanční zatížení. A to hlavně z důvodů velkého zadlužení v důsledku dobytí a obsazení stavovskou armádou. V roce 1619 byla Plzeň nucena zastavit část Ejpovic a zastavila taktéž Dolany a dvory v Horomyslicích včetně tvrze s dominikálním dvorem, pivovarem, mlýnem vsí Dýšinou a pusté vsi Kokot a Myší Újezd. Naštěstí však roku 1622 získává zastavěné části zpět (Malivánková-Wasková 2015, 73; AMP, AM Plzeň, RMR III/4/IX b 12/16, 20). S žádostmi o půjčku se Plzeň obrátila i na řadu okolních šlechticů. V květnu roku 1619 uvěřila Anna Točnicková na Křimicích a

Prostiboří 8200 kop grošů míšenských a město jí ten dluh zapsalo na vsi Útušicích (Malivánková-Wasková 2015, 73).

Roku 1633 však byla nucena odprodat Kozolupy, kdy se novým majitelem stal plzeňský radní Bartoloměj Stehlík z Čeňkova a Treustadtu s manželkou Juditou. Roku 1637 mu přenechala taktéž Nevřeň (Malivánková-Wasková 2015, 74). A roku 1640 odprodala taktéž vzdálený Křínov (Strnad 1882, 27). Avšak pro Plzeň tento odprodej nebyl nikterak významný. Všechny tři vesnice nenavazovaly na souvislé městské panství. Od 17. století začalo město vzkvétat a Plzeň začala zakládat nové osady. Roku 1679 vznikl tak nedaleko statku v Horomyslicích Nová Huť, kde Plzeň nechala postavit železný hamr (Malivánková-Wasková 2015, 80). Roku 1692 Plzeň učinila menší nákup, kdy pokračovala v nákupu vesnic severovýchodním směrem a přikoupila ves Habrovou (Strnad 1882, 28). Vzhledem k tomu, že se jednalo o dominikánský statek, využila ho tak pro prospěch režijního podnikání (obr. VIII).

Další nákupy Plzeň uskutečnila až na začátku 18. století. Téměř o čtvrt století od posledního nákupu roku 1724 se podařilo Plzni získat část dosud cizího území ležící mezi zádušními vesnicemi a Hormomyslickým statkem. Jednalo se o svobodný statek Červený Hrádek s tvrzí, vsí Bukovcem a několika rustikálními grunty a režijními provozy, který koupila od Františka Jáchyma Harnacha (Malivánková-Wasková 2015, 79; AMP, AM Plzeň, inv. č. 245, sign. 1d17). Roku 1731 získala ves Újezd, na který byl roku 1503 založená nadace (Malivánková-Wasková 2015, 80; AMP, SL. inv. č. 122, sign. I 1491, inv. č. 123, sign. 123). Další nákup uskutečnila Plzeň až roku 1745, kdy jí nabídli dědicové svobodného pána z Helversenu v dražbě svobodný statek Bušovice se vsí, zámkem, dominikálním dvorem a pivovarem (Malivánková-Wasková 2015, 80; AMP, AM Plzeň, inv. č. 237, sign. 1d9). V 15. století se na Bušovicích vázaly dvě nadace k záduší sv. Bartoloměje (Listář II., č. 760, s. 637–639). Plzeň tak v 18. století vlastnila obecní dvory v

Doubravce, Smědčicích, Horomyslicích, Habrové, Bukšicích, Ejpovicích, Doudlevcích, Červeném Hrádku, Újezdě a Bušovicích. Kromě toho vlastnilo i čtyři pusté dvory (Roudná, Lochotín, Bory a Stará rychta). Mimo to vlastnila i menší dominikální provozy, které pronajímala. Podsední nákup uskutečnila Plzeň před koncem 18. století, a to nákupem Nové Hospody. Jednalo se o dvě dominikální usedlosti (myslivna a hájovna). K roku 1818 tak Plzeň vlastnila celkem 28 celých vsí (Bolevec, Božkov, Bukovec, Bušovice, Černice, Červený Hrádek, Dolany, Doubravka, Doudlevce, Druztová, Dýšiná, Habrová, Hradiště, Chrást, Koterov, Kyšice, Letkov, Lobzy, Nová huť s Horomyslicemi, Radobyčice, Sedlecko, Senec, Skvrňany, Smědčice, Střapole, Útušice a Zruč). Dále 4 ne celé vesnice (Ejpovice – druhá část patřila městu Rokycany), Ledce (druhá část patřila panství Nekmír), Nová Hospoda (druhá část patřila k velkostatku Křimice), Újezd (druhá část patřila panství Kaceřov) a v neposlední řadě několik plužin zaniklých vsí v 15. až 17. století – Borek, Bukšice, Dubnice, Kokotsko/Kokot, Myší Újezd, Roudná, Týnec a zaniklou ves nedaleko vsi Letkov) (obr. IX).

Teritorializace městských a zádušních vsí

Při svém založení dostala Plzeň rozsáhlé pozemkové vlastnictví, které sloužilo jako základ pro utváření městského velkostatku. Jednalo se o 168 lánů a ještě 10 lánů navíc, které byly získány při novém vyměření (Listář I, č. 10, s. 7; č. 12, s. 8–9; č. 15, s. 11–12; č. 16, s. 12; RBM III, č. 550, s. 230–231). Těmto 178 lánů odpovídá území zhruba o rozloze 30 - 35 km². Roku 1418 náleželo k městu 7 vesnic, které se koncentrovaly od městského jádra ve vzdálenosti cca 7,5 km, do vzdálenosti tzv. staročeské míle (Švábenský 1994, 177) a odpovídají přibližně výše zmíněným 178 lánům. Vesnice tvoří enklávu jižně až jihovýchodně od centra, po ose řeky Úhlavy a Úslavy. Výjimku tvoří ves Skvrňany, která k Plzni přiléhá ze západu. Na mapě můžeme pozorovat, že vsi, které Plzeň v této době vlastnila jen zčásti (Božkov a Koterov), jsou oddělené a leží na pravém břehu řeky Úslavy. Městské vsi tak tvořily malé

semknutá území (obr. X). Můžeme si taktéž povšimnout, že vsi mají návaznost na Starou Plzeň, kdy katastry šosovních vsí na sebe navazují a nejsou narušeny cizí držbou (obr. XI). V případě zádušních vsí pozorujeme kumulaci spíše v jihovýchodní části.

Teprve až po husitských válkách, se začíná městský velkostatek rozrůstat a Plzeň začíná skupovat vsi i ve vzdálenějších oblastech, a to i mimo jednu míli. Vsi tvoří pás táhnoucí se od jihu až k severozápadu. Výjimku tvoří ves Ledce, které jsou izolované od ostatních vsí a leží severozápadně od Plzně. Vsi jsou situované ve většině případů v blízkosti vodních toků.

Půdorysné uspořádání městských vsí

V případě městských vsí, které známe k roku 1418, můžeme říci, že se jedná ve většině případů o návesní typy vesnic s polouzavřenou až uzavřenou návší (Útušice, Radobyčice, Božkov, Koterov). V případě Černic, se jedná spíše o vesnici s dvoustrannou návší. Výjimku však tvoří ves Skvrňany a Doudlevice, které jsou staršího původu, než ostatní vsi a vesnické usedlosti jsou osově navázány na komunikaci. Většinou se jedná o vesnice o větším počtu usedlostí (8 - 24 usedlostí), trojstranného a čtyřstranného uspořádání. V případě Útušic, se objevují i zemědělské dvory dvojstranného uspořádání. Z plužin převažuje pásová – traťová až záhumenicová plužina. Záhumenicovou plužinu, která navazuje na usedlosti, můžeme pozorovat u vsí Doudlevice a Koterov. V Radobyčicích se objevuje záhumenicová pásová a ve Skvrňanech délková záhumenicová. V případě Černic a Božkova se objevují úsekové plužiny a to jak zcelených úseků (Černice) tak dělených úseků (Božkov), které ukazují na starší systémy uspořádání polí. V případě vesnic, které se do majetku města dostaly až po husitských válkách, převažují taktéž půdorysy návesního typu. Vesnice Bolevec, Dolany, Chrást, Sedlec a Smědčice charakterizuje náves ortogonální, s polouzavřenou návší. Rozlišujeme dále půdorysy návesní s ortogonální s uzavřenou návší (Lobzy, Druztová) a

vesnice s dvoustrannou návší (Zruč). Odlišný půdorys mají vsi Hradiště a Senec, kdy můžeme říci, že se jedná o lánové vesnice lineární a vesnice Horomyslice a Střapole, kdy se jedná o vsi komunikační lineární. V případě vesnic Horomyslice, Smědčice, Střapole, Zruč, Druztová a Senec, můžeme hovořit o malých vesnicích do 6 osedlých. Dvory jsou ve většině případů uspořádaný trojstranně až čtyřstranně. Výjimku tvoří malé vsi Hradiště, Horomyslice a Sedlecko, které jsou jednostranně až dvojstranně uspořádány. V případě plužin, se u menších vsí vyskytují úsekové plužiny – scelených úseků (Horomyslice) a dělených úseků (Střapole, Sedlec, Druztová, Senec). V případě Lobez můžeme taktéž plužinu přirovnat k úsekové. Dělených úseků se objevuje taktéž u větší vsi Dýšíné. Záhumenice můžeme pozorovat u vsi Bolevec (pásová záhumenicová), Hradiště, Chrást, Zruč a Dolany. U vsi Smědčice se objevuje traťová plužina. Zádušní vesnice charakterizují vesnice převážně návesního typu – Kyšice (vesnice s dvoustrannou návší), Letkov (ortogonální s polouzavřenou návší) a Ledce, Doubravka (ortogonální s uzavřenou návší). V případě Ledců, které patřily Plzni jen z části, můžeme pozorovat rozdělení vesnice na dvě části místní vodotečí. Ostatní vsi můžeme přiřadit k lánové soustředěné vsi lineární (Bušovice a Ejpovice). Dvory jsou převážně trojstranné až čtyřstranné. Plužiny vsí, která patřily Plzni jen z části, můžeme přirovnat k traťové plužině (v případě Ejpovic k nepravé traťové). U Bušovic se taktéž vyskytuje traťová plužina. Naopak v Letkově pozorujeme plužinu dělených úseků. U zbylých vsí se objevuje záhumenicová plužina – Kyšice (pásová záhumenicová), Doubravka (radiální záhumenicová).

U vesnic, které Plzeň kupuje až po třicetileté válce převažují taktéž vesnice návesního typu – u Bukovce a Červeného Hrádku se objevuje návesní s dvoustrannou návší a u Nové hospody a Nové Hutě pozorujeme ortogonální s polouzavřenou návší. Habrová a Újezd charakterizuje lánová soustředěná ves lineární. Dvory jsou dvoustranně až třístranně uspořádány. Výjimku tvoří

Nová Huť a Habrová, kde převažuje jednostranné uspořádání. Vesnice nejsou nikterak velké.

V případě půdorysu městských vsí můžeme říci, že se jedná převážně o vsi návěsního typu. Z plužin se objevují nejčastěji záhumenicové plužiny.

Zástavba městský vsí

V případě několika vsí se v rámci jednotlivých usedlostí dochovaly relikty starší pozdně gotické architektury. Nejhodnotnější soubor pozdně gotické architektury se zachoval ve vsi Bolevec a Koterov. Jedná se převážně o druhotně použité gotické prvky a gotické portály nebo ostění ve stavbách usedlostí (Foud – Karel 1998, 10; Škabrada – Švábek 1982, 278). I v případě vsí Doudlevec, Černice a Božkov pozorujeme v usedlostech pozůstatky pozdně gotických stavebních prvků, zejména v podobě portálů (Foud – Karel 1998, 78; Škabrada 1979, 175–181; Škabrada – Švábek 1982, 280–283). Ve vsi Újezd se dochovala také pozdně gotická sýpka (Pešta 2005, 363).

Agrární charakter vsí

Pro rekonstrukci situace a agrárního potenciálu zázemí pro rozvoj hospodářství byla využita bonitní škála v tereziánském katastru z let 1758 – 1769, který rozlišuje polnosti podle obilného výsevku do 8 bonitních tříd. U městských vsí se bonita pohybuje od 3 - 8. Nejnižší bonitu z plzeňských vsí (3) a tedy nejkvalitnější půdu má ves lokalizovaná na západě, tedy ves Skvrňany, která je situovaná v blízkosti řeky. Vesnice s bonitní třídou 4, tedy méně hodnotnou půdou jsou Radobyčice a Černice. Taktéž i tyto vsi se nacházejí v blízkosti řek a v prostředí říčních niv. Bonitu 5 – 7 mají vsi lokalizované převážně směrem k severovýchodu (Ledce, Senec, Dýšina, Újezd, Bolevec, Božkov, Bukovec, Bušovice, Červený Hrádek, Dolany, Doubravka, Doudlevec, Druztová, Habrová, Hradiště, Chrást, Koterov, Kyšice, Letkov, Lobzy, Nová

huť s Horomyslicemi, Sedlecko, Smědčice, Střapole, Útušice, Ejpovice, Nová Hospoda, Újezd). Poslední bonitní třídu 8 zastupuje jen ves Zruč (obr. XII).

Podíváme – li se na vsi z pohledu rozboru půd (obr. II), tak vsi s nižší bonitní třídou (3 – 5) se nachází na hnědozemních půdách (Skvrňany, Černice, Radobyčice) . Tedy půdě, která se vyskytuje v nižších stupních pahorkatin a patří mezi velmi kvalitní typy zemědělských půd. Na hnědozemích se nachází i vsi, které mají vyšší hodnotu bonity. Jedná se o vsi, které Plzeň získala při svém založení nebo o několik let poté (Útušice, Koterov, Božkov, Doudlevice). Hnědozem se taktéž vyskytuje při okrajích městského regionu, kde jsou vsi Chrást, Dýšina, Horomyslice, Ledce a Letkov. V okrajových částech na jihovýchodě se objevují luvizemě, na východě a severozápadně pseudogleje, které nejsou zemědělsky výhodné, avšak se na území nachází Újezd a Červený Hrádek (vesnice mají bonitu 7). Nejsou tedy nikterak výhodné. Zemědělsky výhodnější fluvizemě lemují oblasti větších řek (Mže nebo Radbuza), avšak v jejich blízkosti se žádné vsi nevyskytují. Nejvíce je zastoupena kambizem, tedy hnědé půdy. Tyto země jsou střední až nižší kvality. Nachází se však na nich největší počet vsí.

Shrneme - li půdy a bonitní třídy, tak nejvíce kvalitní půdu a bonitu mají vsi, které Plzeň dostala při svém založení. Vsi tak mohly sloužit jako hospodářské posílení v oblasti zemědělství, které stále převládalo na vesnicích. Avšak postupem času se začala Plzeň rozšiřovat k méně hodnotným půdám. Přesto na svých odkoupených vsí fungovaly režijní podniky, které měly taktéž přispět k zajištění stabilního přísunu zemědělských produktů pro trh.

Srovnání s Českými Budějovicemi

Jak již bylo několikrát zmíněno, Plzeň si oproti jiným městům nevedla v počtu městských vsí špatně. Například ve srovnání s Českými Budějovicemi, kdy se jedná o město podobné velikosti. České Budějovice byly založeny mezi

lety 1263 – 1265, tedy dříve než Nová Plzeň. Město nebylo vybaveno vesnickým a pozemkovým vlastnictvím jako tomu bylo u Plzně a u jiných měst (Čechura 1984, 63). Před založením města náležely k Českým Budějovicím vsi, které město získalo při svém založení během směně pozemků s okolními pozemkovými vlastníky, jako byly Stradonice (Novum Forum), Plav, dvůr Malšice a ves Záboří (Čapek 2012, 145–146).

Rozvoj města zpočátku stagnoval. Avšak podle berních rejstříků v době předhusitské Českým Budějovicím náleželo 12 vsí a dvorů - Mladé, Vráto, Pohůrka, Suché Vrbné, Hlinsko, Dubičné, Šindlovy Dvory, Vesce, Haklovy Dvory, České Vrbné a Litvínovice (Čechura 1985, 66). České Budějovice si tedy v počtu městských vsí a dvorů vedly o něco lépe (Plzeň v době předhusitské náleželo jen 7 vsí z toho 2 jen z části a 2 dvory). Obě města byly ještě v době předhusitské vybaveny důležitými privilegii v oblasti obchodní a právní. Nejdůležitější však bylo mílové právo, které Plzeň dostává roku 1341 (Listář I., č. 50, s. 53–54), tedy o deset let dříve než České Budějovice, které dostávají mílové právo od Karla IV. v roce 1351 (CIM II, č. 312, s. 455–457). Obě města zastávaly důležitou roli v zahraničním obchodu.

V době pohusitské tak jako v Plzni i v Českých Budějovicích jsou od poloviny 16. století obyvatelé městských vsí nazýváni jako poddanými města (Čechura 1985, 73).

V době pohusitské České Budějovice uskutečnili jen jeden nákup, a to v roce 1505 kdy kupuje ves Roudnou (Čechura 1985, 70). Větší nákupy uskutečňuje město až později. Po třicetileté válce České Budějovice na rozdíl od Plzně přikupovaly celé panství (Malivánková-Wasková 2015, 78). Plzeň se v nákupu držela a přikupovala jen jednotlivé dvory. Na konci patrimoniálního období si České Budějovice vedly lépe v počtu vsí, než Plzeň. Ty vlastnily 43 celých vsí a 11 zčásti. Plzeň jen 28 celých vsí a 4 necelé (Malivánková-Wasková 2015, 21).

Tak jako v případě Plzně vsi se koncentrují do vzdálenosti 7,5 km od městského jádra (Čapek 212, 153) a v pozdějších letech, kdy město přikupuje další vsi, vsi překračují i okruh jedné míle (Kavka 1965, 41–43). Vesnice jsou většinou malého počtu, ale liší se v půdorysném uspořádání. V Plzni převažují vsi návesního typu, kdežto v Českých Budějovicích ulicovitého typu se čtvercovou návší (Čapek 2012,155). Pro agrární výrobu na tom byla města podobně. Podle bonitních tříd a rozboru půd se v nejbližším okolí města nacházela nejkvalitnější půda a v okrajových částech pak méně kvalitní. Lze tedy uvažovat, že většina těchto městských vsí a dvorů byla zemědělsky založena. Jak můžeme vidět, vybavení města městskými vsi v jeho počátcích v době předhusitské nebylo nikterak neobvyklé.

ZÁVĚR

Plzeň při svém založení byla vybavena jako jedno z mála měst velkým pozemkovým vlastnictvím, kdy od Václava II. dostala 168 lánů pozemků. Plzeň se tak mohla v době předhusitské opírat o venkovské zázemí v podobě šosovních vsí, které sloužily k hospodářskému posílení města a mohly taktéž zatraktivnit Novou Plzeň, k níž bylo připojeno celkem šest celých vesnic (Malice, Skvrňany, Doudlevice, Černice, Útušice, Raodbyčice) a tři necelé (Božkov, Koterov, Lobzy). Ihned po svém založení obdržela Plzeň ves Skvrňany a Doudlevice, a to pravděpodobně formou Václavovy nucené směny. Ostatní vsi získala až o něco později (Božkov 1338, Koterov 1369, Útušice 1393, Černice 1402, Radobyčice 1418), přestože některé z nich existovaly již v době založení Plzně, což dokazují dosavadní archeologické výzkumy v intravilánech obcí (např. Černice). Starší literatura (Strnad 1882; Vojtíšek 1920) uvádí do doby předhusitské i ves Lobzy, ale podle berních rejstříků z let 1418–1421 se Lobzy do vlastnictví města dostaly až v době pohusitské. Kromě šosovních vsí se Plzeň hospodářsky opírala o několik hospodářských dvorů, které vystavěli plzeňští měšťané (Lochotín a Hradiště).

Výše zmíněné vsi tvořily malé semknuté území táhnoucí se jižně až jihovýchodně od centra, přičemž výjimku představovaly Skvrňany, které k Plzni přiléhaly ze západu. Celé toto pásmo vesnic se vyznačuje nejkvalitnější půdou v regionu, mohly tedy sloužit jako hospodářské posílení v oblasti zemědělství. Pro půdorysnou strukturu je charakteristický návesní typ, výjimku tvoří jen ves Skvrňany a Doudlevice, kde jsou vzhledem k jejich staršímu původu vesnické usedlosti osově navázány na komunikaci.

Během husitských válek a krátce po nich se Plzeň začala aktivně starat o trvalejší poddanskou držbu. Město začalo podnikat v režijním hospodářství a začalo se rozšiřovat směrem do svého zázemí. Dříve šosovní vsi s Plzeň konvertovala do vsí poddanských. Tato transformace začala během 30. až 50.

let 15.století. Všechny vsi si Plzeň nechala intabulovat do desek zemských ve znění, že vsi městu patřily již od nepaměti. Krátce po konverzi šosovních vsí se Plzeň zaměřila na zádušní majetek. Záduší představovalo běžnou komponentu městského velkostatku. První zádušní vsi začala Plzeň získávat již v roce 1485. Přebrala jak minoritský majetek, tak i zádušní majetek kostela sv. Bartoloměje. Na přelomu 50. a 60. let 15. století získala platy ze záduší špitálu sv. Máří Magdaleny. Převzetí špitálního a minoritského majetku stálo u základů plzeňského velkostatku.

Od druhé poloviny 15.století se Plzeň zaměřuje na přímé nákupy a začíná vykupovat malé trvrze, celé vesnice, zemskodeskové dvory a plužiny zaniklých osad a snaží se o scelování území ohraničené dříve šosovními vesnicemi. Své nákupy směřovala na sever podél Mže a Úslavy. Tyto lokality navazují na již ovládané území. Lze tedy hovořit o systematickém rozšiřování bezprostředního venkovského zázemí. Dbala tak na územní celistvost, která byla jednou z primárních zásad při budování velkostatku.

Jak již bylo zmíněno, na vesnicích získaných po husitských válkách lze pozorovat expanzi na jih až severozápad a některé vsi, které město kupuje, překračují i jednu míli. Půdorysná struktura vsí má tendenci k pravidelným ortogonálním půdorysům, na které mohl mít vliv urbanismus města. Plužin se objevují nejčastěji záhumenicové. Z pohledu kvality půdy se Plzeň začala rozšiřovat k méně hodnotným půdám, přesto na jí odkoupených vsích fungovaly režijní podniky, které měly taktéž přispět k zajištění stabilního přísunu zemědělských produktů pro trh.

Účelem práce bylo nastínit problematiku vývoje venkovského zázemí města Plzně od jejího založení až po zánik panství. Cílem bylo postihnout vývoj městského velkostatku, teritorializaci městských vsí a řešení otázek spojených s ekonomikou a hospodářským potenciálem zázemí. Pro lepší vizualizaci teritoriálního rozsahu byly vytvořeny rekonstrukční mapy, které

ukazují na postupný vývoj městského velkostatku od 14. století až do roku 1848, a to včetně rekonstrukčních map znázorňujících typy krajin a půd, charakter klimatu a bonitu půdy. Pro tuto studii jsem především využila kartografických pramenů, avšak pro hlubší studium problematiky je zapotřebí i jiných metod. Jak již bylo řečeno úvodem, studium města a jeho venkovského zázemí je mnohvrstevnaté a k pochopení problematiky je potřeba využít interdisciplinárních přístupů, a to z pohledu řady oborů jako jsou sociální, hospodářské a právní dějiny, archeologie, toponomastika, stavební historie, dějiny umění a řady dalších.

SUMMARY

The topic of my thesis is aimed to a study of urban villages and courtyards of the City of Pilsen from the Middle Ages to the modern era. We observe the evolution of the rural environment from the foundation of city at the turn of the fourteenth century when the stable environment was created in the form of urban villages to the process of transformation of these villages into the vassal villages. The aim of the thesis is then to express the evolution of larger urban farmsteads and territorialization of urban villages and the solution of questions associated with economics and economic potential of the environment. Reconstruction maps of the City of Pilsen and its environment created via geographical information systems what point out the progressive evolution of a lager urban farmstead from the fourteenth century to the 1848 A.D. and also including reconstruction maps representing types of landscapes and estates, the character of the climate and the credit worthiness of the estates are a part of the thesis.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Obr. I: Mapa krajiny Plzně.

Obr. II: Půdní mapa Plzně.

Obr. III: Klimatická mapa Plzně.

Obr. IV: Rozdělení majetku před založením Nové Plzně.

Obr. V: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů v kruhu jedné míle od založení Plzně až do roku 1418.

Obr. VI: Teritoriální rozsah městských vsí od roku 1419 - 1. pol. 16. století; Plzeň své nákupy cílí na sever podél Mže a Úslavy

Obr. VII: Teritoriální rozsah městských vsí od 2. pol. 16. století - 1599.

Obr. VIII: Teritoriální rozsah městských vsí roku 1600 - 1699.

Obr. IX: Teritoriální rozsah městských vsí od roku 1700 až do zániku panství (1848).

Obr.X: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů do roku 1418 v okruhu tzv. staročeské míle (7,5km), kdy vsi tvořily malé semknuté území.

Obr. XI: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů do roku 1418, kdy katastry vsí na sebe navazují.

Obr. XII: Bonita půda městských vsí.

Obr. 1: Mapa stabilního katastru obce Skvrňany z roku 1838.

Obr. 2: Mapa stabilního katastru obce Doudlevice z roku 1838.

Obr. 3: Mapa stabilního katastru obce Koterov z roku 1838.

Obr. 4: Mapa stabilního katastru obce Radobyčice z roku 1838.

Obr. 5: Mapa stabilního katastru obce Černice z roku 1838.

Obr. 6: Mapa stabilního katastru obce Božkov z roku 1838.

Obr. 7: Mapa stabilního katastru obce Útušice z roku 1838.

Obr. 8: Mapa stabilního katastru obce Lobzy z roku 1838.

Obr. 9: Mapa stabilního katastru obce Bolevec z roku 1838.

Obr. 10: Mapa stabilního katastru obce Hradiště z roku 1838.

Obr. 11: Mapa stabilního katastru obce Senec z roku 1838.

Obr. 12: Mapa stabilního katastru obce Druztová z roku 1838.

Obr. 13: Mapa stabilního katastru obce Chrást z roku 1838.

Obr. 14: Mapa stabilního katastru obce Dolany z roku 1838.

Obr. 15: Mapa stabilního katastru obce Zruč z roku 1838.

Obr. 16: Mapa stabilního katastru obce Dýšina z roku 1838.

Obr. 17: Mapa stabilního katastru obce Horomyslice z roku 1838.

Obr. 18: Mapa stabilního katastru obce Střapole z roku 1838.

Obr. 19: Mapa stabilního katastru obce Sedlecko z roku 1838.

Obr. 20: Mapa stabilního katastru obce Smědčice z roku 1838.

Obr. 21: Mapa stabilního katastru obce Doubravka z roku 1838.

Obr. 22: Mapa stabilního katastru obce Ejpvovice z roku 1838.

Obr. 23: Mapa stabilního katastru obce Kyšice z roku 1838.

Obr. 24: Mapa stabilního katastru obce Ledce z roku 1838.

Obr. 25: Mapa stabilního katastru obce Bušovice z roku 1838.

Obr. 26: Mapa stabilního katastru obce Letkov z roku 1838.

Obr. 27: Mapa stabilního katastru obce Habrová z roku 1838.

Obr. 28: Mapa stabilního katastru obce Bukovec z roku 1838.

Obr. 29: Mapa stabilního katastru obce Červený Hrádek z roku 1838.

Obr. 30: Mapa stabilního katastru obce Újezd z roku 1838.

Obr. 31: Mapa stabilního katastru obce Nová Huť z roku 1838.

Obr. 32: Mapa stabilního katastru obce Nová Hospoda z roku 1838.

Obr. 33: Plán reliktní zániklé vsi Borek (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012).

Obr. 34: Plán zániklé vsi Kokot (Buračinská 2008).

Obr. 35: Plán zániklé vsi Zábělá (Vařeka – Rožmberský – Holata – Schejbalová 2012).

PRAMENY

AČ II, XXXVII: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. (Palacký, F. - Kalousek, J., ed.). Praha 1840–1898.

Benedicti Minoritae Dicti Chronica: Benedicti minoritae Dicti Chronica et eius continuatio. ed Ladislav Dušek, in: Zakony Franciszkanské w Polsce I. Franciszkanie w Polsce sredniowiecznej 2,3. Francizkanie na ziemiach polskich. Red. Jerzy Klocziwski, Kraków 1993.

CDB I: Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemiae II (Friedrich, G., ed.). Pragae 1904.

CDB II: Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemiae II (Friedrich, G., ed.). Pragae 1912.

CDB V/1: Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemiae V/1 (Šebánek, J.–Dušková, S.). Pragae 1974.

CIM IV: Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV. Privilegia nekrálovských měst českých (Haas, A., ed.). Praha 1954 – 1961.

Doskočil, K. 1953: Berní rula: souhrnný index obcí, osad a samot k berní rule. 2, Popis Čech r. 1654. Praha..

EIN BERNAREGISTER: Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379 (Emler, J., ed.). Prag 1876.

Chronicon Thietmari: Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon (Holtzmann, R., ed.), Berlin 1996.

LE II: Libri erectionum archidioecesis pragensis II (Borový, C., ed.). Pragae 1878.

LC: Libri confirmatiounum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioscesim (Tingl, F. A. – Emler, J., ed.) Praha 1878 – 1889, 1927.

Listář I: Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad I (Strnad, J., ed.). Plzeň 1891.

Listář II: Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II (Strnad, J., ed.). Plzeň 1905.

RBM I: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I (Erben, J. K., ed.). Praegae 1855.

RBM II: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (Emler, J., ed.). Praegae 1882.

RBM III: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III (Emler, J., ed.). Praegae 1890.

RBM IV: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV (Emler, J., ed.). Praegae 1892.

RTT I: Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum II (Emler, J., ed.). Praha 1870.

SOUDNÍ AKTA: Soudní akta konzistoře pražské IV (Tadra, F., ed.). Praha 1898.

Schaller, J. 1788: Topographie des Königreich Böhmen. Prag

TEREZIÁNSKÝ KATASTR II: Tereziánský katastr český. Svazek 2. Rustikál. Kraje K–Ž (Chalupa, A. a kol., ed.). Praha 1966.

ARCHIV MĚSTA PLZNĚ

AMP, SL, inv.č.52, sign. I 381

AMP, SL, inv. č. 107, sign. I 500

AMP, SL, inv.č. 107, sign. I 500, inv. č. 132, sign. I 501M

AMP, SL, inv. č. 122, sign. I 491

AMP, SL, inv. č. 122, sign. I 1491, inv. č. 123, sign. 123

AMP, SL, inv. č. 124, sign. I 493

AMP, SL, inv. č. 132, sign. I 501

AMP, SL, inv. č. 281, sign. I 403

AM Plzeň, iv. č. 214, sign. 1c19, s. 158v

AM Plzeň, AMP, sign. I 381

AMP, AM Plzeň, inv. č. 39, sign.1b41, p. 218

AMP, AM Plzeň, inv. č. 214, sign.1c19, s.91r

AMP AM Plzeň, ivn.č.245, sign. 1d17

AMP, AM Plzeň, inv. č. 237, sign. 1d9

AMP, AM Plzeň, RMR III/4/IX b 12/16,20

AMP, AM Plzeň, RMR III 8/IX b 21/4

RMR III 8/IX b 21/4

RMR III 8/IX b 21/11

AMP, AM, Plzeň, RMR III /4/ IX b 12/16,20

POUŽITÁ LITERATURA

Anderle, J. – Švábek, V. 1990: Tvrze v rokycanském okrese I, Sborník muzea dr. B. Horáka v Rokycanech 3, 3–25.

Anderle, J. – Rožmberský, P. 1994: Zaniklý Kokot, ves a šlechtická sídla, Castellologica Bohemica 4, 175–184.

Bakala, J. 1973: Monopolizace tržních vztahů a mílové právo ve městech severní Moravy a Opavska do počátku 15. století, Časopis Slezské muzeum 22, série B, 50–63.

Bakala, J. 1976: Urkundenzeugnisse von der Weichbildverfassung in den mähri - schen Städten des Magdeburger und Leobschützer Rechtes, *Folia diplomatica* 2, 77–86.

Bakala, J. 2002: Staré Město a založení Fryštátu, In: *Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Výbor z článků a studií*, Brno, 33–49.

Bašta, J. – Baštová D. 1988: K problematice počátků a vývoje slovanských hradišť v západních Čechách, *Studia mediaevalia Pragensia* 1, 9–31.

Beneš, A. 1968: Plzeň, okr. Plzeň-město, In: *BZO* 5/1967, 28.

Beneš, A. – Břicháček, P. 1977: Černice, okr. Plzeň-jih, In: *Výzkumy v Čechách* 1974, 27.

Bělohlávek, M. 1965: Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788. Plzeň.

Bělohlávek, M. 1976: Úpadek a doba ponížení 1266 – 1846, In: *Tisíc let Starého Plzeňce, bývalé Staré Plzně, 976 – 1976*. Plzeň.

Bělohlávek, M. 1997: Plzeňská předměstí. Plzeň.

Brož, V. 1931: Pomístné názvy na Plzeňsku. Plzeň.

Břicháček, P. 2002: Nové nálezy z Vochova, In: *Pěší zóna* 10, 15–16.

Čapek, L. 2012: Město České Budějovice a jeho zázemí ve vrcholném středověku, *Archaeologia historica* 37, 143–164.

Čechura, J. 1985: České Budějovice – příklad vytváření městského velkostatku, *Jihočeský sborník historický* 54, 161–172.

Čepek, L. a kol. 1961: Geologická mapa ČSSR. Mapa předčtvrtohorních útvarů. List M-33-XX Plzeň. Praha.

Černý, V. 1930: Hospodářské instrukce: přehled zemědělských dějin v době patrimonijního velkostatku v 15. – 19. století, Praha: Československá akademie.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.

Dubová, M., 1990: Příspěvek k počátkům slovanského osídlení Plzeňska. In: Příspěvky k archeologii západních Čech, Zprávy Československé společnosti archeologické. Supplementum 11, 28–54. Praha.

Dubová, M. – Nechvátal, B. 1996: Středověká hrnčířská pec v Plzni - Lochotínské ulici, Sborník ZČM v Plzni, Historie 13, 41–74.

Doležel, J. 2000: K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411, In: Brno a jeho region. Mediaevalia archaeologica 2. Praha - Brno, 159–259.

Douša, J. 2014: Hospodářský a urbanistický vývoj 1437-1526, In: J. Douša – M. Malivánková-Wasková (eds.), Dějiny města Plzně do roku 1788. Plzeň. stránky doplnit

Dudková, V. 2008: Roudná. In: Dudková, V. – Orna, J. – Vařeka, P., Hledání zmizelého. Archeologie zaniklých vesnic na Plzeňsku. Katalog výstavy, 61. Plzeň.

Dunder, J. 1845: Království české statisticky polohopisně popsané I. Praha.

Dragoun, Z. – Smetánka, Z. – Klápště, J. 1983: Příspěvek ke studiu zemědělského zázemí středověké Prahy, Archeologické rozhledy 35, č. 4, 387–426.

Foster, L. 2003: Plzeň – Černice. Nálezová zpráva o archeologické akci. č.j. 181/2003.

Foud, K. – Karel, T. 1998: Lidová architektura – město Plzeň. Plzeň.

Fryda, F. – Hus, M. 1989: Archeologický výzkum ve Starém Plzenci, *Archaeologia historica* 14, 219–232.

Galetič, J. a kol. 2013: Úvod do ArcGIS 10. Olomouc.

Hoffmann, F. 1961: Jihlava v husitské revoluci. Havlíčkův Brod.

Hoffmann, F. 1992: České město ve středověku. Praha.

Hoffmann, F. 2009: Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha

Janáček, J. 1977: Městské finance a investice: Praha 1420 – 1547, *Český časopis historický* 25, 408–426.

Janeček, M. a kol. 1999: Bolevec a okolí. Plzeň.

Janoušek, E. 1931: Několik úvah o patrimoniálních archivech, In: Vojtíšek, V. a kol. (ed.), *Sborník prací věnovaných prof. Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám*. Praha, 177–191.

Ježek, M. 1997: Hospodářský region středověkého města, In: Maříková-Kubková, J. – Klápště, J. – Ježek, M. – Meduna, P. (eds.), *Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richterovi a Zdeňkovi Smetánkovi*. Praha, 309–320.

Jílková, E. 1958: Nejstarší a nejmladší horizont západočeské mohylové keramiky na pohřebišti v Plzni – Nové Hospodě, *Památky archeologické* 49, 312–347.

Karlová, Š. 2008: Plzeňský špitál sv. Máří Magdaleny ve středověku (1320–1526), In: Stočes, J. – Karlová, Š. – Krček, J. – Gibalová, A. (eds.), *Scamna super Misam I.* Plzeň, 147–159.

Kejř, J. 1998: Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha.

Klápště, J. 1997: Das Mittelalterliche Most und das Moster Land: Die Stadt und ihre Region, In: Maříková-Kubková, J. – Klápště, J. – Ježek, M. – Meduna, P. (eds.), *Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richterovi a Zdeňkovi Smetánkovi.* Praha, 327–341.

Korte, G. 2000: *The GIS Book.5.* OnWord Press.

Lhoták, J. 2013: Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku, *Český časopis historický* 111/3, 517–562.

Lhoták, J. 2015: Velkostatek města Sušice: Od městských (šosovních) vesnic k robotní abolicí a jejím výsledkům. Praha. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická

Macek, J. 2001: Víra a zbožnost jagellonského věku. Praha.

Macháček, F. 1931: Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska. Plzeň.

Macháček, F. 1941: Plzeňský kraj. Plzeň.

Malivánková-Wasková, M. 2014: Hospodářský a urbanistický vývoj 1437-1526, In: Douša, J. – Malivánková Wasková, M. (eds.), *Dějiny města Plzně do roku 1788.* Plzeň, doplnit stránky

Malivánková-Wasková, M. 2015: Formování a vývoj panství města Plzně. In: *Sborník archivních prací. Odbor archivní správy a spisové služby MV.* Praha, roč. 65, č. 1, 3–98.

Metlička, M. – Uherský, M. 2007: Zaniklá středověká vesnice v lese Zábělá, k. ú. Chrást u Plzně, SZM – Historie 18, 116–137.

Metlička, M. – Řezáč, M. 2009: Starý Plzenec, okr. Plzeň - jih, In: Výzkumy v Čechách 2006, stránka!

Metlička, M. 2005: Staro- až mladohradištní sídliště v Plzni – Karlovarské ulici – Alt- bis jungburgwallzeitliche Siedlung in Pilsen-Karlovarská Straße, In: Archeologie doby hradištní v Čechách. Plzeň, 134–162.

Mezník, J. 1960: Venkovské statky brněnských měšťanů ve 14. a 15. století, Sborník Matice moravské 79, 129–147

Mendl, B. 1916: Hospodářské a sociální poměry v městech Pražských v letech 1378–1434, Český časopis historický 22, 54–57, 422–445

Nováček, K. 1999: Újezd. Nálezová zpráva o archeologické akci. č. j. 3705/2001.

Nováček, K. – Široký, R. – Kaiser, L. 2004: Zapomenutá Plzeň, Počátky města pod přemyslovským hradem, Archeologické rozhledy 56, 798–827.

Nováček, K. – Široký, R. 2004: Prvních sto let. Počátky Nové Plzně z pohledu archeologie, In: Minulostí západočeského kraje 39. Plzeň, 7–51.

Nováček, K. – Stočes, J. – Široký, R. – Malivánková-Wasková, M. 2014: Počátky nové Plzně a její vývoj do husitství, In: Douša, J. –Malivánková-Wasková, M. (eds.), Dějiny města Plzně do roku 1788. Plzeň, stránky.

Nový, R. 1971: Hospodářský region Prahy na přelomu 14. a 15. století, Československý časopis historický 19, 397–418.

Pešta, J. 2005: Encyklopedie českých vesnic díl III – západní Čechy. Plzeň.

Procházka, R. – Doležel, J. 2000: Současný stav poznání počátků jihomoravských měst, Přehled výzkumů 42, 25–74.

Pumpr, P. 2010: Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu panství na přelomu 17. a 18. století. Praha.

Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa. Studia Geographica 16. Brno.

Reitemeier, A. 2005: Pfarrkirchen in der Stadt des späten Mittelalters. Politik, Wirtschaft und verwaltung. Stuttgart

Rožmberský, P. 1982: Božkov. Nálezová zpráva o archeologické akci. č. j. 4018/1994.

Rožmberský, P. 1985: Plzeň 2-Božkov, okr. Plzeň-město, In: Výzkumy v Čechách 1982–1983, 129.

Rožmberský, P. 1995: Hrad Kyjov a Malesice, Hláska – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka 6, příloha I, 1–5.

Sedláček, A. 1905: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 13. Praha.

Sedláček, A. 1923: Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách. Praha.

Shrocker, S. 1934: Die Kirchenpflegeschafft. Die Verwaltung des Kirchenvermögens durch Laien seit dem ausgehenden Mittelalter. Paderborn.

Schlenz, J. 1928: Das Kirchenpatronat in Böhmen. Beiträge zu seiner Geschichte und rechtsentwicklung. Prag.

Smetánka, Z. – Škabrada, J. 1976: K metodice studia půdorysu české, raně středověké vesnice, Archaeologia historica 1, 55–60.

Sokol, P. 2000: Útušice. Nálezová zpráva o archeologické akci. č. j. 3708/2001.

Sokol, P. 2001: Vývoj a struktura osídlení mikroregionu Litice – Útušice (okr. Plzeň-město/Plzeň-jih), Archeologické rozhledy 53, 211–235.

Strnad, J. 1894: O založení královského města Plzně. Plzeň.

Strnad, J. 1882: Stručný nástin nenáhlého vzrostu statků města Plzně, In: Schiebl, J. (ed.), devátá zpráva vyššího reálného gymnasia v Plzni za školní rok 1881-82. Plzeň.

Šimák, J. V. 1938: České dějiny I/5. Středověká kolonisace v zemích českých. Praha.

Šimůnek, R. 2009: Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 21, Plzeň.

Šmahel, F. 1993: Husitská revoluce 1. Doba vymknutá z kloubů. Praha

Škabrada, J. – Švábek, V. 1982: Nejstarší nálezy ze stavebně-historického průzkumu Koterova a Černic, Archaeologia historica 7, 277–285.

Škabrada, J. 1996: Lidová architektura. ČVUT. Praha.

Škabrada, J. 1999: Lidové stavby. Architektura českého venkova. Praha.

Švábenský, M. 1994: K hospodářským dějinám Brna v období 1243–1411, Brno v minulosti a dnes XII, 175–253.

Tomášek, M., 1995: Atlas půd České republiky. Praha.

Tuček, J. 1998: geografické informační systémy: principy a praxe. Computer Press. Praha.

Vančura, J. 1927: Dějiny někdejšího královského města Klatov I/1, Klatovy..

Vaněček, V. 1933: Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě, 12. – 15. stol. Praha.

Vařeka, P. a kol. 2008: Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku II. Plzeň.

Vařeka, P. – Holata, L. – Rožmberský, P. – Schejbalová, Z. 2012: Vesnické zázemí středověké Nové Plzně, *Archaeologia historica* 37, 289–318.

Vladař, J. 2006: Plzeň – Černice, Selská návěs č.p. 21. Nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu. *Archiv Archeos*, č. j. 32P1/2016.

Vojtíšek, V. 1920: Z nejstarších právních dějin města Plzně. Výbor rozprav a studií. Praha.

Zeman, A. 1957: Plzeňské rybníkářství v XV. až XIX. století, *Časopis společnosti přátel starožitností* 15, 77–87.

Zilyská, B. 1998: Záduší. In: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Zdeňky Hledíkové. Praha, 535–548.

Zycha, A. 1914: Über den Ursprung der Städte in Böhmen und die Städtepolitik der Přemysliden. Praha.

Žemlička, J. 1998: Právo nucené směny při zakládání středověkých měst, *Český časopis historický* 96/3, 502–530.

Žemlička, J. 2013: K organizaci venkovského zázemí středověkých měst, *Československý časopis historický* 111, 681–727.

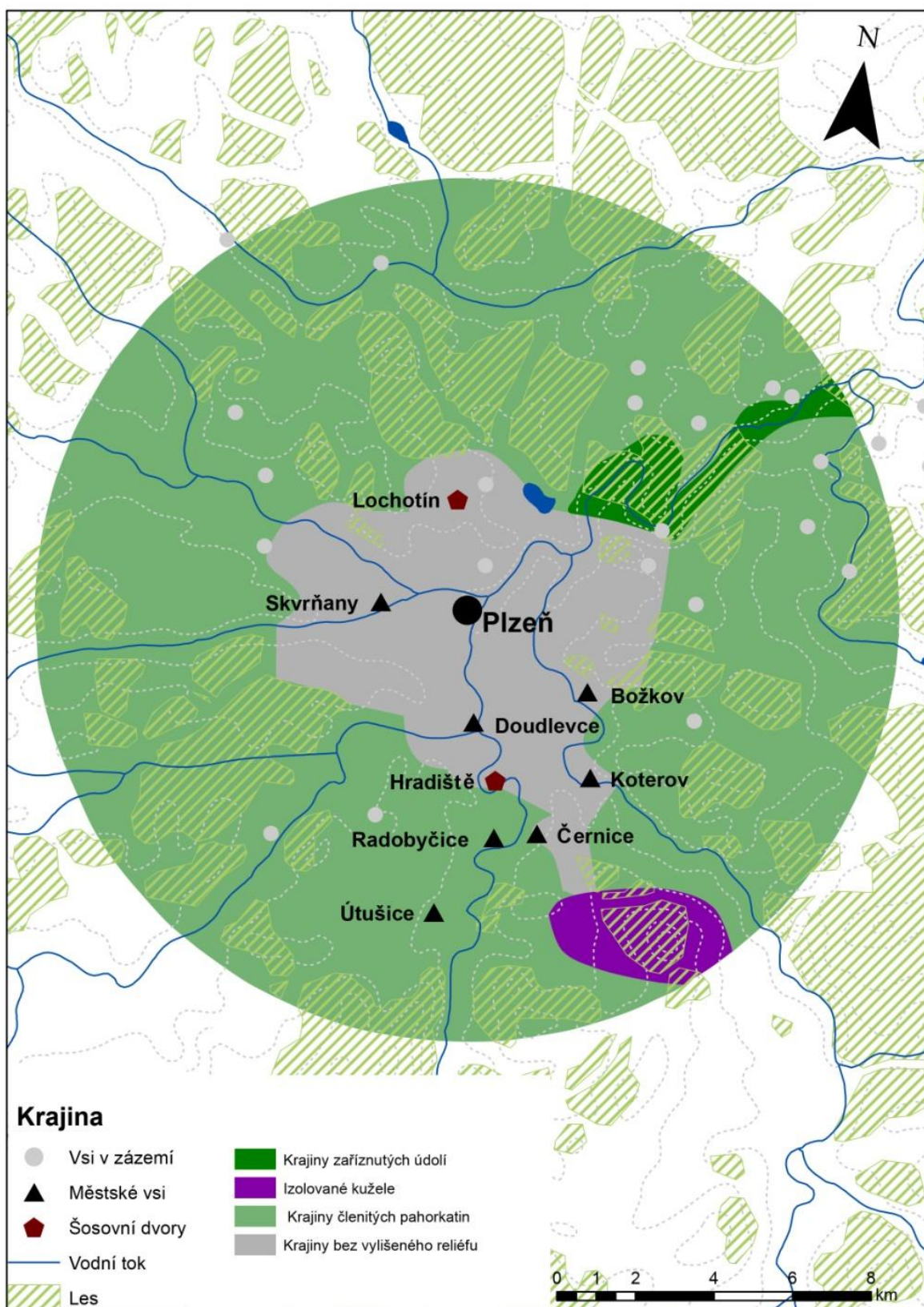
INTERNETOVÉ ZDROJE

Ústřední archiv zeměměřictví a katastru [online] [cit. 14. 4. 2019]. Dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>

Český úřad zeměměřický a katastrální [online] [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z:
<https://geoportal.cuzk.cz>

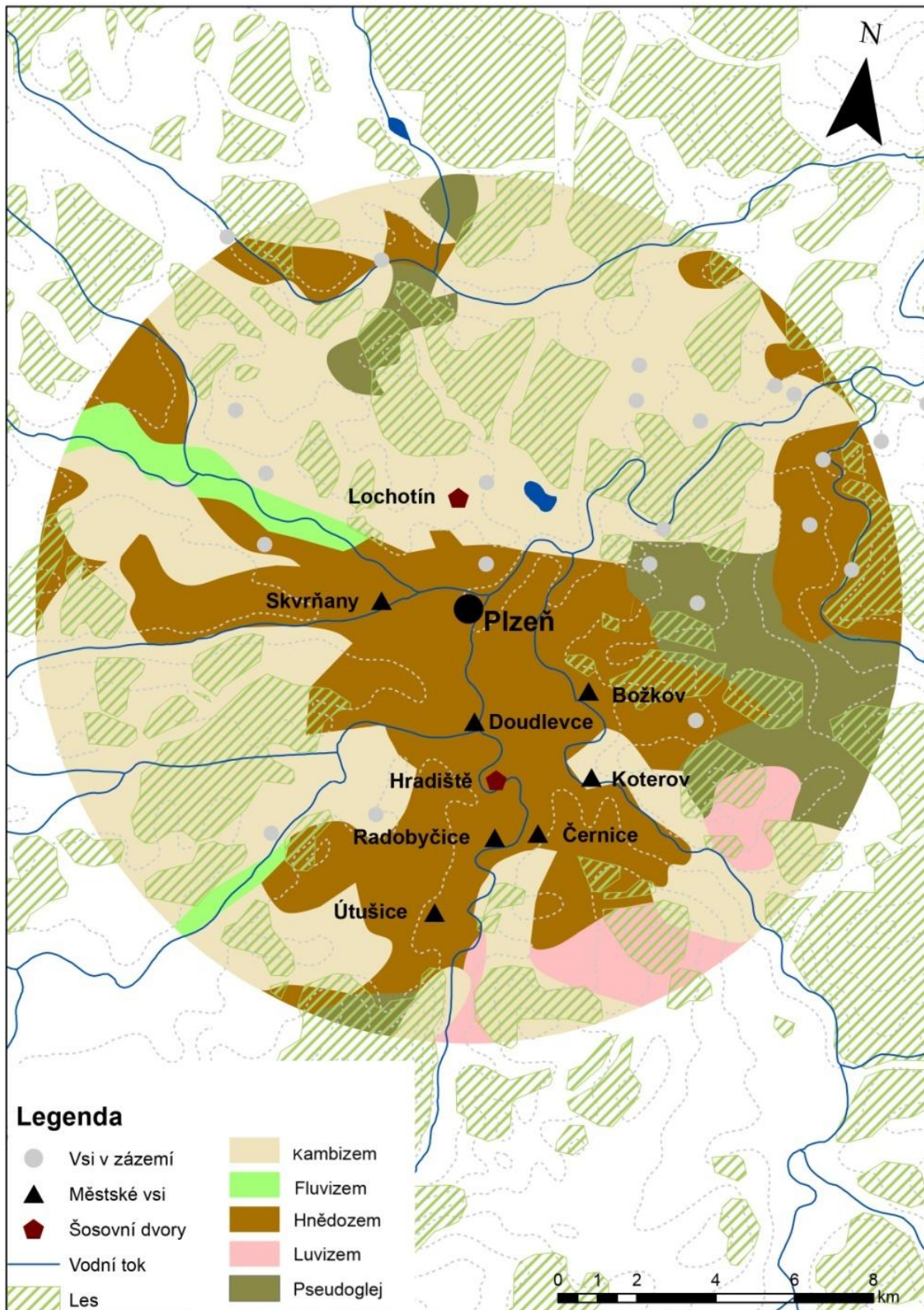
Digitální archiv AMČR [online] [cit. 14. 4. 2019]. Dostupné z:
<http://digiarchiv.arup.cas.cz>

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

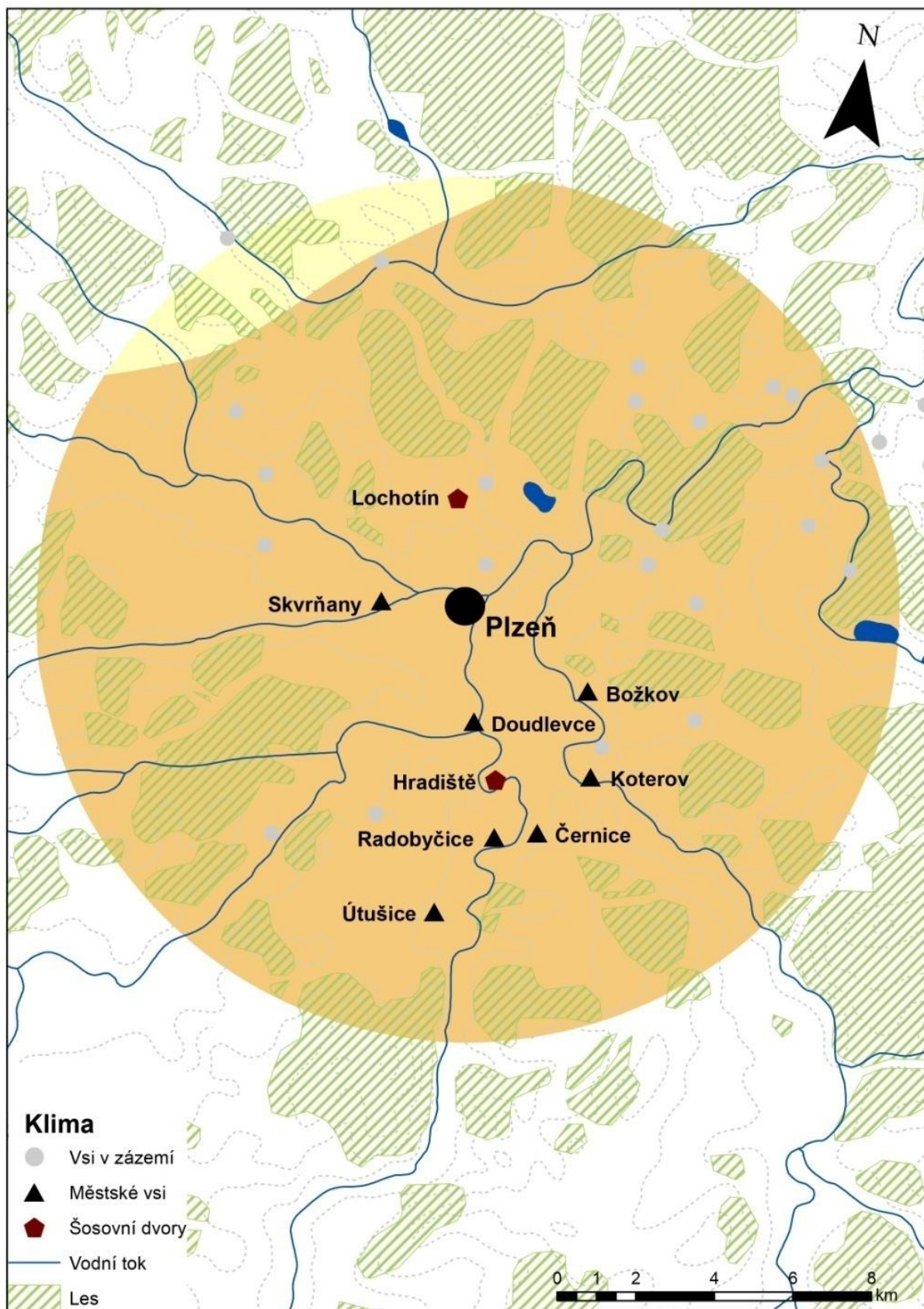
Obr. I: Mapa typů krajín v okolí Plzně.

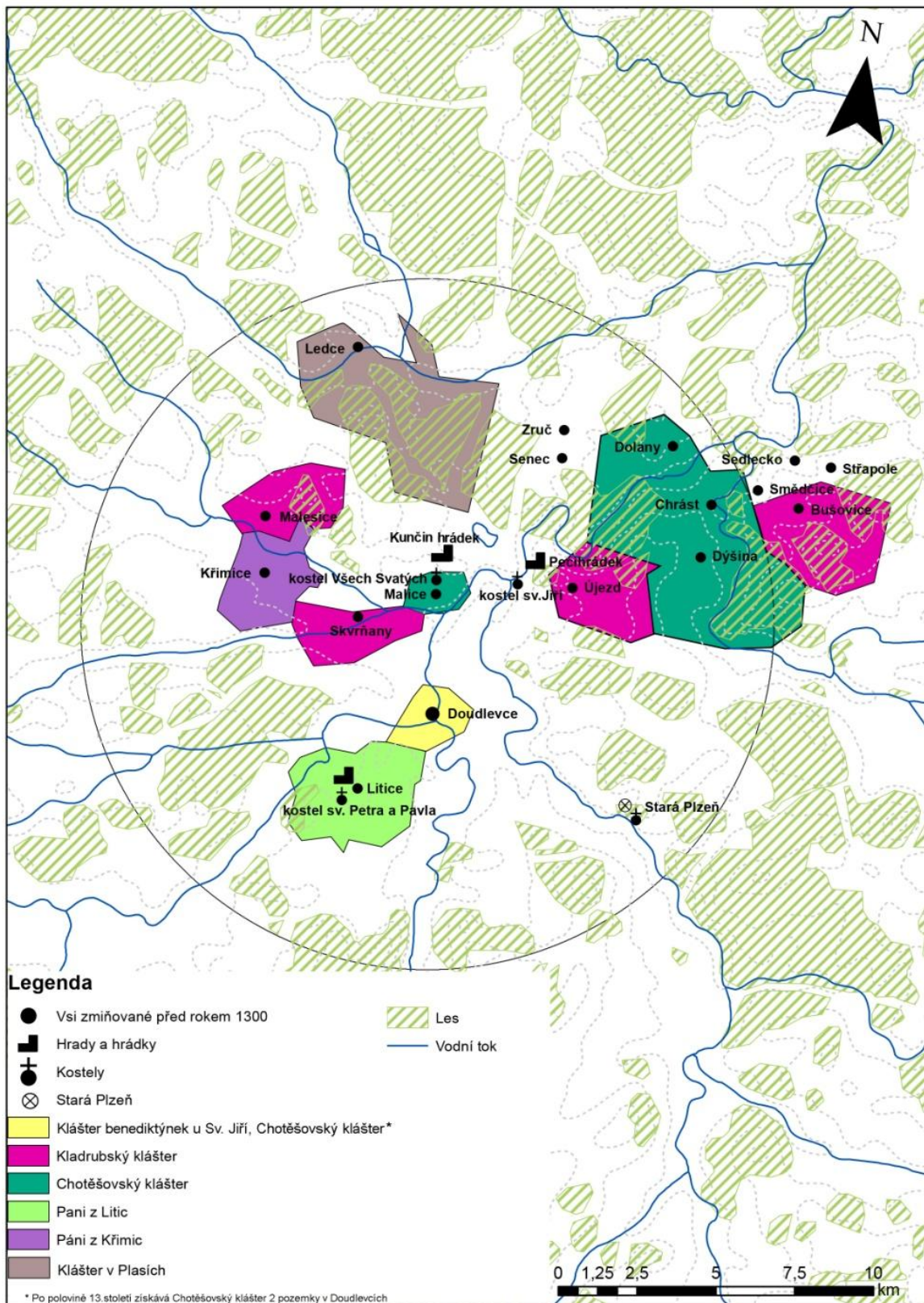
Obr. II: Typy půd v okolí města Plzně.

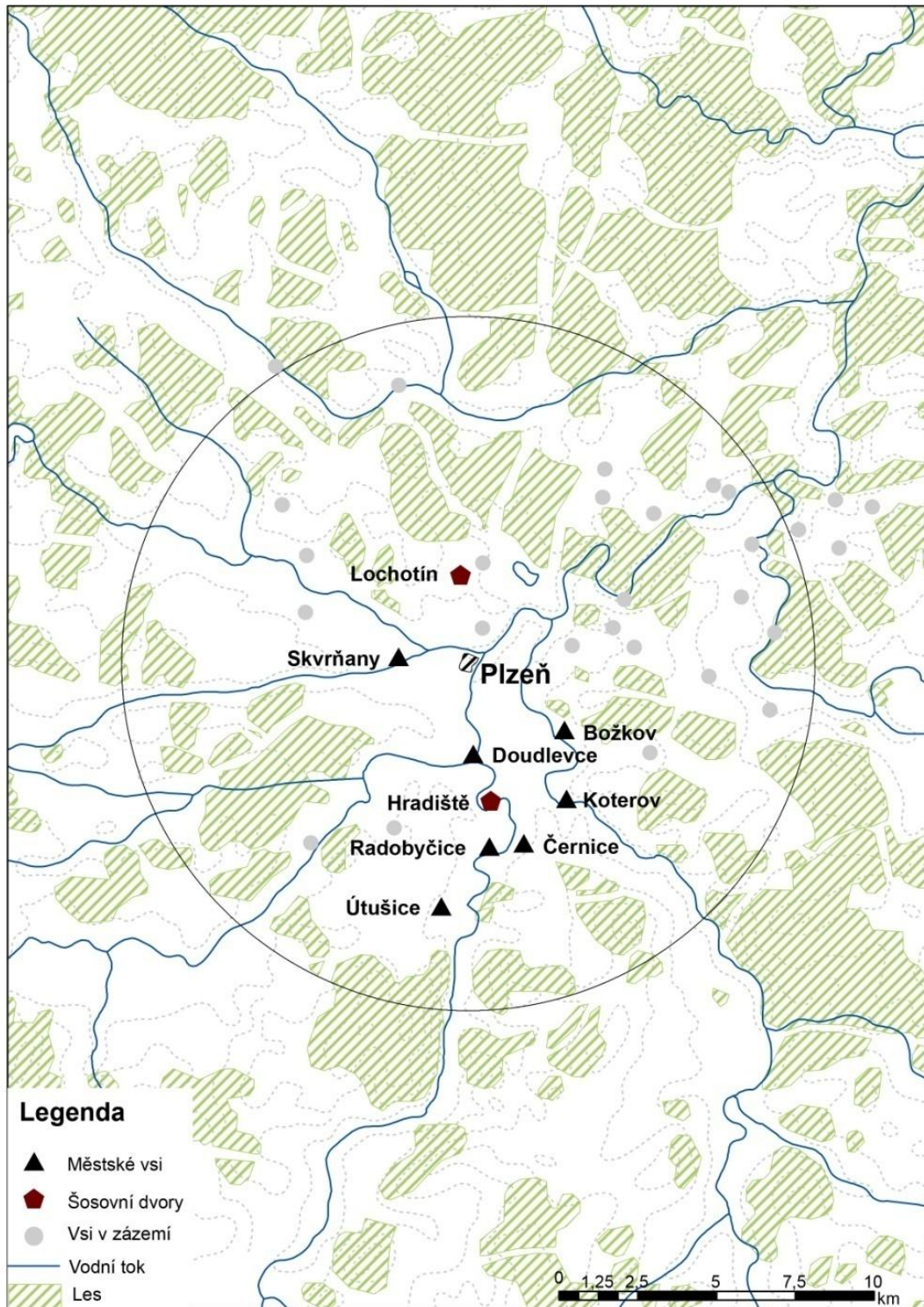
Obr. III: Klimatická mapa Plzně a okolí.

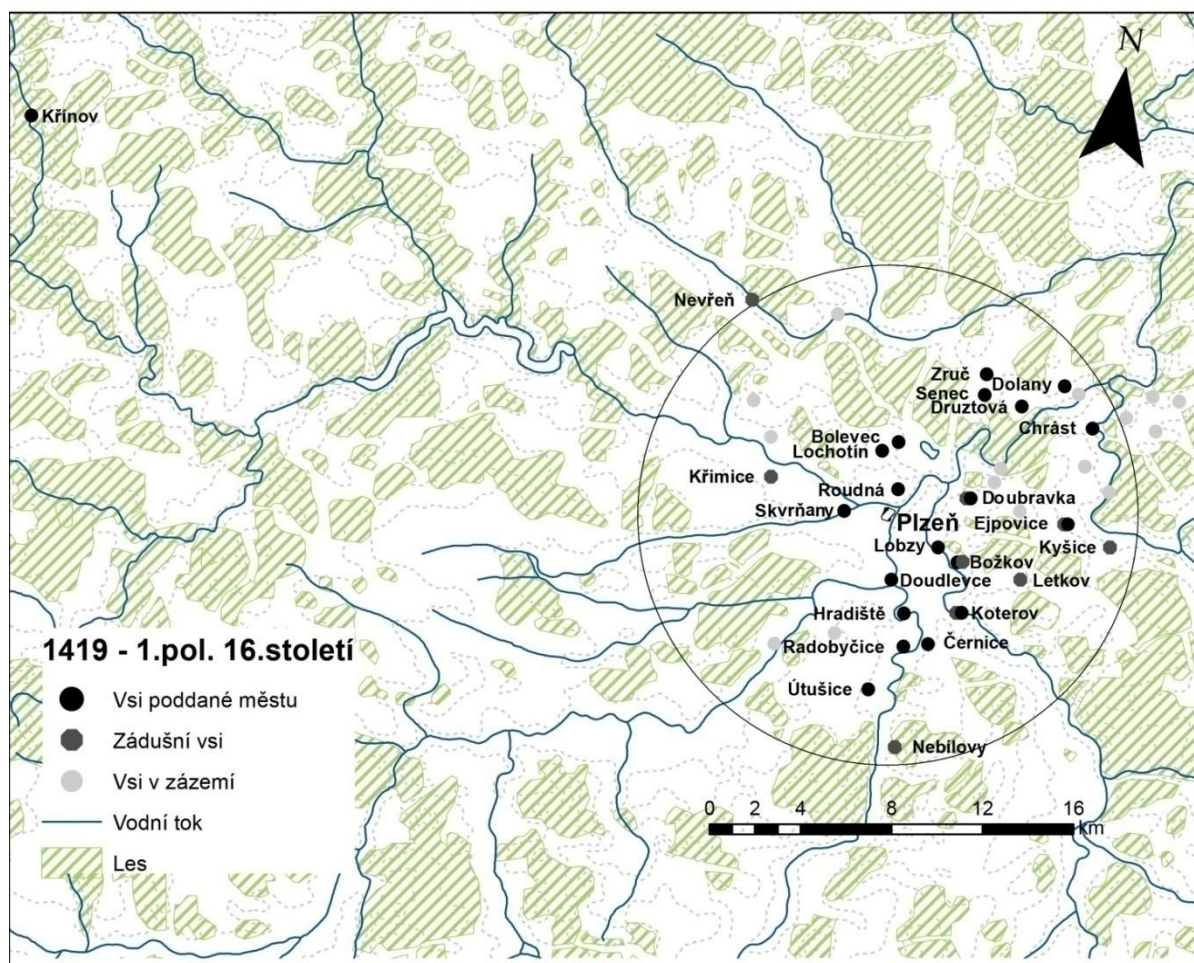
Obr. IV: Rozdělení majetku a pozemkového vlastnictví před založením Nové Plzně.

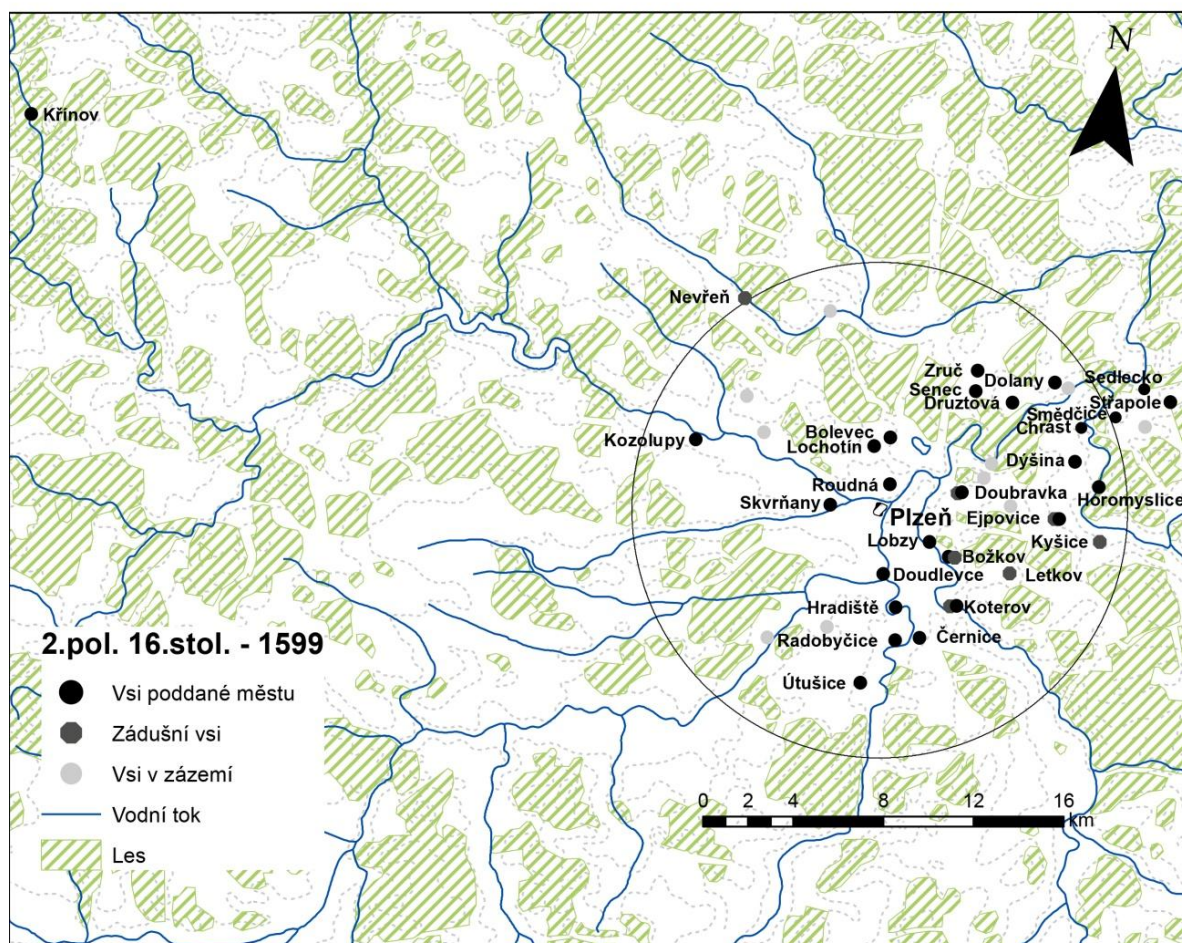
Obr. V: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů v kruhu jedné míle od založení Plzně až do roku 1418

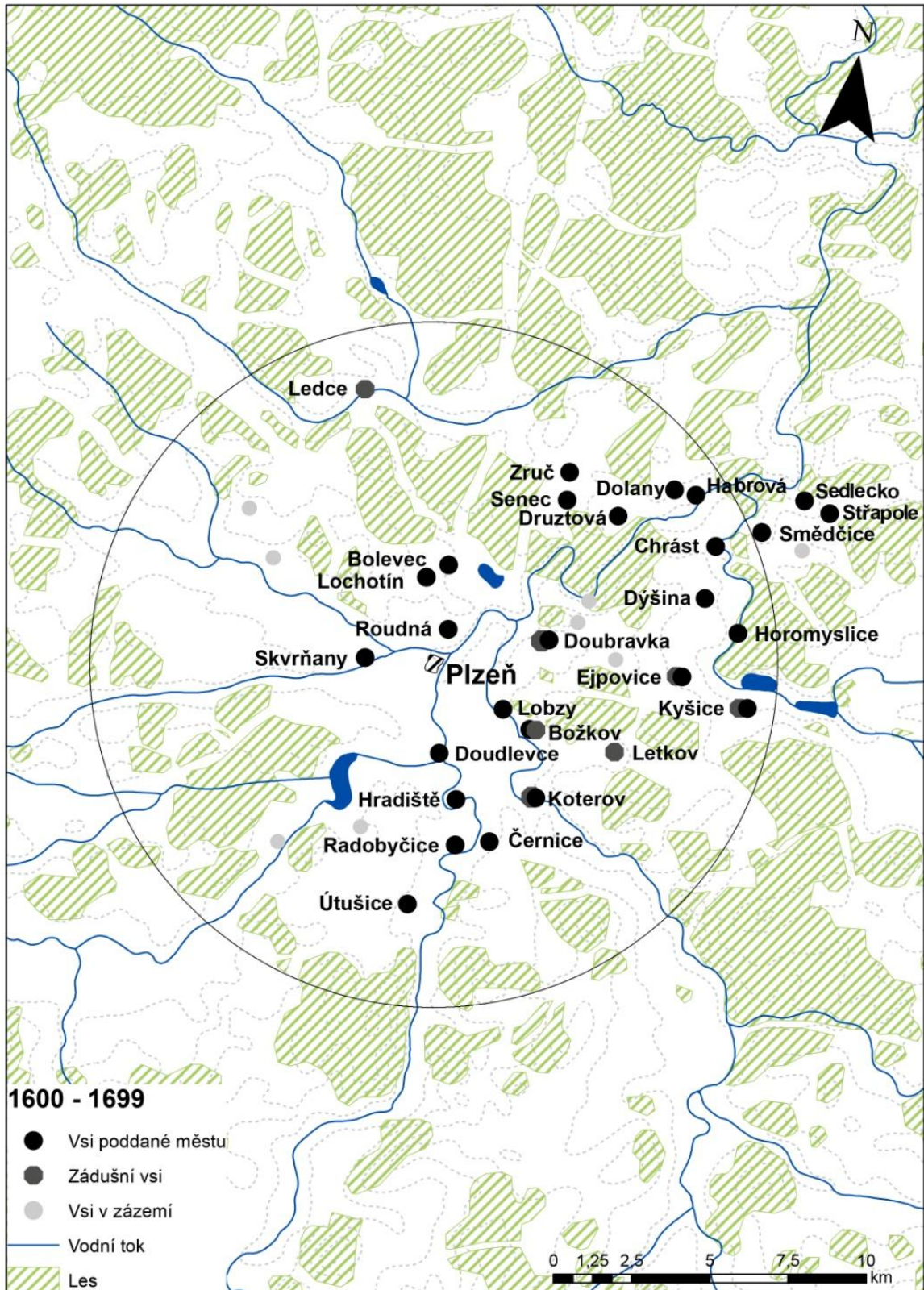
Obr. VI: Teritoriální rozsah městských vsí od roku 14179 - 1. pol. 16. století.

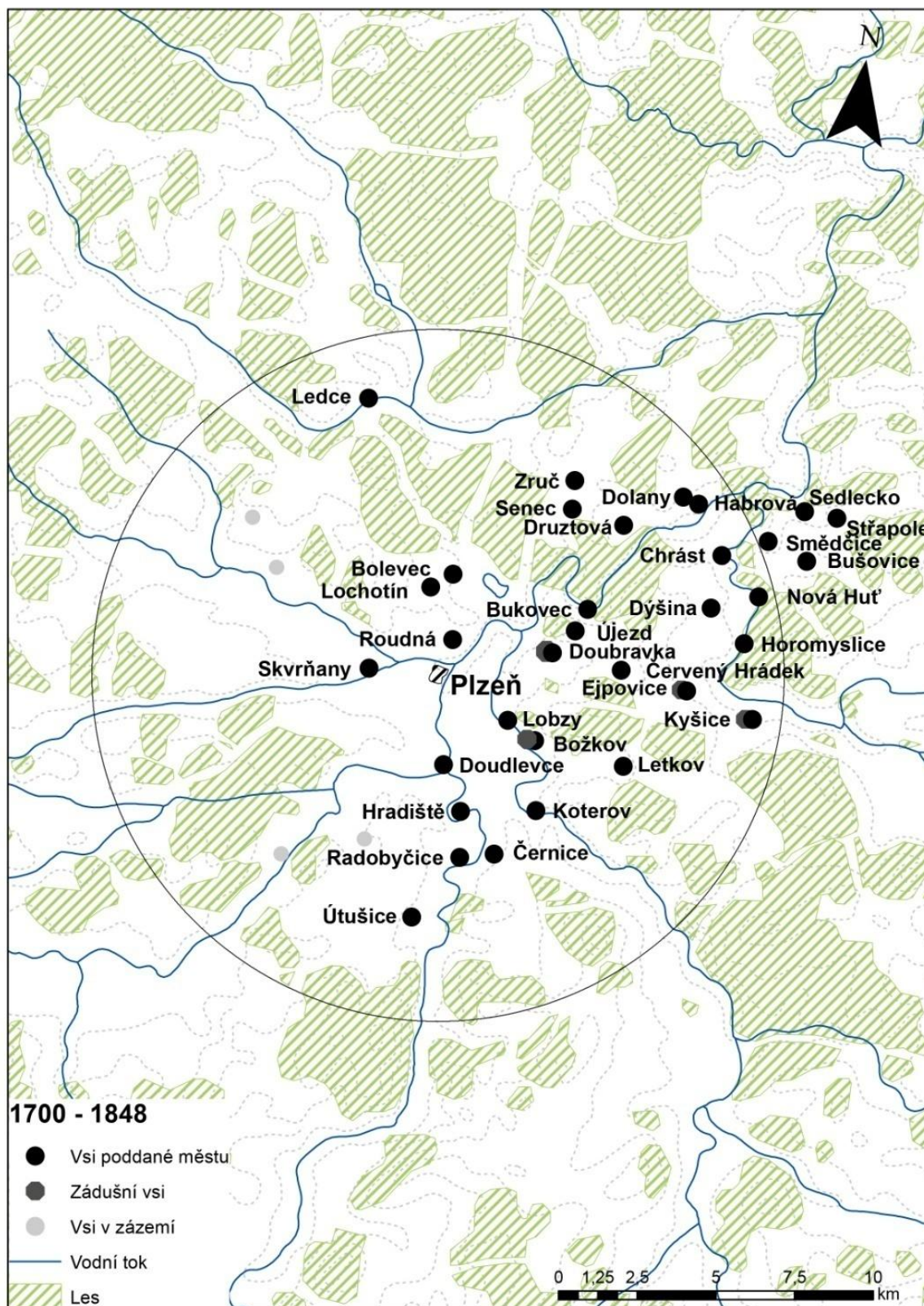
Obr. VII: Teritoriální rozsah městských vsí od 2. pol. 16. století až do roku 1599.

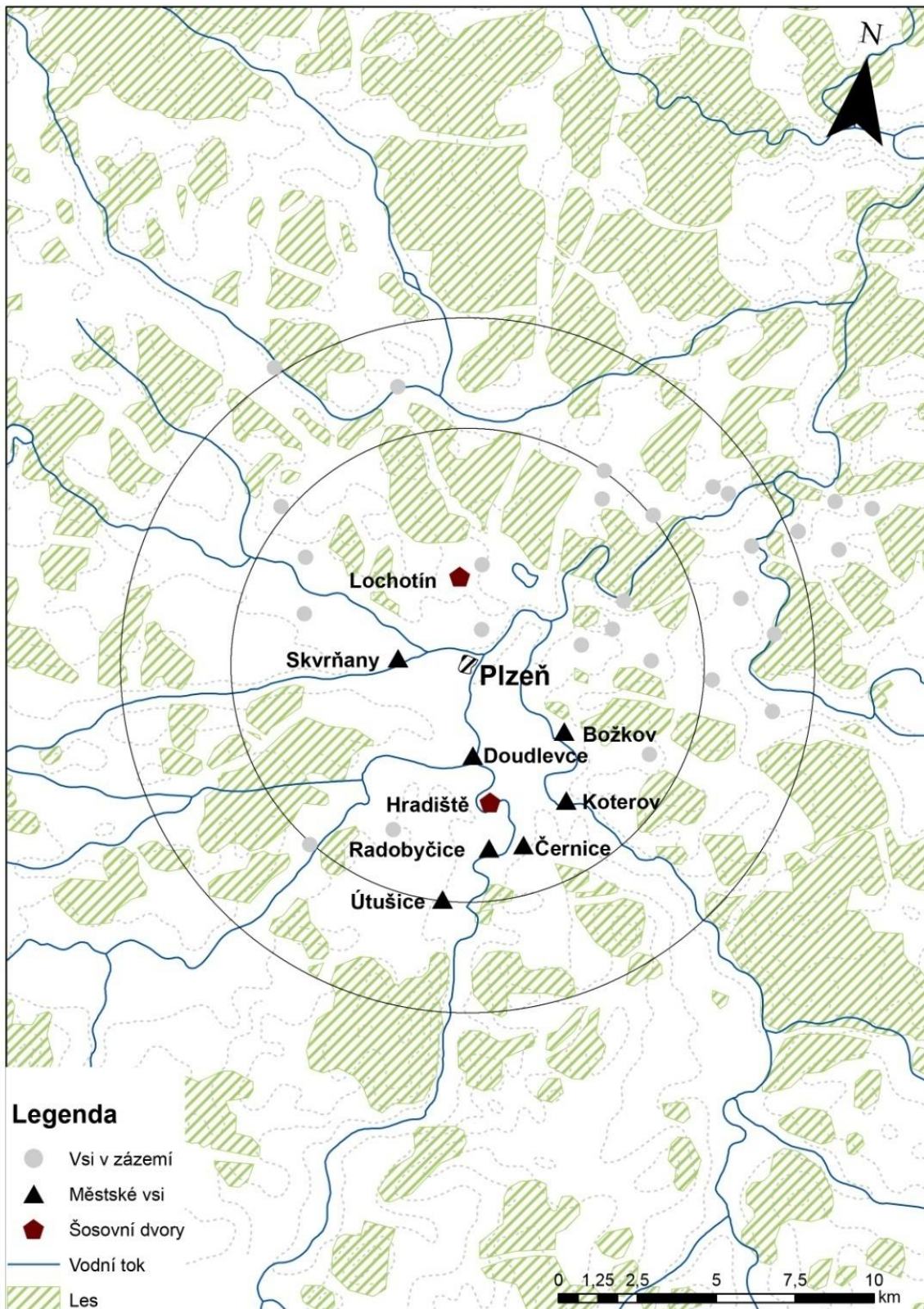
Obr. VIII: Teritoriální rozsah městských vsí v rozmezí let 1600 – 1699.

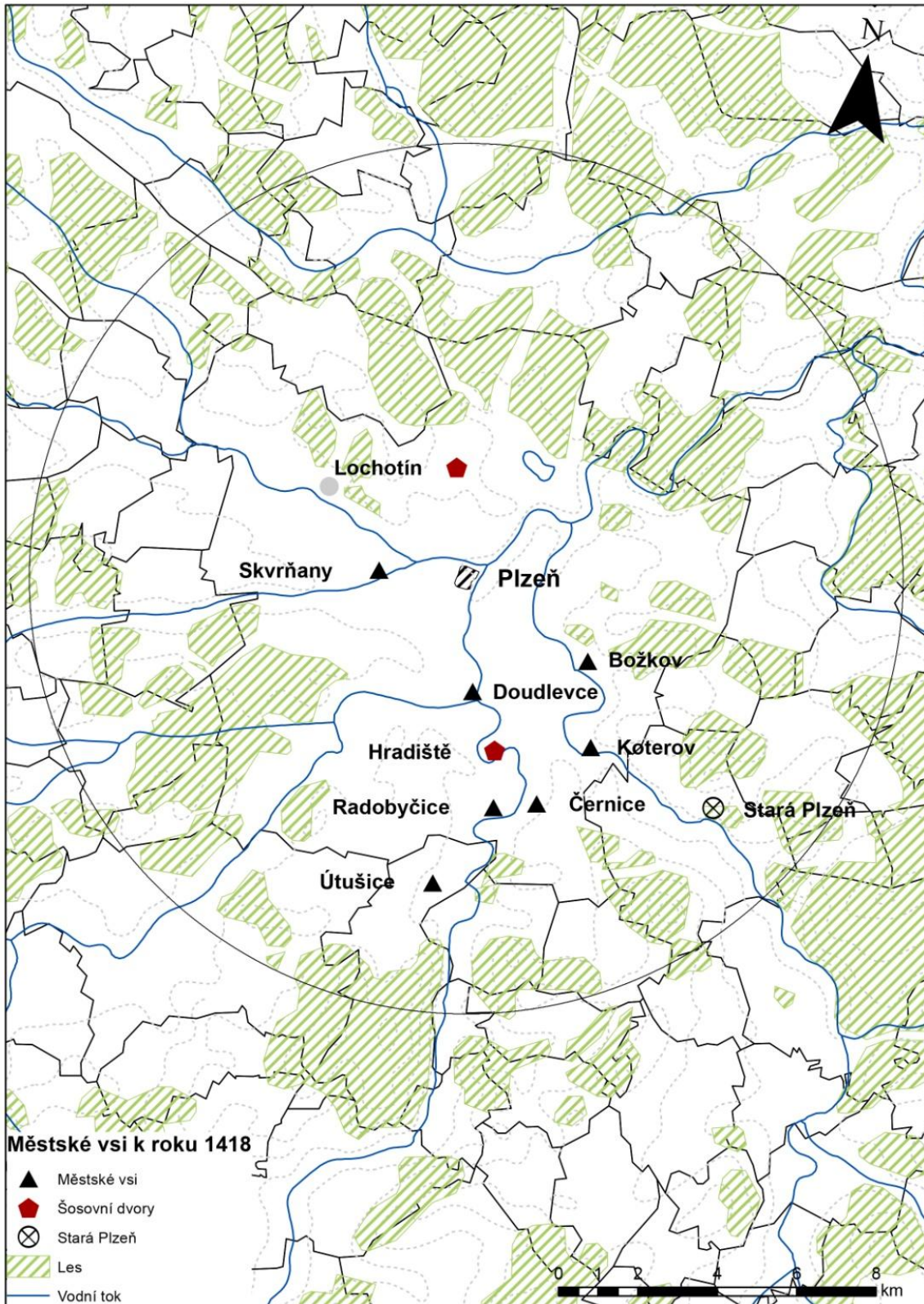
Obr. IX: Teritoriální rozsah městských vsí od roku 1700 až do zániku panství v roce 1848.

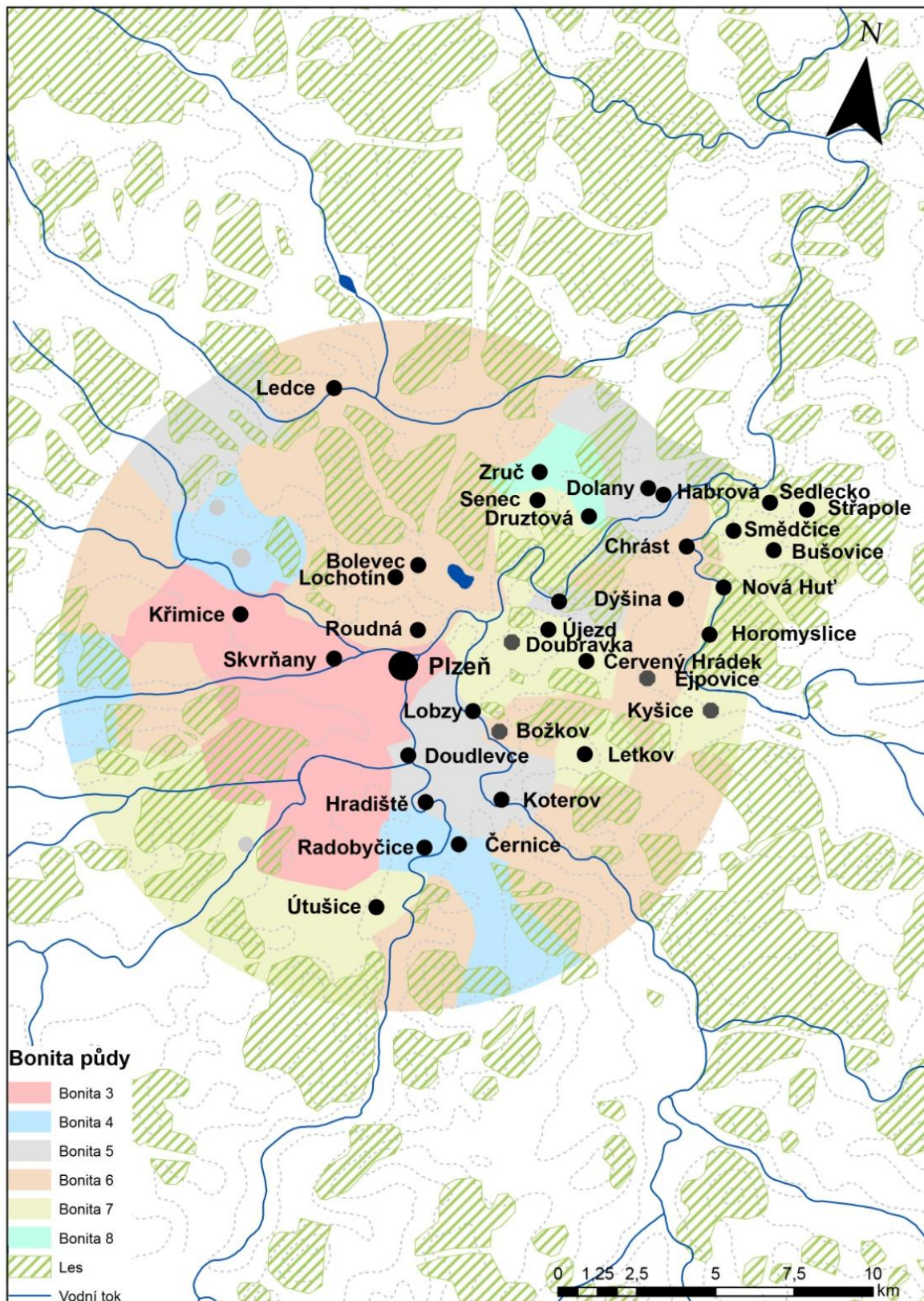
Obr. X: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů do roku 1418 v okruhu tzv. staročeské míle (7,5 km)

Obr. XI: Teritoriální rozsah šosovních vsí a dvorů do roku 1418, katastry vsí na sebe navazují.

Obr. XII: Bonita půdy městských vsí podle tereziánského katastru